

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

IULIE 2001

DAEWOO
AUTOMOBILE ROMANIA

*Ținută de înaltă clasă,
pentru mașini de orice clasă!*

Suntem alături de tine într-o cursă continuă.

La capătul ei, îți oferim premiul: **mașina dorită**

O mașină aparținând **viitorului**, mereu
supusă exigențelor tale.

Demarează cu noi în mileniul III,
spre **performanță și inovație!**

image de ansamblu a fabricii din Craiova

fabrica de cutii de viteze

linie de asamblare

centrul tehnic

CERTIFICAT
DE CALITATE
ISO 9002

3 ANI
GARANȚIE SAU
100.000 KM

24 ore
asistență tehnică rutieră

Telefonul clientului: 051.41.77.99
www.daewooauto.ro

magazin istoric

Anul XXXIV – serie nouă – nr. 7 (412)
iulie 2001

<http://www.itcnet.ro/history/magazin.htm>
e-mail: mistoric@itcnet.ro

1 Regina Angliei, Elisabeta I (1558-1603), s-a aflat și ea sub protecția Pietrei Destinului în ziua încoronării. În cazul ei, efectele benefice au funcționat, asigurându-i una dintre cele mai îndelungate și strălucitoare domnii pe tronul englez

3 Miniaturi dintr-un manuscris bizantin de secol XI, aflat azi la Biblioteca Națională din Veneția. În acel secol s-a produs Marea Schismă. Ruptura definitivă a avut loc două secole mai târziu

4 Palatul Mihail din Craiova, așa cum arată azi (fațada principală), și un aspect din interior

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEI**,
academician **VIRGIL CÂNDEA**,
DINU C. GIURESCU,
membru corespondent
al Academiei Române

Redactor-șef:

Dorin Matei

Secretar general de redacție:

Florentina Dolghin

Redactori:

Ioan Lăcustă,

Theo Stănescu-Stanciu,

Marian Ștefan

Secretar de redacție

și macheta artistică:

Theodor Lianos

Director economic:

Doina Pascu

Documentare:

Mădălina Geambașu

Corectura:

Georgeta Apreotesei, 1

Constanța Avram

Secretariat:

Floarea Dragne,

Tudora Petre

Difuzare:

Constantin Mușat

Consilieri:

Ioana Ursu,

Radu Ion Popescu,

Haralambie Voicilas

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3,
sau Intrarea Dr. Alexandru Marcovici (fostă
Victor Eftimiu), etaj III, camerele 281, 283
(secretariat și difuzare), 285, 287. Sectorul 1,
Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702,
Cod 70711, Telefon, Fax: 315.09.91, 312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „CORESI” S.A. București,
director general Dumitru Constantinescu;
director comercial M. Vlădeanu; director
M. Soare

SUMAR

ilie

2001

4 Icoane făcătoare de minuni

Ștefan cel Mare
și Mihai Viteazul
pe mâna politicianilor

I. NEGRUZZI

DEMONUL POLITICII

5 Porfirogenetul

Ion I.C. Brătianu

C. XENI

10 Scrisoare tristă, rană de parcurs

Explicație epistolară
Nicolae Titulescu –
Take Ionescu

I. CALAFETEANU

13 Botezul Miciei Înțelegeri

Amintiri

N. CONSTANTINIDE

EUROPA, HARTĂ MENTALĂ

17 Ciocnirea civilizațiilor a avut loc în 1204

I.-A. POP

21 Trenul spre Bruxelles a pornit acum 400 ani Sully și cei 15

T. STĂNESCU-
STANCIU

25 Când unii sunt mai aliați decât alții Cazul ministrului ceh la București Jan Šeba

P. OTU

30 Credință pe talanți

Hitler și-a cumpărat
colaboratorii

R. BERGMANN

33 Magia originii romane

Școala ardeleană

C. MUREȘANU

39 Doctrina Brejnev la amurg

Reacția Kremlinului
față de criza poloneză
din 1981

A. POP

43 Cum a pedepsit-o Dumnezeu pe Brigitte Bardot

Departamentul de Stat
culege bancuri politice
din România

D. PREDA

45 Istorie instituită prin decret

Propuneri
pentru redistribuirea
bunurilor Coroanei,
ianuarie 1948

M.-D. TÎRNĂ

50 O țară fracturată S.S.I. urmărește emigrația

C. TRONCOTĂ

54 Să îți scrii propria piesă

Interviu cu
Victor Eftimiu

M. RADNEV

VECHI CONACE BOIEREȘTI

59 Mihail

N.D. ION

65 Spre Vest
prin Nord-Est

*O. Goga și aventuroasa
călătorie la Paris,
în 1918*

GH. I. BODEA

70 Pâlpăirile
Orașului Lumină

*Cu Micaela Catargi
pe malurile Senei, în 1946*

G. FILITTI

75 Vodevil cu spioni

*Agenți ai
Puterilor Centrale
în România*

A.-A. SPÂNU

79 Război printre lei,
girafe și hipopotami

*Confruntări anglo-
germane în Africa,
1914-1918*

R. C. ISTRATE

82 O talpă de mii
de ani

*Urme ale culturii
Gumelnița
din valea Neajlovului*

C. BEM,
T. POPA

POVEȘTEA VORBEI

85 Churchill plagiat
de... romani

V. IONESCU

87 Ego-istorie

*Amintiri din anii
1952-1953*

A. VRIONI

90 O piatră pentru
eternitate

*Lia Fail – simbolul
independenței Scoției*

A.E. BUDURA

REVERBERAȚII

12, 49 Generalul
Dragalina și evreii
din Cernăuți

T. WEXLER,
A. SĂVULESCU

EVENIMENT

49 La Washington,
despre documentele
de politică externă

D. PREDĂ

86 Rembrandt la
Academia Română

C. MACOVEI

RUBRICI

58 Pentru biblioteca
dumneavoastră

74 Amprente în timp
Fotografii de la cititori.

44; 94; 95

Blitz... concurs;
Rebus; Dialog

ȘTEFAN ȘI MIHAI

Când eram copil învățam la școală faptele glorioase ale lui Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul. Ascultam cu entuziasm despre războaiele și biruințele lor; despre vitejia ostașilor ce conduceau; despre spaima ce dedeau în dușmani și despre altarele ce înălțau cătră cer când se întorceau victorioși. Eram indignat de uitarea în care fusese cufundați acești eroi în șir de lungi veacuri și aveam convingerea că acum, memoria lor fiind reștatornicită, moștenitorii se vor arăta vrednici de acești falnici străbuni.

Și cum nu ar fi vrednici de ei, când la orice ocaziune pronunță numele lui Ștefan cel Mare și al lui Mihai Viteazul? De atunci am auzit încă, din nenorocire, aceste nume prea des, așa de des, încât și-au pierdut tot prestigiul. De le-ar pronunța măcar generalul cătră soldați înaintea bătlăiei, ca să le aducă aminte cum străbunii se luptau și biruiau, dar astăzi, când ne luptăm cu pana și cu cuvântul la tribună și prin jurnale!...

Un orator impută celuialt fapte puțin onorabile și-i aruncă în obraz doi Ștefan și trei Mihai, celălalt îi răspunde acuzând la rândul său pe protivnic de oareșicari erori de calcule ce ar fi făcut pe când ocupa cutare funcțiune și-l nimicește aducându-i aminte de Mihai Viteazul și Ștefan cel Mare. Un jurnalist spune de altul că este vândut străinului și-l amenință cu memoria lui Mihai Viteazul și Ștefan cel Mare, iar acesta îi răspunde că celălalt ar fi un trădător și ar conspira contra numelui străbunilor noștri: Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul.

Și nu numai oratorii de pe tribună și jurnaliștii împodobesc cu aceste nume cuvintele și articulele lor; astăzi Ștefan și Mihai au ajuns la noi o întrebuițare zilnică pentru orice ocaziune; ne referim la dâșii pentru a susține orice idee, fie politică, socială, religioasă, economică sau morală. Profesorul de pe catedră când propune istoria, neapărat că trebuie să compare bărbaiii mari ai altor popoare cu Ștefan cel Mare și cu Mihai Viteazul. [...]

IACOB NEGRUZZI

Nu este discuțiune în care să nu se bazeze și o parte și alta pe Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul. [...]

Se vorbește de drumuri de fer. Drumuri de fer la noi în țară! Mihai Viteazul și Ștefan cel Mare s-au opus cu energie la facerea unor asemenea drumuri perfide, prin care ar fi putut năvăli toți străinii în țară în trăsuri legate unele de altele. Și noi trebuie să urmăm exemplul acestor eroi: Fără vagoane și locomotive, Ștefan și Mihai băteau pe toți vecinii, prin urmare și noi trebuie să-i batem, dar nu să facem drumuri de fer ca nemții și franțujii și toți dușmanii naționalității noastre. Ideea

acelui drum perfid trebuie să fi fost iscodită de jidani, pentru ca să poată năvăli în țară mai cu ușurință. [...]

Presa este prea liberă, licența e nemăsurată! – Pentru ce? Această libertate de presă este la noi o tradițiune încă din timpurile lui Mihai Viteazul și Ștefan cel Mare. Cine va putea oare cita un singur exemplu că sub domnia acestor monarhi s-ar fi dat în judecată și condamnat un singur jurnalist, pentru o licență ce și-ar fi permis? Și astăzi această libertate nu ar mai fi?! [...]

În Cameră, Senat și consiliuri județene sau comunale; în pretoriul Tribunalului; în biserică pe amvon; în tabăra soldaților; în teatru și la primblări; în adunări private și publice; în articule de jurnale politice sau literare; în poezie; în compunerile băieților din școală; în foi umoristice; în gura fiecărui orator, fiecărui târaie-brâu – Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul; Mihai Viteazul și Ștefan cel Mare!...

Umbre mărețe! Aceasta este răsplata ce vă așteaptă! Un singur monument nu vi s-a ridicat; pe mormântul vostru nici o peatră comemorativă; ruinele ce ne-ați lăsat stau în părăsire, nici măcar un păzitor bătrân nu este pus spre îngrijirea lor și, nemulțumiți cu atâta, urmașii nedemni profanează încă gloriul vostru nume!

(Scrieri, I, Ed. Minerva, 1980)

ION I.C. BRĂTIANU

Deputat conservator, conservator-democrat și, apoi, liberal, ministru al Muncii și Ocrotirilor Sociale în guvernul condus de Take Ionescu (1921-1922) și ministru de stat în cabinetul Gh. Tătărescu (1940), Constantin Xenii (1878-1963; nume de familie Zender) s-a afirmat ca un democrat și pacifist convins. Adversar al regimului autoritar al lui Carol II și al mișcării legionare, în 1940 a fost silit să se autoexileze în Elveția. Aici și-a redactat paginile memorialistice, în care sunt cuprinse ample evocări ale unor personalități marcante ale vieții politice românești, în preajma cărora s-a aflat mulți ani. În 1975, Magazin istoric (nr. 1-4) a publicat câteva fragmente consacrate de C. Xenii lui Nicolae Iorga, Take Ionescu, Nicolae Titulescu, I.G. Duca și Grigore Iulian. Ne-am propus să revenim cu alte pagini în care autorul creiona portretele lui Ion I.C. Brătianu, Petre P. Carp sau Iuliu Maniu, cu convingerea că ele vor contribui la o mai bună cunoaștere a vieții politice românești de la sfârșitul secolului XIX și din prima jumătate a veacului abia încheiat.

Începem cu portretul lui Ion I.C. Brătianu (1864-1927), văzut de contemporanul său Constantin Xenii. Precizăm că în redarea textului am omis câteva pasaje și am inclus în corpul evocării notele autorului din subsolul paginii, pentru a da cursivitate lecturii.

CONSTANTIN XENII

Ionel Brătianu a avut în viață – cum spunea fără răutate Take Ionescu – „toate noroacele”. S-a născut ca fiu mai mare al puternicului „vizir” al generației trecute Ion C. Brătianu, bărbat abil și fermecător, care 12 ani neîntrerupt a condus, ca să nu zică a purcit, în viața noastră politică. Era deci un „porfirogenet”, adică un născut în purpură, cum ziceau grecii de fiii regilor. Lângă acest tată și lângă Pia Brătianu, o mamă remarcabilă, el a crescut într-o curată atmosferă familială, în care, ca și frații și surorile sale, a câștigat acel profund sentiment de familie care formează stima.

El durează la cei care îl au chiar după moarte, prin cultul celor dispăruți. Așa au procedat

copiii la Florica cu cei bătrâni, așa au făcut și urmașii cu Ionel. Monumentul său de bronz (care nu e ceea ce s-ar fi cuvenit) stă chiar în curtea familiei, și tot acolo, în aceeași casă, e și frumoasa bibliotecă publică pe care a organizat-o cu iubire distinsa lui tovarășă de viață cu prețioasele achizițiuni de cărți și documente rare adunate de pasiunea defunctului.

In casa părinților, Ionel a mai avut norocul de a trăi de dimineața până seara nu numai într-o atmosferă de familie, dar și într-o atmosferă politică. A văzut perindându-se în fața tatălui pe toți bărbații politici ai timpului, i-a cunoscut de timpuriu, a ascultat

și a vorbit numai politică. Prețios și rar lucru! Și cu toate că bătrânul său tată, încărcat de glorie, răsfățat de orgoliul puterii, spunea și vroia ca nici unul din copiii săi să nu facă vreodată politică, cu toate că pentru a-i feri de amărăciunile și decepțiile ce îi întunecaseră adesea viața publică, el făcu din câteși trei fii ai săi ingineri, demonul politic a fost totuși mai puternic decât voința tatălui. De altfel – pentru a nu vorbi decât de Ionel – nu numai ambianța atmosferei în care crescuse îl atrăgea spre politică, dar și caracterul său, temperamentul său dominator, preferențele sale spirituale îl împingeau irezistibil înspre câmpul de viață al ilustrului său părinte. Iubea „puterea”, sim-

La ferma sa de la Florica

tea că o iubea mai presus de toate. Și orgolios ca puțini oameni, e lesne de înțeles că ingineria pe care o studiasse la Politehnica din Paris îi oferea un câmp de activitate care putea satisface ambițiunile înțeleptului său părinte, dar desigur nu pe ale sale. Ambițios, stăpân pe sine, conștient de valoarea multiplelor sale însușiri fizice și morale, aspirațiunile sale nu cunoșteau decât linia maximă.

Ministru, prim ministru, șef de partid, dictator, dictator cuminte, dar dictator. S-o fi gândit oare vreodată și la Președinția de republică? N-aș putea afirma că nu. Dar fiind prea cuminte, prefer să cred că față de riscurile întreprinderii, n-ar fi urmărit-o vreodată. Cu pana lui tăioasă marele istoric [N. Iorga] scrie în *Memoriile* sale: „îndată ce a fost ales, tânăr încă, șef al partidului liberal a apărut altfel de cum îl cunoșteam până atunci“. A devenit inabordabil, respingător față de tot ce-i părea o concurență, temător de orice altă popularitate, întrebându-și

ironia pe care o împrumutase de la Carp, pentru a lovi în dreapta și în stânga. Un lung răsfăț îl făcea să părăsească banca ministerială pentru a se întinde în bănci printre prieteni, lungind „nonșalant“ picioarele în fața tribunei cu un gest de supremă „plictiseală“.

Până și în viața lui intimă nu e greu să descoperi orgoliul și pasiunea ascensiunii: în cele două căsă-

torii ale sale n-a consimțit a oferi onoarea numelui său decât la două principese de sânge, deși originea lui burgheză nu i-ar fi interzis desigur un mariaj din clasa mijlocie. Dar pe lângă calitățile incontestabil superioare ale soților alese de el, Ionel Brătianu s-a gândit să nu negligeze nici titlul nașterilor, care în țara noastră, și mai ales în politică, i s-a părut un element care nu trebuia neglijat.

Dar nu numai nașterea, nu numai prețioasele sale însușiri, legăturile de familie sau ambițiunea lui puțin obișnuită i-au ajutat ascensiunea. Mai era ceva care a lipsit multora în politică: el n-a avut nevoie a munci într-o profesie ca să-și câștige existența. El n-a trăit nici din leafă, în scurtul timp cât a fost inginer la Căile Ferate, nici nu s-a irosit în învățământ ca un Titu Maiorescu sau Iorga, nici ca Take Ionescu sau Maniu într-o avocatură cheltuitoare de timp și de forțe.

Nu era bogat, dar grija zilei de mâine el n-a cunoscut-o. Tot

Împreună cu regina Maria

timpul său a putut să-l consacre politice. Dacă adăogăm la toate aceste „noroace” – cum zicea Take Ionescu – și pe acela de a se fi născut frumos avem tabloul complet. Era arătos, dar cu un mers lenevos care trăda o oarecare neglijență, dar care nu-i sta rău.

În figura lui bărbătească contopea energia cu simpatia. Capul încadrat de un bogat păr buclat și de o barbă rotundă și proporționată, semănând cu aceea a părintelui său, avea ceva plăcut și impunător în același timp. Zâmbetul său era luminos și cald, deși oamenii care cunoșcuseră zâmbetul cuceritor al tatălui său spun că bătrânul vizir nu i-l transmisese în întregime. Dar i-a dat dreptul ca să fie un „charmeur” și nu e puțin lucru ca un astfel de compliment să-ți vișă chiar de la sexul frumos.

Vocea sa era caldă, timbrată, dar cu o graseiere feminină. Ionel Brătianu își gândea discursurile și le pregătea. Nu vorbea des. Nu era un mare muncitor. Nici în parlament nu venea decât rar. Dar când vorbea, se știa că are ceva de spus. Sala ședințelor era plină până la ultimul loc. Orator în accepțiunea mare a cuvântului nu era.

El nu avea nici facilitatea abundentă și farmecul cuceritor a lui Take Ionescu, nici avântul, ritmul și limba de imagini a unui Delavrancea; nici gândirea sintetică, fraza lapidară și spirituală a lui Petre Carp; nici suflul clasic, fraza și elevațiunea unui Alex. Lahovary și nici logica ironică și luminoasă a lui Titu Maiorescu. Brătianu vorbea însă destul de frumos, fraza era

Împreună cu patriarhul Miron Cristea

curgătoare și clară. Prestanța lui împrumuta ceva solemn vorbirei sale. Dar orator nu se considera nici el.

Brătianu era un mare amator de glumă. Îmi amintesc că într-o zi a fost primit în anticamera lui Take Ionescu, de către șeful de cabinet al acestuia, Ionel Ciorăneanu, care avea o distincțiune de lord, o distincțiune rar de întâlnit la un șef de cabinet.

– **D**ouă lucruri invadează la asta – zise Brătianu la plecarea lui de la Ionescu: talentul oratoric și pe Ciorăneanu. De altfel acest mod de a amesteca seriosul cu gluma îi era familiar. Îi plăcea să glumească. Ironia era una din plăcerile lui. Și cum cunoștea micile slăbiciuni ale intimilor și partizanilor săi, îi gratifica adesea cu glume și ironii. Iar pe unii, când „șeful” vroia să le acorde o dovadă specială de atențiune, îi ferecea și cu câte două-trei sticle bine astupate cu ceară neagră din acel vin alb ireproșabil de Florica, pe care cu scrisul lui mare, apăsător și elegant, castelanul

scrisese el însuși anul tragerei în sticlă. „Vinul bun pe lângă o masă copioasă – îmi spunea Duca – nu era cea mai mică din plăcerile șefului”.

Toate darurile fizice, toate foloasele nașterii și ale averii n-ar fi făcut însă din Ionel Brătianu ceea ce a fost și ceea ce va rămâne, dacă i-ar fi lipsit o însușire capitală, fără de care un om politic nu poate fi om de stat: *simțul politic*.

Ce este acest „simț” în realitate? Ce ascunde acest cuvânt misterios și elastic? El este un instinct înăscut, un dar, o însușire specială care te face printr-o înclinațiune particulară ca între două sau mai multe soluții ale unei probleme, ca între două sau mai multe ipoteze posibile să alegi pe cea care corespunde realităților, pe cea care se dovedește mai târziu a fi fost cea bună. Raționamentul pur, cultura sau talentul joacă în această alegere un rol secundar. Puterea de sinteză a diverselor ipoteze, claritatea minții și în ultimă analiză intuiția determină așa-zisul simț politic. Cu el te naști sau nu te naști. Și Ionel

Brătianu, ca și veneratul său părinte, avea această clară intuiție a realităților, avea acel spirit practic indispensabil în politică. Take Ionescu, adversarul lui, întotdeauna spunea că tânărul șef al partidului liberal – contrar părerii multora – are mult simț politic și va domina din ce în ce mai mult partidul său. În spiritul său erau fixate, bine fixate, câteva principii cardinale pentru sănătoasa propășire a statului. Din ele se inspira toată acțiunea lui politică. Era mai întâi convins de absolută necesitate a monarhiei. Și făcea totul pentru ca prestigiul ei să nu fie atins, ca respectul pentru Coroană să fie neclintit.

În al doilea rând, Brătianu credea – și cu drept cuvânt – în necesitatea partidelor politice. În alternarea lor normală el vedea o condițiune absolută a liniștii evoluțiunii a statului și în exercitarea criticii parlamentare – deși personal o suporta greu – el vedea firul contra abuzului de putere și puțința îndreptării răului. De aceea se străduia ca partidul său – puternic instrument de guvernare – să fie tare, cât mai

tare. Își iubea partidul cu pasiune, mult, poate *prea mult*. N-a fost scutit de acuzațiunea de toleranță pentru ai săi și de sectarism față de ceilalți. Adversarul nu e nimic și nu merită nici o cruceare, partizanul e fără cusur și merită tot! Această deviză a sectarismului de partid a bântuit din nenorocire viața noastră publică. Și dacă a avut-o Ionel Brătianu, în dorința neînmurită de a se putea așeza pe un partid tare, apoi desigur au avut-o și adversarii săi adesea.

Al treilea principiu director al politicii sale era ideea de ordine și necesitatea înstăririi și susținerii unei burghezii orășenești și țărănești, trăsura de unire, element de stabilitate și de ordine în dezvoltarea statului. Ionel Brătianu nu era demagog. El n-a consimțit niciodată să câștige o popularitate prin făgăduieli nesincere, care, când ajung la scadență, pun în pericol temeliele unui stat. Oricât de nerăbdător era de a ajunge iar la putere când i se părea că adversarii zăbovesc prea mult la guvern, el a știut

să reziste tentației de a dezlănțui în acest scop campanii demagogice.

De numele său vor rămâne legate două mari reforme populare, două mari reforme de stânga: votul universal și împărțirea pământurilor agrare. Amândouă le-a făcut la momentul oportun, puternic sprijinit de rege și le-a făcut dintr-un spirit de dreptate care nu mai putea întârzia. Încă din 1913, după izbutitul război balcanic, Brătianu înscrie în programul partidului său o nouă și generoasă repartiție a pământului agrar. Iar, după intrarea noastră în războiul cel mare și chiar la Iași în anul de restriște, în anul de înfrângere 1917 el cere parlamentului refugiat în capitala Moldovei exproprierea a două milioane de hectare în folosul țărâniei. Toate partidele au dat unanimitatea voturilor acestei largi exproprii, căci toți simțeau că e mai bine să dai la timp și de bună voie decât să ți se ia de către cei cari întorși mâine de pe front n-ar mai fi cerut, ci ar fi luat.

Războiul nostru victorios, sacrificiile poporului fără de cari nimic nu s-ar fi putut face, fericirea de a fi văzut cu ochii sfântul nostru vis de întregire a neamului realizat au creat în țară o ambianță generală de entuziasm care a ușurat mult lui Ionel Brătianu marile lui reforme.

În câmpul politicii interne, ceea ce a caracterizat îndeosebi acțiunea lui Ionel Brătianu a fost fără îndoială dorința lui pasionată de a fi la putere neconținut. Cine n-a trăit în acea epocă își poate face cu greu o idee de amploarea

Primul guvern al României Mari

acestei orgolioase obsesiuni politice. Firea lui dominatoare nu îngăduia altora să guverneze decât ca un tolerat și scurt „interregnum”. Pe deciziunile Palatului era stăpân. Principele Barbu Știrbey, cumnatul său, juca în această privință un rol de toată lumea cunoscut. „Tăcutul domn Știrbey – cum îl caracterizează perspicacitatea lui Iorga –, ai cărui pași fără zgomot, a cărui catifelată acțiune cu efecte sigure” manevra sfurile politice în folosul lui Brătianu cu o artă desăvârșită.

În această neconținută dorință de putere, nu ar fi greu de precizat câtă era partea de orgolioasă vanitate și câtă era credința că numai virtuțile sale politice pot face fericirea țării. Ionel Brătianu în această pasiune de a guverna năcșetată mai era probabil stăpânit și de un alt simțământ care, deși vag, avea totuși în subconștientul său o putere de care poate nici el nu-și da seama. Lunga stăpânire politică a României exercitată de tatăl său îl făcea să considere oarecum că țara,

La Alba Iulia, la festivitățile încoronării

dacă nu e tocmai un bun al familiei, e totuși creațiunea exclusivă a ilustrului său tată, un fel de avere morală a familiei pe care fiul n-o putea lăsa în mână oricui și se cuvenea să nu o scape prea des din mână sa.

Acest exclusivism a întărit tot mai mult în opinia publică impresia unui adevărat despotism politic pentru care se aduceau în guvernare destule însușiri, dar și un ostracism nejustificat de la guvernarea destinelor țării a

atâtor bărbați eminenți din alte tabere, cari nu erau deloc inferiori nici lui, nici colaboratorilor lui Brătianu. Dar despotismul politic de care vorbim se manifesta nu numai față de adversarii săi, ci față chiar de cei mai apropiați colaboratori. Era un lucru știut. Nimeni nu se mira. Lucrul era acceptat ca ceva natural. Așa, spre pildă, el conducea politica externă a țării peste capul propriului său ministru de Externe, Alexandru Djuvara, a cărui inteligență neobișnuită nu se sfia s-o declare. El însuși afla mult mai târziu ceea ce „șeful” decisese în problemele importante ale departamentului său. Același procedeu în timpul neutralității noastre din 1914-1916. Ministrul de Externe în cabinetul liberal era Em. Porumbaru, un jurist de reputație. Brătianu conducea tratative, lua decizii de cea mai mare importanță, fără ca titularul Afacerilor Străine să știe. Și el a spus-o mai târziu fără amărăciune aparentă. ■

(Va urma)

Prezentare și selecție
I. LĂCUSTĂ, M. ȘTEFAN

Biblioteca de la conacul Florica

TITULESCU CĂTRE TAKE IONESCU:

**„Ne iubim,
ne stimăm,
dar
nu ne înțelegem“**

Știm astăzi, din chiar mărturisirile sale, că Nicolae Titulescu, din punct de vedere politic, se revendica de la școala lui Take Ionescu și a lui Vintilă Brătianu. Raporturile sale cu Take Ionescu au depășit însă relația maestru-elev, transformându-se într-o profundă și caldă prietenie. În 1907, N. Titulescu s-a înscris în Partidul Conservator-Democrat condus de Take Ionescu și cu acest partid a intrat pentru prima dată în Parlamentul României. Iar debutul său ca orator parlamentar a fost salutat cu entuziasm de Take Ionescu: „Un mare, un extraordinar talent – declara el – s-a ridicat la tribuna românească și acest talent este al nostru. Nu numai că Titulescu a făcut jeri începutul cel mai strălucitor în istoria elocinței parlamentare a României, dar acest început l-a clasat deopotrivă gânditor și orator“.

În timpul cercetărilor pe care le-am efectuat cu câțiva ani în urmă la Hoover Institutions on War, Revolution and Peace de la Stanford University, California, S.U.A., am găsit o scrisoare a lui N. Titulescu către Take Ionescu, ce aruncă o nouă lumină asupra raporturilor dintre cei doi mari oameni politici. Scrisoarea nu este datată. Dar după evenimentele la care se referă și prin corelarea ei cu alte documente, putem aprecia că ea datează din jurul lui 10 de-

cembrie, 1920. Aflat la Paris, în calitate de ministru de Finanțe în guvernul generalului Al. Averescu, N. Titulescu a trimis la 9 decembrie 1920 o telegramă lui Take Ionescu, ministrul de Externe în același cabinet, prin care îl anunța că, după încheierea misiunii sale în străinătate, va demisiona din guvern. Iată cum își motiva hotărârea: „Sunt profund îndurerat să constat că ceilalți colegi ai mei, și mai ales dumneavoastră, ați putut presupune că voi putea să mă acomodez cu regimul care constă în a trata chestiunile departamentului meu în străinătate peste capul meu și fără știrea mea, în timp ce eu însumi eram în străinătate“. În finalul telegramei, Titulescu îl anunța pe Take Ionescu: „Vă voi scrie ca să vă spun cât am fost lovit în sentimentele mele de afecțiune pentru dumneavoastră... Mă despart cu un sentiment de adâncă tristețe și izolare de dumneavoastră și de acțiunea politică pe care o veți continua. Vă urez mult noroc și vă rămân, cu toate acestea, cu afecțiune devotată.“

Scrisoarea pe care o publicăm acum este tocmai aceea la care se referă Titulescu în telegrama sa din 9 decembrie 1920. Între-ruperile de text și explicațiile noastre sunt marcate prin paranteze drepte.

Ion CALAFETEANU

Iubite domnule Take Ionescu,

Sunt momente în viață în care o forță irezistibilă te împinge să-ți dezbraci sufletul până la golițiune și să-l arăți așa cum e – frumos sau urât – acelor pe care îi consideri capabili să priceapă gestul, chiar dacă nu-l iartă.

Ești un asemenea om; sunt într-un asemenea moment! Îți spun dar de la început fără înconjur: de azi înainte nu te mai bizui pe mine pentru a face politică.

Mă cunoști prea bine și mă stimezi prea mult pentru ca să-mi vină gândul că ai putea bănuî că cuvintele mele înseamnă: a voi face cu alții! [în realitate, în decembrie 1937, a intrat în Partidul Național-Tărânesc].

Nu! Știu că simți că dacă nu mai fac politică cu D-ta, aceasta înseamnă că nu mai fac cu nimeni.

Ești omul pe care îl iubesc cel mai mult în viață. Simt în schimb că de aș avea un tată sau un frate nu m-ar putea iubi mai mult ca D-ta.

Ne iubim și ne vom iubi până la moarte, stima profundă și reciprocă ne va uni viețile și de aici înainte, peste hotarele politicii. Ne iubim, ne stimăm, dar nu ne înțelegem.

De mult am simțit acest lucru. De la Iași, poate, de când ne-am cunoscut mai bine și ne-am apreciat mai mult. A fost prima mea durere serioasă. La început surdă! Am crezut că mă înșel! Zi cu zi am văzut că nu și am suferit mai mult. Nu e durere mai mare ca aceea de a

te simți neînțeles de acel pe care îl iubești sau de a simți că tu nu-l înțelegi. Când D-ta în glumă spunea că am fluturi în cap, de fapt, inconștient, mărturiseai că e o parte din mine care îți scapă. Când eu terminam multe discuții cu îmbrățișări afectuoase în loc de argumente, simțeam nevoia să fac apel la inimă, ca să construiască pod între mințile noastre. E mirare în aceasta? Nu! Eu sunt un mistic și un instinctiv; D-ta un agnostic și un rațional! De fapt, pe noi ne-a unit și ne va uni mereu cinstea noastră sufletească reciprocă, temperamentele noastre afectuoase, care suferă dacă nu-și pot da curs, și o artă comună, aceea a cuvântului, a cuvântului care poate fi adeseori același ca sunet și atâtea ori [atât] de diferit ca conținut!

Când n-avem de lucrat împreună, plăcerea afecției noastre n-are cu ce fi turburată. Când intrăm însă în domeniul acțiunii, atunci ne deosebim atât de mult, încât pentru mine este o adevărată tortură să constat singurătatea în care mă aflu!

Ce reprezintă eu în România? Nimic! Poate că valorez ceva, dar nu reprezintă nimic: nu sunt nici aristocrația, nici banul, nici mulțimea pe care talentul meu mi-ar îngădui să o cuceresc, dar pe care sufletul meu mă împiedică să o înșel.

Sunt: prietenul lui Take Ionescu! Și e adevărat. Dacă n-ar fi fost afecția mea pentru D-ta n-aș fi intrat pentru nimic în lume în guvern, o știi. Dacă ai fi murit, eu politică nu mai

faceam. Am vrut să rămân credincios imaginii ce D-ta și lumea și-a făcut de mine. Dar, politica nu e pentru mine, căci simt prea tare și sufăr prea mult. Or, constat că în actualul cabinet, unde mă simt străin, străin cum nu-ți închipui, nici pe D-ta nu te am frate în gânduri.

Eu sunt mai mult din extrema stângă; D-ta din clasicii radicali. În politica externă ești geometric și crezi că ne poate veni mult bine din afară; eu sunt un partizan convins al Înțelegerii [fostei Antante]. Însă consider că Înțelegerea întreagă nu e azi în domeniul realităților, care nu îngăduie să scoți din cadrele umanității 180 de milioane de suflete și care crede că orice ajutor de peste hotare ne vine în măsura în care ne vom ajuta noi înșine.

În interior, sunt partizanul măsurilor radicale de asanare, economii, sacrificii de interese particulare. D-ta, cu drept cuvânt poate, simt, văd că crezi că prea mulți lezați în rândurile particulare, care au gură să strige, e cauză de tulburare, și că azi norma de căpetenie e să trăiești, pe urmă vom vedea cum se trăiește mai bine! D-ta crezi că singur poți face mai bine multe lucruri, eu prefer să împart munca cu altul.

Caut să rezum care poate fi cauza pentru care în atâtea împrejurări am văzut altfel decât D-ta!

Să luăm ultimul voiaj [...]

[În continuare, Titulescu îi reproșează lui Take Ionescu faptul că deși se aflase la

Londra și Paris cu misiunea de a perfecta condițiile unui împrumut și de a pune la punct relațiile financiare ale României cu cele două țări, ministrul de Externe Take Ionescu, prezent și el în cele două capitale occidentale, nu ezitase să trateze direct, peste capul ministrului de Finanțe, o serie de înțelegeri, fără măcar a-l informa pe acesta.]

Debandada opțiunilor și mai ales ignorarea mea totală nu sunt lucruri care le pot accepta.

Ai vrut D-ta să mă jignești? Nu, de o mie de ori nu! Dar

D-ta crezi că viața e posibilă în asemenea condiții, eu cred că nu!

Nu ne înțelegem!

Ce ar fi dacă m-aș înapoia și aș cerca să realizez fructele ce am muncit singur! Ar fi infernul!

N-ai nici o vină; sunt sigur că mă iubești, te iubesc mai mult ca oricând, dar nu mai merge.

Și dovada cea mai bună că nu ne înțelegem e că pentru a pricepe rostul acestei scrisori te vei gândi la toate explicațiile: enervare, boală, mania persecuției, susceptibilitate exagerată,

mai știu eu ce! Și singura explicație că nu ne înțelegem, că ce ți se pare D-tale normal și fără importanță mie mi se poate părea anormal și important n-ai să vrei să o dai [...]

Ca să curm discuția, plec din Franța. O lună nu vei ști unde mă aflu. Și când ne vom vedea și vei fi uitat neplăcerea ce-ți cauzez acum și te vei convinge și prin fapte că Titulescu poate fi neplăcut, dar nu necinstit, mă vei iubi iar, și mai mult, mult de tot, cum te iubesc eu și nu te-a iubit nimeni.

Titulescu ■

TOT DESPRE PAMFIL ȘEICARU

În *Magazin istoric*, (nr. 3 martie 2001), am semnalat intervenția lui Pamfil Șeicaru pe lângă generalul Corneliu Dragalina pentru salvarea supraviețuitorilor evrei din Cernăuți în vara anului 1944. Această intervenție s-a făcut la cererea lui A.L. Zissu, liderul organizațiilor sioniste din România.

În interogatoriul luat de organele de securitate, la 16 februarie 1952, unui alt fruntaș al mișcării sioniste din România, avocatul Jean Cohen (Arhiva S.R.I., Dosar 16 385, vol. 40), acesta mărturisește că a existat și o a doua intervenție a lui A.L. Zissu pe lângă Pamfil Șeicaru, având ca subiect ordinul dat de mareșalul Ion Antonescu prin care se institua pedeapsa cu moartea pentru evreii din Ungaria care treceau clandestin frontiera României spre a se salva de deportarea la Auschwitz, practică de guvernul ungar și de asemenea dispozițiile antievreiești inițiate în nordul Moldovei de unii comandanți militari locali.

Jean Cohen precizează că A.L. Zissu i-a solicitat lui Pamfil Șeicaru să-i înlesnească o audiență la Mihai Antonescu. O intervenție asemănătoare a făcut pe lângă Pamfil Șeicaru

și ziaristul Ion Vineu, directorul *Evenimentului zilei*, care se tipărea în acele zile în tipografia ziarului *Curentul*.

În textul scrisorii către Mihai Antonescu, Pamfil Șeicaru anunța scopul audienței solicitate și apela la vicepreședintele Consiliului de Miniștri „să îndrepte ce strică alții”. Scrisoarea se încheia cu următoarele cuvinte: „Dacă măsurile nu ar fi suprimate, ele ar umple paharul cu otravă pe care poporul român ar trebui să-l bea la Conferința Păcii”.

O fotocopie a acestei scrisori s-a găsit în posesia unui alt fruntaș sionist, Leon Itzkar, până în anul 1950, când a fost confiscată de organele de securitate odată cu arestarea acestuia.

Intervențiile lui Pamfil Șeicaru la Mihai Antonescu în favoarea evreilor au avut efect. Decretul emis de conducătorul statului nu a putut fi anulat, dar Mihai Antonescu l-a făcut inoperant. De asemenea, prin relațiile personale dintre Mihai Antonescu și generalul Mihai Racoviță, măsurile practicate în nordul Moldovei împotriva evreilor au fost stopate.

Teodor WEXLER

NOTI CONSTANTINIDE - AMINTIRI

În anul 1921, tânărul diplomat pleca spre Aix les Bains înarmat cu o scrisoare de recomandare semnată de Elena Văcărescu pentru ministrul de Externe, Take Ionescu. Să vedem în continuare, pe baza memoriilor sale inedite, cum a decurs întâlnirea celor doi.

A doua zi dimineată am ajuns la Aix les Bains și m-am îndreptat spre Hotel Excelsior, unde se afla cazat Take Ionescu. Nu l-am avertizat pe ministrul Ghika, care cu siguranță m-ar fi oprit. L-am abordat pe proprietarul hotelului, care vorbea cu un puternic accent italian și părea destul de inteligent. M-a întrebat cine este Take Ionescu, cum e România și multe alte lucruri despre țara noastră. Am vorbit de Roma, Florența, de Napoli. Era foarte emoționat. Din vorbele lui am aflat că are un fiu mai mare student și deodată mi-a venit o idee. I-am spus ce importantă ar avea pentru viitoarea mea carieră înțelegerea cu Take Ionescu.

„Uite domnule, și eu sunt un băiat tânăr cum ai fost și dumneata când ți-ai început cariera, adică fără avere, dar pe cale să-mi făuresc viitorul. Zilele ce vor veni pot fi hotărâtoare pentru acest viitor. Dacă reușesc să-l câștig pe Take Ionescu, sunt un om făcut. Iată ce te rog: ho-

telul dumat e gol; închiriază-mi mie odaia de lângă apartamentul lui Take Ionescu cu prețul de 25 de franci cât mă costă pensiunea, dându-mi astfel posibilitatea să iau contact de aproape cu dânsul. Dumneata nu pierzi nimic, eu câștig poate totul, dumneata ai ocazia să faci o faptă bună și poate Dumnezeu ți-o răsplătească vreodată în fiul dumat care va trebui și el să-și facă viața!” Italianul mă privi cu ochi amuzați și, într-un acces de generozitate, mi-a oferit o cameră luxoasă alături de apartamentul lui Take Ionescu. El plătea 150 franci pe noapte, eu 25.

Între două cutii de bomboane

Ceva mai târziu, stând jos în holul hotelului, am aflat că Take Ionescu se afla în salonul de lângă hol și primește lumea. În câtva timp sosi principele Ghika, ministrul nostru la Paris, Titulescu și alte personalități române. Îl rugai pe Titulescu să mă introducă. Ieșind de la Take

Ionescu, el mi-a spus că ministrul era oricum foarte ocupat, așa că ar fi bine să încerc după-amiază.

La patru eram din nou în hol și l-am văzut pe Take Ionescu coborând din lift. Mă dusei la dânsul și-i dădui scrisoarea de la Elena Văcărescu. Mi-a spus să aștept și apoi intra cu alt domn în salon unde stătura cam un ceas și jumătate. În momentul când Take Ionescu voia să suie din nou în ascensor, m-am apropiat de dânsul întrebându-l dacă mă poate primi. Îmi răspunse să vin la dânsul. El sui cu ascensorul, iar eu am alergat pe scări, astfel încât am sosit în același timp. Mă întrebă pe culoar cine sunt și ce vreau. I-am explicat că sunt șeful serviciului de presă și că am venit să mă înțeleg cu dânsul în chestia noii alianțe. Take Ionescu mă măsură un moment și mă întrebă cine mi-a dat ordin să fac acest lucru. I-am răspuns că nu am nici un ordin și că am venit din proprie inițiativă. Atunci el mă întrebă când am

primul tren pentru Paris. I-am spus că unul este la 8, iar altul la 10.

– Îl vei lua pe cel de ora 8 și te-vei întoarce imediat la postul duminical!

– Domnule ministru, trebuie să vă spun că eu sunt trimis și de *L'Éclair* și *L'Information* să vă cer explicații despre noua alianță și trebuie să știți că presa franceză vă este foarte ostilă. (Prințul Ghika îi spusese invers!). Înainte de a pleca, am vorbit cu aproape toți directorii de ziare care ar fi bucuroși să vină să vă vadă aici sau să trimită pe unul din redactorii lor pentru a avea cu dumneavoastră o conversație. Cred că lucrul acesta ar fi foarte bun și dacă mă autorizați să telefonez de aici, mâine veți putea ține o conferință de presă chiar în această odaie.

Take Ionescu se arătă încântat de această idee și chiar din salonul lui chemă la telefon biroul meu din Paris și dădu ordin ca toți directorii sau redactorii șefi ai marilor ziare să fie invitați imediat pentru a doua zi la Aix pentru acea conferință de presă. Pe la 7 seara primi un telefon din Paris că invitațiile fuseseră făcute telefonic și că în aceeași seară pleacă un mare grup de ziariști la Aix les Bains. Take Ionescu păru foarte mulțumit de acest lucru și fixă ora conferinței pentru a doua zi, la 11. Între timp însă, îmi dictă

mie două interviuri pentru ziarele mele. Pe când dicta, se plimba de-a lungul odăii și la fiecare capăt al odăii era pe masă câte o cutie cu bomboane de la Capșa și de câte ori ajungea la capăt lua câte o bomboană.

Tară latină, oratori mulți

Când am fost gata cu dictatul, m-a întrebat unde stau. Eu i-am spus că stau alături de dânsul și i-am povestit cum am reușit să obțin acest apartament pe un preț atât de derizoriu.

Povestea mea l-a amuzat foarte mult. Am coborât apoi în restaurant, l-am chemat pe maître d'hotel, i-am dat un bacșiș bun și i-am cerut să-mi rezerve pentru dîneu o masă lângă cea a lui Take Ionescu.

La ora dîneului, m-am îmbrăcat în smoking și m-am dus la masă. Take Ionescu era deja așezat împreună cu soția sa, tânără și frumoasă, și fu

oarecum mirat să mă vadă lângă el. Eu l-am rugat să mă prezinte doamnei, iar el m-a invitat chiar la masa lor. După dîneu, ne-am dus toți trei la cazinou, unde eu nu am jucat, dar am dansat mult cu doamna, care părea că se amuza foarte bine. Ne-am întors foarte târziu la hotel.

A doua zi, la ora 11 sosiseră de la Paris vreo 25-30 directori și redactori șefi pentru a face cunoștință cu ministrul nostru de Externe. Take Ionescu avu un succes nemaipomenit pledând cauza noii alianțe între puterile moștenitoare ale Austro-Ungariei, alianță care nu era îndreptată contra nimănui, însă era necesară pentru salvarea păcii în Europa Centrală. Cuvintele sale au produs o deosebită impresie. Între timp, ziarele începură să numească noua grupare „mica înțelegere” și acest nume, scris mai întâi într-un ziar italian din Milano, i-a rămas așa

Take Ionescu (x), alături de alți fruntași politici, în fruntea unei manifestații de simpatie față de intrarea Italiei în război (17 mai 1915)

până la al doilea război mondial. Articolele ce apăru-
ră ne-au fost extrem de
favorabile și intriga propa-
gandei ungurești, ajutată de
Paleologue, secretarul general
al Ministerului de Externe, fu
dejucată.

Îmi aduc aminte că Take
Ionescu plănuia să între și
Polonia și Grecia în Mica
Înțelegere. Eu i-am obiectat
că nu pot crede că Polonia
va putea vreodată să ia o at-
titudine rigidă sau să riște un
război în interesul Greciei
și că pe deasupra nu prea
înțelegeam ce rost aveau
Polonia și Grecia într-o alianță
îndreptată evident contra
încercărilor de revanșă ale
ungurilor și a vechilor idei
habsburgice. Take Ionescu
mă privi lung apoi îmi spuse:
„Vântul nu bate întotdeauna
din nord sau din apus. E bine
să fii pregătit și pentru furtuni
ce pot veni din sud sau mai
ales din răsărit.”

Take Ionescu era un per-
sonaj de mare clasă și cred,
omul cel mai in-
teligent pe care
l-am întâlnit în
cariera mea. Nu era
prea înalt, însă
avea un chip plă-
cut, cu o mustață
lungă neagră, un
nas puțin curbat și
niște ochi foarte
inteligenti. Era
unul din marii
noștri oameni po-
litici și timp de

mulți ani șeful spiritual al parti-
dului conservator. În mod cert,
era unul din marii avocați pe
care i-am avut. La noi, o țară
latină unde marii avocați și ora-
tori sunt în număr mare,
aceasta însemna ceva. Ple-
doariile sale erau scurte, nu
depășeau 20 de minute, dar
întotdeauna știa să atingă
punctul central în jurul că-
ruia se învârtea întregul
proces. Nici în parlament,
ca ministru sau ca opozant,
nu avea discursuri lungi dar
erau cele mai bune. Și după
conferința de presă el a
reușit să-i convingă pe
directorii de ziare că această
mică antantă ar fi în orice
caz aliata Franței și una dintre
cele mai fidele.

Suflet de francez

Am plecat la Paris și am
făcut un tur al redacțiilor, unde
m-am convins că am reușit
să le atragem de partea noas-
tră. Unele cercuri de la Quai
d'Orsay, care aveau multă
simpatie pentru unguri, nu

erau prea mulțumite de acest
rezultat.

Întotdeauna existau oameni
care veneau să-mi propună
să cumpăr informații așa-zise
importante. Într-o zi, s-a
anunțat la mine un domn.
În momentul în care rămăse-
sem singuri în birou, mi-a cerut
să încui ușa cu cheia. O clipă
am avut impresia că aveam
de-a face cu un nebun; când a
început să vorbească, această
impresie s-a întărit. Mi-a ținut
un discurs cam în următorii
termeni: am venit la dume-
neavoastră sub un nume fals.
Nu am acest nume unguresc.
Sunt contele H, de origine
austriacă, dar cum am avut
terenuri în Ungaria, vorbesc
bine maghiara. Tatăl meu a fost
spânzurat de unguri. Pentru a
mă răzbuna, mi-am procurat
acte false și am reușit să intru
în serviciul delegației ungare.
Vreau să vă dau o informație
care nu vă va costa nimic, în
primul rând pentru că sunt
bogat, întrucât tatăl meu și-a
plăsat o mare parte din avere
în Franța, și apoi fac acest lucru

din alte rațiuni. Iată
informația: peste
10 zile, împăratul
Carol de Habsburg
se va reîntoarce
în Ungaria. O altă
informație: nu pă-
strați hârtii impor-
tante aici în acest
birou. I-am mul-
țumit și i-am tran-
smis această in-
formație lui Take
Ionescu. El a tran-

Președintele american Wilson (x) și cel francez, Clemenceau (xx)
la Versailles, în ziua semnării Tratatului de Pace

smis-o la rândul său ministrului Ghika, spunându-i că sunt nebun. Carol s-a reîntors la Budapesta în ziua indicată. La scurt timp, același informator mi-a anunțat de a doua tentativă a lui Carol. Am transmis și acest lucru la București și Take Ionescu mi-a răspuns: „În mod cert, ești nebun!” Carol a făcut într-adevăr a doua tentativă de reîntoarcere (*Magazin istoric*, nr. 11/1999).

Într-o zi, la sfârșitul anului 1924, un nou ministru al României a fost numit la Paris în persoana lui Constantin Diamandy. L-am cunoscut la Roma pe când eram încă student și el era deja ministru plenipotențiar. M-a chemat la legatie și mi-a oferit să colaborez cu el pentru presă. Serviciul era exact același ca la delegația de pace, cu singura diferență că noul meu șef era un personaj de o grosolanie incredibilă. Am lucrat ani întregi cu el și grosolanăia față de mine, față de consilierul său, ministrul Nicolae Cantacuzino, și față de toți colaboratorii săi nu s-a dezmințit niciodată. În schimb, era deosebit de inteligent, instruit și știa să fie încântător când voia. Era mic de statură, roșcovan, gras, cu ochii verzi în care se vedeau rând pe rând șiretenia, mânia, umorul, tristețea, spiritul ironic și cea mai candidă privire plină de inocență și de o încredere naivă. La Paris, el a avut un mare succes politic și monden.

În fond, era un adevărat fanariot, foarte dotat, orgolios, șiret, spiritual, cultivat și uneori încântător. Am învățat multe la școala lui, însă am și încasat înjurături fără sfârșit. Cât a stat la Paris, am avut anumite neplăceri cu membrii familiei noastre regale.

La început a fost problema prințului moștenitor, mai târziu regele Carol al II-lea, care a părăsit țara, a renunțat la dreptul de moștenitor la tron și a venit să trăiască la Paris. Legația se afla într-o situație destul de încurcată. Diamandy a vrut la început să trimită la ziare note destul de dezagreabile pentru prinț. N-am vrut să mă pretez la așa ceva și de aici scandaluri, țipete, amenințări, urlete etc. M-am menținut ferm și nu ne-am amestecat în presă. Și așa, presa a vorbit destul. De altfel, cred că Diamandy era atât de enervat de prezența acestui prinț pe care nu voia să-l vadă, dar care apăsa prin prezența sa asupra responsabilităților sale. Nu am cunoscut niciodată, nici nu am dorit să cunosc în detaliu relațiile sale cu prințul, însă Diamandy a suferit consecințele. Când Carol s-a reîntors în România ca rege, primul său gest a fost să-l cheme pe Diamandy de la Paris printr-o telegramă destul de brutală, pe care am văzut-o.

O altă problemă a fost publicarea în *Paris Soir* a rezumatului vizitei reginei Maria

a României în America. Aceste articole ne-au făcut mult rău în opinia franceză și Diamandy a vrut să le pună capăt. L-a însărcinat pe unul din colegii mei să meargă să obțină încetarea publicării acestor articole. Bineînțeles că nu a reușit. Diamandy m-a rugat totuși să încerc să fac ceva pentru încetarea acestor articole. Atunci m-am dus la *Paris-Midi*, al cărui proprietar era un mare industriaș în textile – Boussac. M-a primit un pic morocănos.

– Ministrul dv. mi-a trimis aici un fel de homunculus, care mi-a vorbit de sus tratându-mă ca și cum aș fi la dispoziția sa. Cu mine n-a reușit!

I-am spus că sunt un diplomat debutant și cariera mea depinde de succesul demersului meu și că-l rog respectuos să nu mai publice asemenea articole. M-a privit, a luat telefonul și a spus cuiva:

– Bătrâne, nu mai publicați articole cu regina României.

S-a ridicat, mi-a strâns mâna, și fără a-mi asculta mulțumirile mi-a zis:

– Ce vrei, sunt francez și când apelezi la suflul nu pot rezista. Du-te tinere și succese în viață.

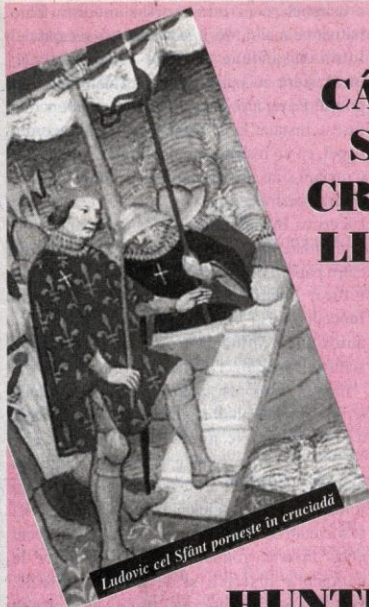
Când i-am spus lui Diamandy că am obținut oprirea articolelor a murmurat:

– Voi ziariștii vă susțineți ca evreii! ■

(Va urma)

Selecție de

Florica VRÂNCEANU

CÂND S-A CREAT LINIA

HUNTINGTON

IOAN-AUREL POP

A făcut mare vâlvă teoria lansată de americanul Huntington, care trasa o linie de demarcație a civilizațiilor europene, plasând de o parte lumea catolică și protestantă și de cealaltă pe ortodocși. Era o nouă falie, care lua practic locul cortinei de fier. Ceea ce a deranjat cel mai tare la teoria lui Huntington era faptul că, subînțele, civilizația apuseană era considerată superioară – nu numai din punct de vedere economic – celei răsăritene.

Cititorii revistei Magazin istoric au aflat, anul trecut (nr. 3/2000), dintr-un articol semnat de academician Virgil Cândea, că momentul „Marii schisme” din 1054 i-a marcat prea puțin pe contemporani. Momentul rupturii este plasat de prof. univ. dr. Ioan-Aurel Pop la începutul secolului XIII.

La 17 iulie 1203, cruciații apuseni plecați pentru salvarea Sfântului Mormânt erau prezenți în Constantinopol, iar începând cu 13 aprilie 1204, capitala lumii răsăritene se afla sub stăpânirea „latinilor”. Jaful, incendierile, distrugerile, crimele alcătuiau liniile noului peisaj politic. Cuceritorii (Veneția, baronii latini) au creat un stat insolit – Imperiul Latin de Răsărit, condus de împăratul Balduin de Flandra. A fost numit și un nou patriarh (latin), în persoana venețianului Tomaso Morosini.

Pe fondul incapacității latinilor de a domina și controla tot spațiul bizantin, s-au născut curând noi state „în exil”, între care cel mai important a fost imperiul de la Niceea, ai cărui conducători se considerau succesori legitimi ai împăraților de la Constantinopol. Căci, după cum reiese din panegiricul scris în onoarea urbei de către un membru al dinastiei Lascaris, Teodor II (1254-1258), Niceea „a întrecut toate orașele, deoarece puterea imperiului romeic de mai multe ori împărțit și distrus de armatele străine...numai în tine și-a putut implanta

rădăcinile, crescând și prinzând vigoare". Tot aici, începând cu 1208, funcționa și o nouă patriarhie ecumenică, după rânduiala răsăriteană, moștenitoarea celei uzurpate de latini.

Imperiul Bizantin nu și-a mai revenit complet, chiar dacă, în 1261, latinii au fost alungați din Constantinopol. Cucerirea apusenilor a avut, între alte consecințe, și nașterea a ceea ce istoricii numesc astăzi naționalismul grecesc medieval. El s-a manifestat mai ales pe fondul ofensivei Bisericii catolice de a realiza, prin forță, unirea celor două biserici, separate prin schisma din 1054.

Marea Schismă la anulul... 1204

Cruciada a IV-a sau „deviată”, cum a fost numită, a reprezentat o clară manifestare a politicii de forță a Veneției, dornică să domine fără nici un obstacol comerțul răsăritean. În plan mai larg, acest asalt asupra lumii bizantine a fost cea mai șocantă manifestare a superiorității politice și militare a Apusului față de Bizanțul în declin, practic față de Răsăritul Europei. Momentul 1204 a deschis perioada celei mai puternice ofensive a lumii latine medievale asupra Europei Centrale și de Sud-Est. S-a produs o imensă ciocnire între cele două lumi creștine – civilizația Apusului și cea a Răsăritului – conștientizată până la nivelul comunităților, al vieții cotidiene.

Pentru mulți istorici, adevărata „schismă” s-a produs nu în 1054, ci în 1204 și în anii care au urmat. Actul de la 1204 a generat cea mai adâncă ruptură sau separație între ceea ce se va numi ulterior Apusul catolic și Răsăritul ortodox.

Și totul a fost în mare măsură opera papei Inocențiu III între anii 1204-1216. Politica acestuia față de Biserica bizantină (răsăriteană, în general) a fost elaborată în mod gradat, pe măsura derulării faptelor. Inițial, cruciații

cvasirebeli, cuceritori ai orașului creștin Zara (situat pe malul Mării Adriatice) și ai capitalei lumii răsăritene au fost excomunicați: încălcase cu bună știință ordinele înaltului pontif. Pe de altă parte, noul patriarh venețian fusese instalat la Constantinopol fără acordul papei, ca un instrument al dominației Veneției. Cruciații s-au căit formal și au declarat uniunea bisericilor. Inocențiu s-a văzut nevoit să accepte cucerirea Bizanțului. Era prea mare ispită de a regla toate chestiunile Bisericii răsăritene de către papă și de a avea puterea supremă asupra tuturor creștinilor. Era clar – în ochii lui Inocențiu și ai liderilor politici apuseni – că autoritatea latină la Constantinopol făcea schisma fără obiect. Călea suprimării schismei – în ochii aceluiași factori de putere – trebuia să fie completă „latinizare”, la nevoie prin forță, a Bisericii și societății răsăritene.

Dar se impunea și găsirea unor motivații teoretice. Sfântul Părinte știa bine că folosirea forței armate și a silniciei împotriva unei biserici și societăți creștine, în multe privințe mai vechi decât biserica romană, nu erau acceptate de canoanele bisericii și de morala creștină. Biserica Răsăritului, deși privită în Apus ca schismatică, era una autentic creștină, iar politica de forță dusă contra sa era fără precedent.

Într-o scrisoare adresată clericilor și mirenilor din Rusia Apuseană, de Inocențiu III, la 7 octombrie 1207, rușii erau aproape somați să accepte supremația Romei pe baza principiului unității Bisericii. Spre a le forța decizia, papa amintea soarta „grecilor” care, din cauza „rebeliunii” și „neascultării” față de Roma, „au fost dați spre jaf și pradă”. Dar

această ideologie a fost creată *post factum*, tocmai pentru a justifica crimele, lipsirile de libertate și uriașul jaf al transferului violent de bunuri din mâinile proprietarilor legitimi – grecii – în mâinile cuceritorilor latini din 1204 și

Miniatură bologneză din secolul XIV înfățișându-l pe papa de la Roma

anii ce au urmat. În anumite circumstanțe, acest eșafodaj de idei a fost aplicat și în lumea răsăriteană din afara Bizanțului, mai ales în secolele XIII-XIV, cu adânci consecințe pentru accentuarea separării celor două părți ale continentului european.

Împăratul Henric mai tolerant decât papa

Dar lumea Răsăritului nu era omogenă, ci extrem de divizată, aflată sub diferite guvernări, asupra cărora Biserica apuseană nu avea aceeași autoritate. Existau zonele fostului Imperiu Bizantin dominate de biserici răsăritene: Imperiul de la Niceea, Moreea, Despotatul Epirului, Constantinopolul și regiunile bizantine guvernate de cruciații latini sau state care făceau parte din așa-numitul Commonwealth bizantin: Rusia, Serbia, Bulgaria sau Țaratul Româno-Bulgar. Alături de aceste formațiuni se aflau popoare și comunități de credință răsăriteană cuprinse în state catolice (Ungaria) sau populații dominate, adesea formal, de conducători păgâni (cumanii din Țara Românească sau Moldova). Politica lui Inocențiu și a urmașilor săi a trebuit să fie adaptată acestor diverse situații particulare.

Obiectivul general consta în latinizarea Bisericii și a societății răsăritene, ceea ce ar fi trebuit să însemne acceptarea necondiționată a autorității papale, a lui *filio-que* (purcederea Sfântului Duh și de la Fiul) și a cuminecăturii cu pâine nedospită (azimă). Inocențiu III a arătat uneori o anume înclinație spre concesii în chestiunea ritului și a liturghiei, dar numai ca o soluție provizorie, ce trebuia să dureze doar până când răsăritenii ar fi adoptat tradiția ritului roman. Aceasta a născut o dârză rezistență în rândul grecilor și a altor națiuni răsăritene, rezistență ce a dat naștere unei noi solidarități de tip medieval, pe care unii istorici nu au ezitat să o numească națiune.

În regiunile stăpânite direct de latini, a fost impusă o nouă ierarhie ecleziastică, supusă Romei. Ierarhii greci au fost înlocuiți, cu excepția celor care au acceptat autoritatea papei și au depus jurământ personal în acest sens. Confiscarea bunurilor, închisoarea și uneori chiar și moartea – pedepsele aplicate de regulă și ereticilor – erau la ordinea zilei. Tot ca o marcă a noii autorități latine, s-a impus oficial pentru întreaga populație decima ecleziastică. În 1213, împăratul Henric, în urma unei petiții a aristocraților greci din Capitală, care cereau libertate religioasă, a acceptat să fie mai tolerant, cu toată opoziția papei.

Dar să urmărim și aplicarea efectivă a politicii Romei în unele regiuni ale așa-numitului Commonwealth bizantin.

Călugărul Sava

În Rusia influența Sfântului Scaun era mai dificil de impus, din cauza distanțelor enorme și specificului local. Este puțin probabil că amintita scrisoare din 1207 îi va fi impresionat prea mult pe liderii ruși. Totuși, prima invazie tătară din 1223 pare să fi facilitat o apropiere a unor cneji ruși de Roma. Papa Honoriu III constata în 1227 că „regii Rusiei” invitaseră un legat papal să le viziteze teritoriile și își exprimaseră intenția de a se lepăda de „erorile” răsăritene. Pontiful sugera că greutățile prin care trecea lumea rusă (jaful tătarilor) s-ar datoră tocmai persistenței în aceste „erori”.

Există mărturii din 1231 ale unor contacte între Roma și cnezatul Vladimir (Suzdal), iar în anii următori papa Grigore IX numea chiar și un „episcop al Rusiei”. Mai târziu, în circumstanțe mult schimbate, după marea

invazie tătară (1236-1242) și după primul Conciliu de la Lyon (1245), în jurul anilor 1250, prințul Daniel al Haliciului și Voliniei era încoronat cu o coroană trimisă de papa Inocențiu IV (1243-1254). Dar gestul avea numai o

O reprezentare occidentală a Constantinopolului

valoare simbolică. În același timp, călugărul Chiril, trimis la Niceea de către prințul Daniel, revenea în Rusia hirotonit ca mitropolit de Kiev. Pentru contracararea concurenței Romei, Patriarhia ecumenică a acceptat – fapt neobișnuit – un nativ rus în scaunul mitropolitan al Kievului. Tot de pe acum, pentru mai bine de un secol, fiecare al doilea ocupant al acestor înalte demnități a trebuit să fie un rus, consemnându-se astfel o alternanță între ierarhii greci și cei localnici. Rusia a rămas profund atașată Bisericii răsăritene.

După căderea Bizanțului în mâini latine, politica externă a liderilor sârbi s-a adaptat împrejurărilor. Fiul și succesorul lui Nemanja la tronul Serbiei, Ștefan, a divorțat de soția sa bizantină și s-a recăsătorit cu nepoata lui Enrico Dandolo, dogele Veneției și artizanul „devierii” Cruciadei IV. De altfel, la 1217, Ștefan avea să fie încoronat de un legat papal. Călugărul Sava – viitorul sfânt național al sârbilor și fratele lui Nemanja –, martorul ocupării Bizanțului de către latini, a revenit la scurt timp după 1204 de la Muntele Athos între conaționali săi, cărora le-a relatat cele întâmplate. Sava a condamnat, astfel, orientarea prolatină a țării. În 1219, el a călătorit la Niceea și a obținut pentru Serbia o arhiepiscopie autocefală, recunoscută de Patriarhia ecumenică.

Caloian îl învinge pe Balduin

După marea răsccoală antibizantină din 1185-1187, condusă de frații Petru și Asan, împăratul Isaac Angelos (1185-1195) a fost nevoit să recunoască existența unui nou stat independent între Munții Balcani și Dunărea de Jos, Țaratul Româno-Bulgar. Inocențiu III s-a străduit îndelung să impună aici autoritatea Bisericii romane, mai ales sub țarul Ioniță Caloian (1197-1207).

În tratativele purtate cu Roma, acesta din urmă a pretins recunoașterea pentru sine a titlului de împărat, iar pentru capul Bisericii sale a rangului de patriarh. Inocențiu III a acceptat doar varianta rege-arhiepiscop primat, motivând în mod diplomatic că așa cerea specificul apusean și că, în fond, era vorba de lucruri echivalente. În patru dintre cele cinci scrisori cunoscute adresate papei, Ioniță vorbește despre sine ca despre „împărat al întregii Bulgariei și Valahiei”. La rândul său, papa, spre a-l convinge să accepte autoritatea Romei, invocă gloria veche a romanilor, strămoșii lui Ioniță și ai poporului român. Tratativele conduc la un succes temporar pentru Sfântul Scaun: în 1204, Ioniță este încoronat ca rege de către un cardinal al Romei, iar cel mai înalt ierarh al Bisericii bulgaro-vlahe, Vasile, devine arhiepiscop primat.

Totuși, noul stat nu a reprezentat un pilon al Romei în sud-estul Europei și nu și-a putut conjuga acțiunile cu cele ale Imperiului Latin de Răsărit, așa cum preconiza înaltul pontif. Dimpotrivă, chiar în 1205, Caloian a învins armata latină la Adrianopol, luându-l captiv pe însuși împăratul Balduin, care și-a încheiat astfel domnia și... viața.

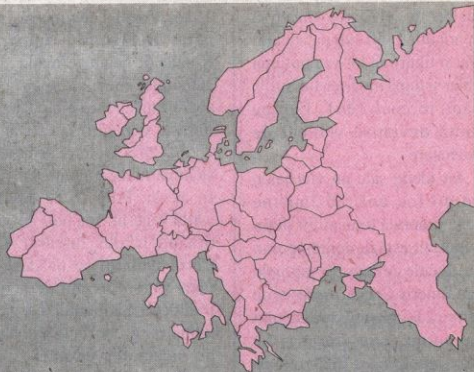
Papii au urmărit menținerea statului Asăneștilor în sfera lor de influență prin abile acțiuni diplomatice și politico-militare, cu implicarea Regatului Ungariei, a Ordinului Teuton și a Imperiului Latin, dar totul s-a dovedit zadarnic. Noul țar, Borilă (1207-1218), a

convocat un sinod la Târnovo, care a urmat rânduiala Bisericii răsăritene, iar urmașul său, Ioan Asan II (1218-1241), a repudiat oficial dependența pe linie ecleziastică a Bulgariei de Roma. În 1235, patriarhul ecumenic de la Niceea a recunoscut oficial o patriarhie autonomă a Bulgariei. ■

(Va urma)

Lumea bancherilor s-a putut dezvolta mult mai ușor în spațiul spiritual catolic

COMUNITATEA EUROPEANĂ UN VIS DE 400 ANI

THEO STĂNESCU-STANCIU

Mulți dintre noi putem crede că ideea unei comunități europene pe care o auzim astăzi la tot pasul este de origine relativ nouă. Dar situația nu se prezintă deloc așa. Plonjând în istorie, descoperim lesne „părinți europeni“ mult mai „bătrâni“ în istoria culturii și civilizației occidentale. Totul a început în secolul XVII. Filosofi, curteni, memorialiști, istorici – o pleiadă de gânditori s-au aplecat constant asupra ideii făuririi unei Europe unite. Fără frontiere și diferențe între cei „aleși“; închisă însă pentru cei „respinși“ o dată pentru totdeauna. Cei dinăuntru și cei din afară, centralii și perifericii... Și atunci harta Europei era într-o continuă redesenare.

Timpul lui Sully

De numele lui Maximilien de Béthune, duce de Sully (1559-1641), se leagă în mare măsură renașterea Franței în secolul XVII. Ca ministru de Finanțe al regelui Henric IV (1589-1610), ducele de Sully a favorizat dezvoltarea agriculturii și comerțului, facilitând circulația negustorilor prin extinderea drumurilor și construcția de poduri (unele celebre pentru spațiul francez – cum ar fi parizianul Pont-

Neuf) și de canale. Activitatea sa s-a extins și în domeniul edilitor – înfrumusețarea Capitalei cu Piața Regală, astăzi cunoscută sub denumirea de Piața Vosges, Piața Dauphine sau a reședințelor regale.

Dar, la 26 ianuarie 1611, la un an după moartea regelui Henric IV, al cărui camarad și confesor fusese, Maximilien de Béthune înmânează reginei Maria de Medicis, regentă în numele fiului său minor Ludovic XIII, demisia.

Cuprins de mâhnire și deznădejde, departe de agitația Curții pe care altădată o comandase, Sully meditează în tihnă la o nouă Europă, mai puternică. Memoriile sale, cu un titlu ce dorea să inspire cititorului prestanța timpurilor trecute – *Mémoires de Sages et Royales Oeconomies d'Etat, domestiques, politiques et militaires de Henri le Grand* (Memorii despre înțeleptele și regalele afaceri de stat, domestice, politice și militare ale

lui Henric cel Mare) – încep să apară din 1640 sub patronajul său și tipărirea lor va continua chiar și după moartea lui Sully, până în anul 1661. Europa unită devenise subiect de dezbatere.

Iar ideile sale nu vin deloc pe un loc gol. Se impune rememorarea unui autor puțin cunoscut astăzi, contemporan cu ducele nostru, pe numele său Emeric Crucé, profesor de retorică la colegiul cardinalului Lemoine. Lucrarea sa, *Le Nouveau Cynée* (1623), are ca temă stabilirea unei păci generale, în mod prealabil necesare libertății universale a comerțului.

Europa celor 15

Memoriile ducelui de Sully lansează un nou proiect, pe numele său de atunci „Marele proiect”. În fapt, o reorganizare politică a continentului nostru, reorganizare pe care, modest și desăvârșit om de curte, Maximilien de Béthune o atribuie gândirii regale, lui Henric IV. Întreaga osatură a proiectului vădește implicarea efectivă a ministrului și, poate, doar girul ilustru al capului încoronat francez.

„Marele proiect” încearcă să regleze dezechilibrul geopolitic al Europei acelor timpuri, produs îndeosebi după începutul secolului XVI, devenit sursă permanentă de tensiuni și conflicte, fundal de alterare a relațiilor internaționale și așa încordate. Atunci, în 1519, tânărul rege al Spaniei (din

1516) Carol I devine și împărat al Sfântului Imperiu Roman de neam germanic. La sfârșitul domniei, se spunea că soarele nu apunea niciodată pe întinsul stăpânirii sale. În anul 1556, Carol Quintul se hotărâ să împartă regatul între cei doi fii ai săi, Filip II, ce devine astfel rege al Spaniei, și Ferdinand I, ales împărat. Cu Carol Quintul se născuse o mare putere, rivala de acum tradițională a Franței. De aici, numeroase conflicte jalonate de încheierea de păci și de tratate: Cambrai (1529), Cateau-Cambrésis (1559), Westphalia (1648). Acestea nu se vor termina nici măcar cu suirea în 1700 pe tronul Spaniei a unui coborâtor din ramura Bourbonilor, pe numele său Filip V, fiul cel mic al lui Ludovic XIV.

Pe acest fundal și pentru a elimina orice risc de război în marea familie europeană, ducele Maximilien preconiza

marele său „proiect”, „redocuparea” hărții europene. Să ne aducem aminte că ideea Europei unite a prins contur, în secolul XX, tot pe fundalul unei conflagrații – cea mai mare pe care a cunoscut-o omenirea până acum, al doilea război mondial –, al unei Europe în ruină. Ea a apărut drept soluția ideală pentru a elimina vrajba, pentru a cuprinde într-o îmbrățișare strânsă națiuni cu un lung trecut de luptă și ură reciprocă.

Sully propunea o Europă din care era exclusă din start Moscova și care era dominată de 15 puteri, împărțite astfel: 6 regate ereditare (Franța, Spania, Marea Britanie, Danemarca, Suedia și Lombardia), 6 puteri electivă (papalitatea, Veneția, Sfântul Imperiu Romano-German, Polonia, Ungaria, Boemia) și trei republici federative (Republica elvețică, Republica italiană și Republica belgilor). Aceste 15 state erau

echilibrate la același nivel în ceea ce privește teritoriul și bogăția materială, pentru a nu se crea din start probleme litigioase. Astfel, echilibrului gândit politic i se va alia echilibrul religios al celor trei mari confesiuni creștine – catolicismul, luteranismul și calvinismul. Statele nou reîmpărțite și confederate vor fi arbitrate și conduse de șase consilii particulare și un consiliu general pentru a rezolva toate diferendele. Pacea mult visată se putea instala în Europa...

Unele probleme altădată majore păreau ca și rezolvate. Astfel, lupta de

Henric IV încredințează regenta Mariei de Medici; tablou de Rubens

acum tradițională pentru putere înceta o dată pentru totdeauna. Căci, după cum scria și Dante în a sa lucrare dedicată studiului monarhiei – *De monarchia*: „Unde nu mai e nimic de râvnit, lăcomia nu are zile. Odată distruse obiectele jinduie, dispare și agitația legată de ele.” Voltaire oftează în fața unei Europe – „specie aparte de mare republică împărțită între mai multe state”. O „republică europeană” ai cărei fii se omoară unul pe celălalt. Iar marele Goethe vede limpede: „Ruina Europei se datorează faptului că una dintre părți a dorit să preia locul întregului.” Iar continentul s-a dezbinat.

Obişnuirii competitori ai secolelor trecute – Franța și Marea Britanie – puteau să-și dea mâna și să conviețuiască alături de Imperiul Romano-German. Vorbele grele de altădată puteau fi uitate și îngropate. Diferențele nu trebuie să mai existe, chiar dacă în trecut, englezii erau „acea nație de oameni cruzi și crunți” (Gilles Le Bouvier), francezii – „dezordonări”, nu pot „în-dura pentru multă vreme ostenele și neplăcerile” (ambasadorul venețian Marc-Antoine Barbaro), scandinavii și polonezii erau „oameni îngrozitori și turbați și sângeroși și lovesc mai abilit decât cei crescuți cu vin”, sicilienii – „geloși tare pe femeile lor”, napolitanii – „înalți și neciopliți și mari păcătoși”, caștilienii – „mâncă de

carne și năbădăioși; rău îmbrăcați și încălțați și răi catolici” (Gilles Le Bouvier), iar germanii – înecați în „mulțimea chiolhanelor și chefurilor monstruoase” (Luther, în al său *Apel către nobilimea creștină a națiunii germane*).

Unele popoare altădată marginalizate încep să pătrundă spre centru. Să intre în marea confederație europeană. Este cazul vecinilor noștri unguri, atât de încercați de-a lungul istoriei, după cum reiese din studiul contemporan al lui Voltaire (*Eseu asupra moravurilor*). „Dintre toate popoarele pe care le-am văzut nici unul nu este mai nenorocit decât cel al ungarilor. Țara lor, depopulată, este împărțită între credința catolică și cea protestantă.”

Altele sunt marginalizate pentru totdeauna. Rușii ies din împărțirile tradiționale ale continentului nostru. Linia de demarcație a civilizației europene amintește de perioadele contemporane și de mult discutată teorie a lui Samuel Huntington și a sa graniță culturală europeană. Ortodoxismul pare că nu intră în sfera europeană a timpurilor. Secolul XVIII era prea departe de renașterea naționalismelor și a spiritului

francofil sau european al spațiilor noastre. Sud-estul continentului rămânea în continuare în uitare în prognozele vremii...

Împreună, împotriva necredincioșilor!

Unul din scopurile comune ale noii confederații europene era înfrângerea definitivă a turcilor, a necredincioșilor de la periferia continentului. Sosise poate momentul prielnic să fie izgoniți acești păgâni din Europa și să le fie împărțite teritoriile ocupate. Reformatorii încep să se impună pe scena continentală: părintele Carlo Lucio, în 1600, francezul Jean Aimé Chavigny, în 1608 – din categoria celor mai puțin cunoscuți astăzi, dar și vastul proiect al ducelui de Nevers, Charles Gonzague, în același debut de secol XVII, ce punea problema succesiunii „omului bolnav”. Căci, odată înfrânți necredincioșii, noua Europă se putea scâldea în adevărata lumină a păcii și a prosperității generale. Planurile puteau să izbândească.

Dar, în epocă, „Marele proiect” al lui Sully nu putea apărea decât ca o nebunie utopică. Fundalul nu era deloc favorabil schimbării totale europene. Război pe continent, și nu unul minor, ci cel intrat în istorie sub denumirea de Războiul de 30 de ani (1618-1648) dintre

Piața Regală (astăzi Place des Vosges)

Habsburgi și Bourboni, dintre marile puteri ce râvneau la reddecupaje statale, dar, bineînțeles, în propria favoare.

Peste timp însă, „Marele proiect” nu a intrat în uitare. Alte nume mari ale istoriei îl preiau, ca atare sau modificat substanțial, în funcție de condiții și realități. Printre ei, englezul William Penn (1644-1718), teoreticianul mult dezbătutului curent al quakerilor și fondatorul coloniei americane Pennsylvania, ce preconiza un Consiliu creștin care amintește de actuala Adunare europeană. Sau abatele Bernardin de Saint-Pierre (1737-1814), discipolul filosofului Rousseau, devenit celebru prin romanul *Paul și Virginia*, cu a sa analiză asupra unui regim european „ce nu va produce decât războaie aproape de nivel continental, deoarece nu va asigura niciodată siguranța încheierii de tratate”.

„Echilibrul de puteri între Casa Franței și cea a Austriei nu va putea, în condițiile date, să asigure certitudinea necesară nici în caz de războaie străine, nici măcar în caz de conflicte interne”, spunea abatele Bernardin. Și eram de abia la începutul secolului XIX.

Sau mai puțin cunoscutul astăzi jurist și filosof englez Jeremy Bentham (1784-1832), părintele „utilitarismului” și al liberalizării sistemului penitenciar, ce visa la constituirea unei Europe unite în jurul unui acord total între țara sa natală – Marea Britanie – și Franța, pe ideea că vestita Revoluție franceză nu este numai națio-

Voltaire

nală, ci se dorește în totalitate europeană.

Și ideile merg mai departe, chiar spre insula Sfânta Elena, de unde înfrântul Napoleon își plăsmuia o Europă federală, care ar fi trebuit să învingă teribilul secol XX „ce ar fi fost al republicii universale americane sau al monarhiei ruse”.

Alții citează „Marele proiect” în importante ocazii, cum ar fi momentul deschiderii Congresului din Panama (1826), unde eșuează proiectul de unire politică a Americii Latine propus de Simon Bolivar.

Astăzi, chiar putem spune că trăim timpul unui „Mare proiect”. Istoria secolului XX a înregistrat numeroase încercări de unificare, nu numai europeană, mai mult sau mai puțin reușite: Societatea Națiunilor (1920) sau, mai târziu, din 1945 – Organizația Națiunilor Unite sau Pactul Atlanticului de Nord (1949). Ideea s-a materializat pe plan european prin Consiliul Euro-

pei, născut după lungi tratative (1948-1949) pe data de 5 mai 1949, sau așa-numitul „Plan Monnet”, după numele lui Jean Monnet – părintele reindustrializării franceze postbelice, plan propus de ministrul Afacerilor Străine francez Robert Schuman, ce viza punerea în comun a resurselor de cărbune și de oțel ale țării sale și ale Republicii Federale Germania, într-o organizație deschisă oricărei țări europene. Comunitatea economică a cărbunelui și a oțelului se născuse – 20 iunie 1950.

Peste timp, sfidând secolele, planul lui Sully prindea aripi. Europa își strângea rândurile în lupta aproape tradițională de acum cu celelalte continente. Și datele curg în aceeași idee: 1957 și semnarea tratatului de la Roma ce institua Comunitatea Economică Europeană; 1972 – punerea în practică a sistemului monetar european; 1979 – prima alegere prin sufragiu universal a deputaților europeni; 1990 – Acordurile de la Schengen vizând libera circulație a indivizilor în țările Comunității Europene; 1992 – Acordurile de la Maastricht și transformarea Comunității în Uniune Europeană sau 1997 și tratatul de la Amsterdam care întărește cooperarea în domeniul judiciar, al politicii externe și al sănătății publice. O nouă hartă se redesenează sub ochii noștri. Idei și organisme ce par rupte din necesitățile cotidiene își redescoperă strămoși, într-un fel de mult uitați. Își redescoperă cauze și scopuri comune, alianțe de mult îngropate de praful istoriei. ■

CAZUL ȘEBA

În ședința Adunării Deputaților din 3 februarie 1937, Leon Scridon, din partea Partidului Național-Creștin, a adresat o interpelare ministrului Afacerilor Străine, Victor Antonescu, în care semnala apariția unei cărți a ministrului cehoslovac la București, Jan Šeba. El întreba dacă „diplomatul polemist” mai putea rămâne în post și dacă directivele expuse în cartea acestuia, ce fusese prefată de ministrul de Externe cehoslovac, reprezentau situația la zi a „politicii româno-cehoslovaco-bolșevice?”.

O a doua interpelare pe aceeași chestiune a venit din partea lui Atta Constantinescu, membru al Partidului Liberal (Gh. Brătianu), care aprecia, la rândul-i, că apariția cărții cu pricina reprezenta un fapt de excepțională gravitate pentru România.

Celor două interpelări li s-a asociat și Gheorghe I. Brătianu, dar cum ministrul Victor Antonescu lipsea, fiind bolnav, discuția generală a fost amânată timp de trei zile.

PETRE OTU

Cartea apăruse la Praga, în Editura Melentrich, și număra 600 de pagini. Purta titlul *Rusia și Mica Înțelegere în politica lumii*. Era semnată de Jan Šeba – ministrul Cehoslovaciei la București – și fusese prefată de ministrul de Externe cehoslovac Kamil Krofta. Fiind scrisă în limba cehă, lucrarea n-a fost cunoscută imediat în România. De ea au luat însă cunoștință cu promptitudine cercurile diplomatice poloneze, care au acționat rapid la București. Mai întâi presa, iar prin ministrul polon Miroslaw Arciszewski, oameni politici români, îndeosebi cei care se opuneau unei politici de apropiere de Rusia Sovietică, au primit informații despre cartea respectivă și în câteva zile ea a devenit subiectul unei vii dezbateri.

Pledoarie cu... substrat

Jan Šeba (1866-1953) nu era un personaj oarecare, un simplu scriitor. De mai multe ori deputat în Parlament din partea Partidului Național Socialist Ceh, exercitând și funcția de secretar general al acestei formațiuni politice în anii 1929-1932, fusese șef al Misiunii militare cehoslovace la Roma, consul general al țării sale

la Triest și Hamburg, ministru plenipotențiar la Belgrad (1922-1929), iar din noiembrie 1933 trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al Cehoslovaciei la București. Învățase bine limba română și în 1934 publicase la București cartea *România și Cehoslovacia de-a lungul istoriei*.

Noua lui lucrare conținea însă numeroase pasaje și aprecieri prea puțin năgulitoare pentru România și clasa ei politică și dezvăluia opiniei publice amănunte legate de tratativele dintre Nicolae Titulescu și Maxim Litvinov cu privire la încheierea unui pact de asistență mutuală între România și U.R.S.S. Eșecul lui Titulescu – aprecia el – se datorase în principal faptului că burghezia românească era „înfricoșată de perspectiva de a întreține relații cu un vecin care a desființat vechile privilegii”. În esență, Jan Šeba făcea o pledoarie înflăcărată în favoarea unei colaborări, inclusiv militare, între Mica Antantă și U.R.S.S. Din această perspectivă, el deplângea faptul că la sfârșitul celui dintâi război mondial statul sovietic nu-și putuse stabili o graniță comună cu Cehoslovacia, exprimându-și speranța că pe viitor, prin dobândirea unor noi teritorii, acesta va reuși să aducă hotarul pe linia Grodno-Brest-Litovsk-Przemysl-Carpați.

Se știe însă că Polonia era o țară care întreținea bune raporturi cu România, iar alianța lor defensivă – parafată în 1921 și reînnoită în 1926 și 1931 – avea ca obiectiv esențial tocmai o protecție a granițelor celor două state împotriva unui atac neprovocat al U.R.S.S. (*Magazin istoric*, nr. 1, 2/2001). Pe de altă parte, relațiile polono-ceshoslavoce erau încordate pe fondul disputei pentru ținutul Teschen, atribuit de Conferința de Pace de la Paris Cehoslovaciei, dar revendicat de partea polonă.

Jan Šeba era un bun cunoscător al evenimentelor din ultimii ani și avea destule informații despre modul în care reacționaseră cabinetele Micii Înțelegeri, după semnarea Tratatului de asistență mutuală dintre Franța și U.R.S.S. (3 mai 1935). Două săptămâni mai târziu (16 mai 1935), un tratat similar fusese încheiat între Cehoslovacia și U.R.S.S. și, susținută de Paris, Praga acționase constant pentru a determina și pe ceilalți parteneri ai săi din Mica Înțelegere să-i urmeze exemplul. Belgradul refuzase ofertele venite de la Praga și Paris, în schimb, România, prin intermediul lui N. Titulescu, a încercat în anii 1935-1936 să încheie un astfel de tratat, dar cu respectarea frontierelor din zonă. La 29 august 1936 totul luase sfârșit prin înlocuirea lui Titulescu la conducerea Ministerului Afacerilor Străine.

Umorul involuntar al lui Iunian

În ciuda acestor evidente, Jan Šeba își exprima convingerea că România va semna cât mai curând tratatul cu Rusia Sovietică. Mai mult, considerând axa Praga-București-Moscova ca și formată, diplomatul cehoslovac cerea autorităților române să procedeze de urgență la construirea căilor ferate, podurilor și șoselelor necesare deplasării în cât mai bune condiții a trupelor sovietice.

Faptul că, între timp, lucrarea lui Šeba primise Premiul „Masaryk” al orașului Praga a inflamat și mai tare spiritele.

În ziua de 6 februarie 1937 ședința Camerei Deputaților a început la ora 16.25 și a fost prezidată de N. Săveanu. Pe banca ministerială, alături de Victor Antonescu, se mai aflau colegii săi de guvern Ion Inuleț, dr. C. Angelescu și V. Bădulescu.

Primul a luat cuvântul Pamfil Șeicaru. Nu s-a referit la carte, deoarece nu a dispus de o traducere oficială. În schimb, a atacat guvernul condus de Gh. Tătărescu pentru că s-a folosit de cenzură și a interzis publicarea unui articol despre acest caz în ziarul pe care îl conducea.

A urmat V. Antonescu. Încercând să-l apere pe Jan Šeba și să minimalizeze incidentul (pentru el Šeba era un „distins reprezentant al țării amice și aliată”), a rugat Camera să ia act de faptul că diplomatul cehoslovac cunoștea limba și obiceiurile românești și se apropiase de „țărânul nostru în casele căruia a locuit cu dragoste și simplitate”; a apreciat că interperările și întreaga discuție erau neavenite, deoarece „nu este bine, nu este drept ca în momentul în care colaborarea dintre țările noastre se desfășoară într-o desăvârșită și rodnică armonie... reprezentantul la București al acestei țări să fie obiectul unor atacuri puternice în Parlamentul nostru”. A cerut răgaz pentru ca ministerul să studieze lucrarea incriminată de interperatori.

Gh. Brătianu, adversar declar al apropierii de Moscova, s-a referit pe larg la raporturile româno-sovietice. Ca unul care încă în 1935 se arătase îngrijorat de tratativele Titulescu-Litvinov, a întrebat: „Cum rămâne atunci cu dezmințirile pe care le-am primit anul trecut în repetate rânduri din partea guvernului român, cum rămâne cu atitudinea pe care guvernul român a avut-o față de Parlament și opinia publică?”

Octavian Goga s-a asociat criticii lui Pamfil Șeicaru privind cenzurarea de către guvern a știrilor privitoare la „cazul Šeba” și a condamnat tentativele de apropiere față de Soviete, pe care le considera cel mai mare pericol pentru

România. Și Virgil Madgearu a criticat sever guvernul Tătărescu pentru pasivitatea de care dăduse dovadă, în loc să procure imediat cartea și s-o traducă. Ultimul a luat cuvântul Grigore Iunian care, involuntar, a declarat că „în noul post Jan Șeba va rămâne un prieten constant al românilor, așa cum a fost și în timpul misiunii sale în România”, ceea ce a stârnit o ilaritate printre deputați.

Discuția în jurul „chestiunii Șeba”, pe care C. Argetoianu o caracteriza ca „inopertună, penibilă și inutilă”, a fost cadrul propice al unui alt eveniment: printre deputați a fost răspândită o mică broșură – *Regat Independent Român sau Protectorat Cehoslovac?* – în care era criticată cu vehemență acțiunea lui Șeba, subliniindu-se implicațiile negative pentru statul român ale unei eventuale apropiieri de regimul de la Moscova.

Primul ministru Gh. Tătărescu a dispus efectuarea unei anchete pentru aflarea autorului acestei broșuri și a tipografiei în care apăruse. După cercetările organelor abilitate, broșura ar fi fost distribuită în incinta Adunării Deputaților de către corespondentul de presă polonez Miczislavsky, fără a se putea preciza însă și alte detalii. În cursul cercetărilor, organele de Siguranță ale statului constatarea legături strânse între Jan Șeba și Andrei Ostrovski, șeful Misiunii diplomatice sovietice în capitala României.

Mai mult, după unele informații, Legația sovietică la București intenționa să publice cartea lui Șeba în limba română.

Ulterior, Mihail Sturdza, fostul ministru al Afacerilor Străine în perioada 14 septembrie-

20 decembrie 1940, și-a asumat el paternitatea broșurii și a difuzării ei (*România și sfârșitul Europei. Amintiri din Țara pierdută*, Alba Iulia – Paris, 1994, p. 117). După afirmațiile sale, broșura a fost tipărită în tipografia ziarului *Miscarea* al lui Gh. I. Brătianu, în 500 de exemplare, și a distribuit-o „membrilor Parlamentului, membrilor guvernului, personalităților politice importante, serviciilor competente ale Ministerului Afacerilor Străine, corpului diplomatic și presei”.

Krofta minimizează

Articolele din presa bucureșteană și discuțiile din Camera Deputaților au avut ecouri imediate în Cehoslovacia. Ziarul *Narodni Listy* din 10 februarie a publicat un amplu articol – *Șeba. Titulescu și politica externă a României* – în care se arăta că, în timpul discuțiilor din Parlamentul român, ministrul Victor Antonescu, fără a intra în fondul interpelării, luase apărarea lui Șeba. După opinia cotidianului praghez, cartea diplomatului cehoslovac dăduse apă la moară adversarilor politici ai lui Titulescu, pentru a încheia cu concluzia că „nimeni nu putea servi mai bine propaganda germană la București, ca ministrul nostru plenipotențiar”.

Același ziar a revenit în 11 februarie, inserând știrea că Ministerul Învățământului din Praga a recomandat cumpărarea și folosirea

lucrării lui Jan Șeba în procesul de învățământ. A fost o măsură care a stârnit mari discuții, cotidianul întrebându-se ce rațiuni au stat la baza recomandării unei cărți care produsese atâtea neplăceri în străinătate.

Praga, martie 1937: Gh. Tătărescu (stânga) este primit de președintele cehoslovac E. Beneš

Un alt ziar, *Venkov*, în numerele apărute după 7 februarie, a evidențiat reacțiile produse de cartea lui Șeba la București și Varșovia, întrebându-se dacă ministrul cehoslovac mai putea rămâne în postul său.

În discuțiile reprezentantului diplomatic român la Praga cu ministrul de Externe Kamil Krofta, acesta din urmă a încercat să explice și să minimalizeze campania celor două ziare pragheze; după opinia lui, *Narodny Listy* primea bani de la Legația polonă din Praga, iar *Venkov* aparținea Partidului agrarian, din care făcea parte și primul ministru Milan Hodza; acesta, după informațiile obținute de diplomatul român în cercurile Legației sovietice din Praga, ar fi avut întotdeauna simpatii pentru Polonia.

La 12 februarie 1937, grupul senatorilor aparținând Uniunii Naționale a adresat o interpelare primului ministru Milan Hodza. Documentul cita diferite pasaje din lucrarea lui Șeba ce stârniseră nemulțumiri la București și Varșovia și conținea trei întrebări: 1. A cunoscut ministrul de Externe cuprinsul cărții, inclusiv acele fraze incriminate, înainte de a o prefața? 2. Ce măsuri va întreprinde guvernul pentru a repara urmările nefavorabile pe care lucrarea le-a generat în străinătate? 3. Ce măsuri intenționează să ia guvernul referitor la reprezentanța diplomatică a Cehoslovaciei în România?

Interpelarea s-a dezbătut abia la 11 martie și a prilejuit ministrului de Externe Krofta o largă expunere. El a respins ideea că lucrarea lui Șeba ar trebui considerată o expresie a părerilor oficiale; ea reprezenta opiniile scriitorului și nu ale diplomatului. Cât privește prefața sa, Krofta a ținut să explice că scrisese prefața fără să citească lucrarea, se mulțumise cu lectura fugară a câtorva paragrafe. Dar, continuase el, „a scrie o prefață nu înseamnă a-ți lua răspunderea întregului conținut al lucrării literare respective, a prelua ca proprii toate părerile și concluziile cuprinse în ea“. El a mai afirmat că nicăieri în carte nu se vorbea despre schimbarea frontierelor poloneze și nu

se incrimina politica Varșoviei. Deși l-a lăudat pe Șeba pentru activitatea desfășurată la București și și-a exprimat speranța că relațiile cu România nu vor avea de suferit, a anunțat că se ajunsese la un acord cu autoritățile române în privința rechemării lui.

Sfatul Franței

Scandalul din presă și din cele două parlamente a determinat însă o febrilă activitate diplomatică menită să dezamorseze în mod delicat incidentul. La București, a doua zi după discuțiile din Camera Deputaților, Victor Antonescu s-a întâlnit cu Jan Șeba: „foarte deprimat a recunoscut el însuși imposibilitatea de a mai rămâne în post la București“.

În consecință, ministrul român al Afacerilor Străine a cerut reprezentantului diplomatic român la Praga să-l vadă pe K. Krofta și să-i transmită că guvernul român „ar fi fericit să vadă însușirile distinse ale acestui diplomat [Jan Șeba] recompensate printr-o importantă misiune dată în altă parte“.

La 8 februarie 1937, într-o lungă telegramă, reprezentantul român la Praga informa despre rezultatele întrevederii: Kamil Krofta îi declarase că, deși scrisese prefața cărții cu pricina, nu o citise decât parțial și în fugă. Efa foarte afectat de scandalul izbucnit în jurul „chestiunii Șeba“, deoarece opoziția profitase de acest caz și a atacat în fond relațiile cu Rusia Sovietică. Krofta reamintise că, la vremea lor, atât Gh. Tătărescu cât și Victor Antonescu declaraseră că aprobă relațiile amicale ale Cehoslovaciei cu Sovietele, deoarece „ele nu ar putea fi decât de folos pentru România“. Constatând că atitudinea Sovietelor față de România „a devenit în timpul din urmă mult mai amicală“, campania de la București, după opinia sa, era dirijată din umbră de Polonia și Germania.

La 11 februarie, reprezentantul român la Praga raporta că avusese o nouă discuție cu Krofta și că acesta i-ar fi declarat că atât el, cât și președintele Beneș erau „împotriva rechemării

lui Jan Šeba, deoarece nu vor să cedeze presiunilor poloneze". Reprezentantul român fusese nevoit să repete dorința guvernului român ca Šeba să primească alt post, anunțând că scandalul de la București era departe de a se fi stins, de vreme ce la Senat se pregătea o interpelare pe această temă. În încheiere, telegrama trimisă de diplomatul român la București informa că ministrul iugoslav la Praga adusese și el la cunoștința autorităților cehoslovace reaua impresie pe care o făcuse cartea lui Šeba la Belgrad, prin aprecierile denigratoare la adresa regelui Petru I.

La 16 februarie, reprezentantul român se întâlnise din nou cu Krofta; ultimul a declarat că el și președintele Beneš erau nemulțumiți și pentru că autoritățile române nu putuseră opri campania ostilă diplomatului cehoslovac, adăugând că și „Cehoslovacia era o țară democratică, însă există mijloace și căi pentru a împiedica astfel de campanii”.

Întrucât scandalul amenința să ia noi proporții, Franța a intervenit. André François-Poncet, ministrul francez la Praga, a cerut guvernelor român și cehoslovac să rezolve incidentul printr-o „puternică manifestație de solidaritate în cadrul Miciei Înțelegeri”. În acest sens, „ceva trebuia să se întâmple în cursul lunii martie”.

Propunerile avansate vizau o reuniune extraordinară a Miciei Înțelegeri sau o vizită a primului ministru român la Praga. După opinia lui François-Poncet, cea de a doua variantă era mai ușor de realizat și ea trebuia să reabiliteze reputația ministrului de

Externe Kamil Krofta, serios șifonată de acțiunea lui Šeba, căruia cu atâtă ușurință îi dăduse girul autorității sale.

Așa s-a ajuns ca în zilele de 22-24 martie 1937, primul ministru român Gheorghe Tătărescu să efectueze o vizită în capitala Cehoslovaciei. A purtat convorbiri cu primul ministru cehoslovac Milan Hodza și a fost primit de președintele Eduard Beneš. Primul ministru iugoslav Milan Stojadinović refuzase invitația de a fi și el prezent la Praga, preferând să-l primească, în aceeași perioadă, la Belgrad, pe Galeazzo Ciano, ministrul de Externe italian, cu care a și încheiat un tratat.

Cât de reală era, așadar, solidaritatea în cadrul Miciei Înțelegeri?

Jan Šeba a fost rechemat la Praga. La 12 martie, Carol II, despre care diplomatul cehoslovac făcuse aprecieri răutăcioase în cartea sa, l-a primit în audiența de rămas bun. Îngăduitor, suveranul român îl consolase, spunându-i că sentimentele de prietenie rămân aceleași. Evident jenat, Šeba a mărturisit „că a

făcut o prostie pe care o regretă amar”.

Incidentul Šeba s-a stins, dar el a dat un semnal de alarmă cu privire la starea reală din sânul Miciei Înțelegeri. Tendințele centrifuge n-au putut fi stopate, iar procesul de dezintegrare a acestuia a fost practic încheiat după Acordul de la München (29 septembrie 1938), prin care Cehoslovacia a fost grav mutilată; pe el și-au pus semnăturile, alături de Germania și Italia, și cei doi principali susținători ai Miciei Înțelegeri: Anglia și Franța. ■

Victor Antonescu (dreapta) întreținându-se cu ministrul de Externe polonez Józef Beck

HITLER

FACE DARURI CAMARILEI

După mai bine de 50 ani de la procesul de la Nürnberg, în Germania a apărut un volum consacrat unui subiect aproape complet ignorat: coruptibilitatea elitei politice și militare naziste, *Dienen und Verdienen* (A sluji și a câștiga) de Winfried Vogel, fost general de brigadă, și Gerd R. Überschar, istoric militar. Cu dotații și cadouri de milioane de mărci, Hitler și-a cumpărat fidelitatea cadrelor de conducere, supunerea lor oarbă. Führerul a dus această politică de la acapararea puterii până în ultimele luni ale prăbușirii regimului său. Conducătorii „dezinteresați”, mânați de fanatism ideologic au fost, de fapt, un simplu mit.

Deocamdată „Crucea de fier” pentru ofițerii distinși în luptele din Polonia

Practica recompenselor vine din secolele trecute, când regii și mai cu seamă conducătorii militari onorau cu mărinimie oamenii pentru victoriile repurtate: de preferință cu titluri și moșii de pe teritoriile cucerite. Se crea, bineînțeles, astfel dependența față de donator. Prințul Eugeniu de Savoia a primit din partea împăratului Leopold I vaste domenii; Napoleon I a îmbogățit conducerea armatei, pentru a crea o nouă aristocrație; cancelarul Otto von Bismarck a primit dotații în valoare de sute de mii de taleri, în vreme ce salariul săptămânal al unui muncitor german era de 1-1,5 taleri. După primul război mondial, în noua situație politică europeană dotațiile au încetat, fiind incompatibile cu conceptul de democrație.

R. BERGMANN (Frankfurt am Main)

În timpul Republicii de la Weimar, președintele Paul von Hindenburg a acordat „grase” subvenții marilor latifundiați. O dată venit la putere, la 30 ianuarie 1933, Hitler s-a interesat imediat de „fondurile speciale” ce-i stăteau la dispoziție și a purces să acorde sume importante foștilor și mai noilor lui adepți. În timp, fondurile au sporit considerabil: de la 150 de mii RM (Reichsmark) în 1933, la 3 milioane 300 de mii în 1935, pentru a ajunge la 40 milioane în 1944-1945.

După declanșarea războiului a urmat o inflație în acordarea de ordine, medalii, decorații. Într-o convorbire cu adjutantul său Engel, în iulie 1940, Hitler formula cu cinism scopul urmărit: „în felul acesta îl îndatorezi pe respectivul...”. De altfel, Führerul dispunea de trei fonduri speciale pentru această operație: unul la Ministerul de Finanțe, iar celelalte la Cancelaria Prezidențială și la cea a Reichului, toate prevăzute în bugetele celor trei instituții.

Caricatură britanică reprezentându-i pe Göring, Hitler și Goebbels

Cadourile – în majoritatea cazurilor sub formă de bani – se acordau cu prilejul unor jubileuri sau onomastici și erau acceptate sub consemnul secret de stat. Oamenii politici, ca și militarii, au primit sume între 100 de mii și 1 milion de RM, în timp ce Premiul Național pentru Artă și Cultură, de pildă, era de numai 10-15 mii RM. În afara sumelor de bani, s-au dăruit și domenii, obiecte de artă de mare valoare, tablouri, porțelanuri etc. A răspuns de aceste acțiuni, până în mai 1945, Dr. Heinrich Lammers, secretar de Stat al Cancelariei.

Cumpărând oameni...

Aproape nimeni dintre cadrele naziste aflate la vârf nu a fost uitat: miniștri, secretari de stat, feldmareașali, generali, amirali, gauleiteri ș.a.m.d.: Fritz Todt, organizatorul muncii forțate, a primit – la împlinirea vârstei de 50 de ani, în 1941 – 100 de mii RM, sumă donată și lui Wilhelm Frick, ministru de Interne între 1933-1943, apoi „Protektorul” Boemiei și Moraviei, lui Wilhelm Ohnesorge, ministrul Poștelor, lui Alfred Rosenberg, din 1941 ministru pentru Teritoriile de Est.

Și mai bogați au devenit von Neurath, ministru de Externe între 1932 și 1938, apoi „Protektorul” Boemiei și Moraviei, precum și Walter Funk, ministrul Economiei Reichului, care au încasat 250 de mii RM primii doi, iar cel din urmă 520 de mii. În aprilie 1943 von Ribbentrop a primit un cadou de 500 000 RM, feldmareașalul von Rundstedt, în iunie 1941, 250 de mii RM. Nici episcopul Reichului, Ludwig Müller, nu lipsește din lista celor recompensați pentru serviciile aduse regimului nazist; el a primit 500 de mii RM. Generalul de tancuri Guderian și-a ales chiar o moșie, Deipenhof, în valoare de peste 1 milion 200 de mii RM, pe care, evident, a primit-o de la Hitler.

Sumele depindeau în mare măsură de bunul plac al dictatorului și al colaboratorilor lui. Un întreg sistem birocratic era implicat: mai multe ministere și numeroși funcționari ai lor. Și totuși, până spre sfârșitul războiului aceste recompense au rămas necunoscute de marele public. Ribbentrop, generalul Guderian, von Manstein, Keitel și ceilalți nu au relatat nimic în volumele lor autobiografice. Procesul de la Nürnberg nu s-a ocupat de acest aspect din punct de vedere penal, ci mai mult din unghiul imoralității, al corupției unor oameni gata să-și sacrifice până și propriul popor.

Un caz special l-a constituit feldmareașalul von Leeb care, după ce a primit un cadou în bani, a cerut un domeniu, cu o pădure întinsă și o vilă la țară. Pentru a nu-i trezi nemulțumiri, a primit un domeniu în valoare de 638 de mii RM, ce depășea cu mult „cadoul” ce-i fusese destinat. Pădurile, valorând milioane de mărci, sunt și astăzi în posesia familiei.

De ziua lui de naștere feldmareașalul von Keitel a primit 250 de mii RM. Insuficient! El i-a cerut lui Lammers să-i găsească o moșie spre a o cumpăra. Ceea ce viza el însă valora 739 340 RM, sumă ce i-a fost până la urmă aprobată de Hitler. Contractul de vânzare-cumpărare a fost semnat în septembrie 1944 (!).

Nici în ultimul an al războiului aceste dotații nu au încetat, chiar dacă s-au diminuat. În 1944 au primit zeci de mii de mărci Dr. Karl Brandt,

organizatorul și executorul „eutanasiilor”, amiralul Erich Raeder și alții. Ultimul asemenea act a fost semnat de Hitler în februarie 1945: un tablou în valoare de 95 de mii RM a intrat în posesia feldmarșalului Hugo Sperrle.

...le cumperi și tăcerea

Ciudat este că în documente nu figurează Himmler și Goebbels. Ca și Göring, ei dispuneau de posibilități proprii de îmbogățire. Goebbels, de pildă, a „cumpărat” în 1936 o vilă ultraluxoasă,

fostă proprietate a unor evrei și a avut tantieme din vânzarea *Jurnalului* său. Orașul Berlin i-a făcut cadou, în 1936, un imobil pe Bogensee, iar lucrările de restaurare și amenajare a unei clădiri reprezentative, costând 2,26 milioane mărci, au fost suportate de industria cinematografică UFA.

Ca și Göring, Goebbels prezenta – în ajunul zilei sale de naștere – adevărate „liste de dorințe” industriașilor germani. Göring, de pildă, la împlinirea a 50 de ani, a primit cadouri în valoare de 1 milion de mărci: un serviciu Sèvres de 2 400 piese, trei statui medievale, un „chalet” (cabană) de vânatoare furat din Franța și altele.

Iată o comparație cu salariile de atunci: un preot avea 320,89 RM lunar, un locotenent cu grad mare de invaliditate primea 226,52 RM, un muncitor, în medie, 80 pfeningi/oră, un muncitor necalificat 24 RM/săptămână, un muncitor agricol zilier 3 RM/zi.

Poate cel mai lipsit de scrupule a fost Göring. Numai pentru articolele publicate săptămânal în *Das Reich* primea 200 de mii RM anual, iar de la Hitler lua un „supliment” lunar de 20 de mii. Cât despre Lammers, el și-a scos

din plin partea, încasând începând din 1940 un salariu de 26 550 RM, plus un supliment lunar de 8 000 RM și un cadou de 600 000 RM, la împlinirea vârstei de 65 ani.

Hitler și-a creat și întreținut imaginea unui personaj trăind în condiții modeste, lipsit de pretenții personale, un vegetarian, antialcoolic, nefumător, plin de virtuți. Autorii volumului amintit la începutul acestui articol spulberă și această legendă. Führerul, care provenea din familia unui funcționar de stat, primise o moștenire în 1920, iar la începutul

carierii politice încasase onorarii pentru articolele publicate și conferințele ținute. Industriași, ca Thyssen, încă din 1928 îl subvenționau. În acel an chiar el își cumpărase o casă în Obersalzberg, iar în 1929 un apartament luxos. Primise apoi continuu tantieme după vânzarea cărții *Mein Kampf*.

La preluarea puterii, în 1933, presa nazistă a anunțat cu surle și trâmbițe că „Führerul a renunțat la salariul său anual, precum și la cheltuielile de protocol” numai că, îndată ce a fost oficial scutit de plata oricărui impozit, a revenit la hotărârea inițială, cerându-și drepturile bănești cuvenite. Până și pentru vânzarea timbrelor ce-i purtau chipul primea din martie 1937, procente, care i se înmânau sub formă de cec, de către ministrul Poștelor, de ziua lui de naștere. Bormann, secretarul lui personal, era singurul care cunoștea veniturile lui Hitler și tot singurul care le și administra. În *Jurnal* Goebbels nota că donațiile urmăreau să insuflă celui care le primise un sentiment de recunoștință și atașament. Iar prin practica ținerii în secret a cadoului primit, beneficiarul devenea complicele donatorului, adică al lui Adolf Hitler. ■

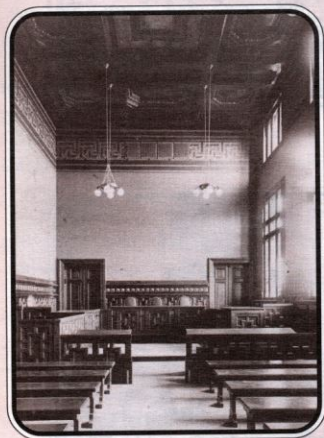
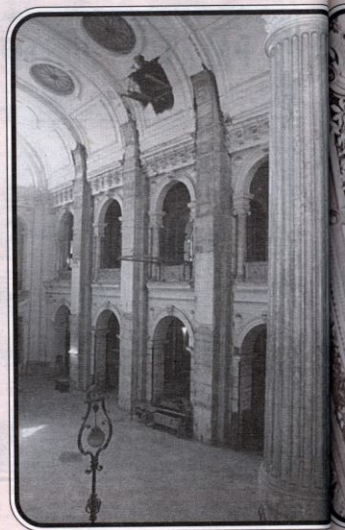
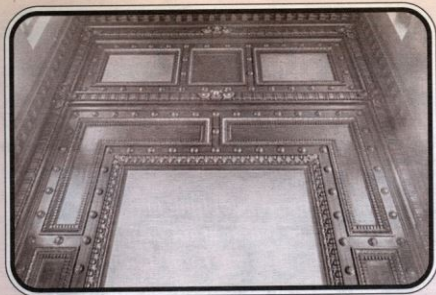
ALBUM ISTORIC

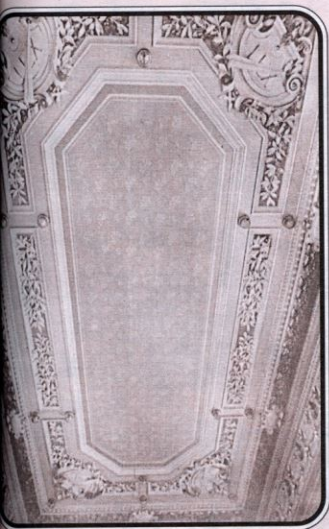

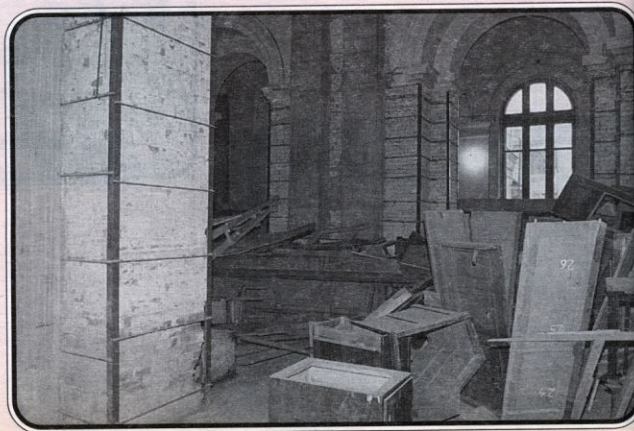
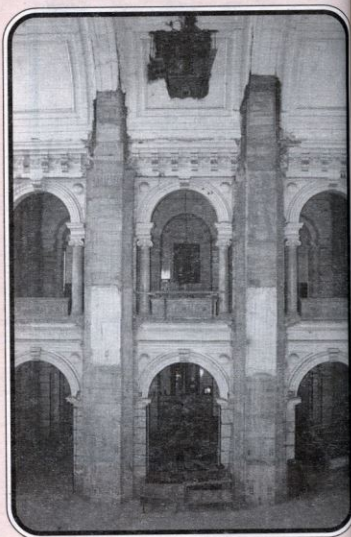
În numărul din luna mai, anul acesta, am publicat un articol al colegului nostru Ioan Lăcustă despre Palatul de Justiție. În final, se trăgea un semnal de alarmă privind starea avansată de degradare în care se găsește clădirea, pericolul real ca Palatul să se prăbușească, condițiile impropii în care se desfășoară actul de justiție.

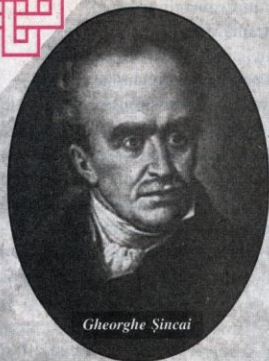
Revenim acum cu fotografia de epocă, pe care cititorii noștri le pot compara ușor cu imaginile dezolante de astăzi - realizate de colaboratorul nostru Bogdan Cristel - pentru a-și face o idee limpede despre necesitatea unei intervenții rapide și substanțiale, singura care mai poate salva acest simbol al arhitecturii bucureștene.

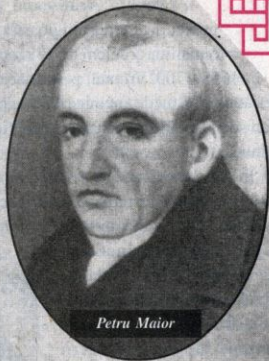

Gheorghe Șincai

*Și a văzut
Dumnezeu
că lumina este
bună,
și a despărțit
lumina
de întuneric.*

Geneza, 1.4.

Petru Maior

ȘCOALA ARDELEANĂ ȘI IDENTITATEA DE NEAM

CAMIL MUREȘANU

O ultimă culegere de studii a regretatului David Prodan se intitula, patetic și testamentar, Transilvania și iar Transilvania. Nu era mărturisirea de credință a unui singur om, un mare istoric. Părea că generații întregi își destăinuiau prin ea privegherea lângă leagănul poporului, al ființei și al conștiinței sale naționale.

Cu același sentiment se apropie memoria posterității de fenomenul cultural-politic denumit Școala Ardeleană. Deși timp de peste două veacuri a fost consemnat în atâtea catagrafieri și exegeze, revenirea lângă el rămâne de un interes mereu actual. Fiindcă a fost un episod complex, cu origini și cu reverberații multiple: sociale, politice, culturale, românești și europene. În această complexitate, cercetarea descoperă mereu noi fapte, valențe și valori. Așa s-a întâmplat pe întreg parcursul sfertului de mileniu de când el s-a infiripat.

Blaj

Școala Ardeleană a avut o preistorie: unirea religioasă a unei părți a românilor ardeleni cu Biserica Romei, în 1698-1700, urmată, pentru acei români, de câteva (destul de anemice) efecte pozitive în plan social-politic și de altele, benefice în plan cultural.

În jurul acestui act se mai poartă până astăzi discuții, marcate de prejudecăți confesionale, ce ar fi trebuit de mult părăsite, după exemplul încetării incriminărilor, de pildă, al faptelor prescrise de justiție, după trecerea unui anumit timp de la data producerii lor. Menținându-se vreme de 300 de ani, această unire religioasă, chiar dacă parțială, a devenit o realitate în istoria și în viața poporului român. E lipsit de sens să se mai revină la originile sale, cu încercări de a despica firul în patru. E de netăgăduit că actul de la 1698-1700 a avut cu precădere o motivație social-politică: dorința prelaților români ardeleni de a-și îmbunătăți condiția existenței – dacă s-ar fi putut și pe aceea a enoriașilor –, în cadrul sistemului „stărilor” privilegiate și al grupurilor sociale „tolerate”, oprimăte, care funcționa atunci în Transilvania, dezavantajându-i pe români și biserica lor.

Cei „trei mari” și vocația lor de emancipare

Cărarea pe care ei au crezut că se pot strecura printre furcile caudine ale sistemului a fost unirea religioasă cu biserica romană, în anumite condiții: acceptarea a patru puncte dogmatice, dar cu păstrarea ritului oriental.

Pe calea spre realizarea scopului, adeziunea religioasă în deplină înțelegere și convingere a urmat. Ea s-a consolidat în conștiința cam a

jumătate dintre românii ardeleni, rămânând fermă până astăzi printre aceia – nu prea mulți – care au supraviețuit persecuției declanșate în 1948.

Unirea religioasă a avut însă consecințele cunoscute pe plan cultural: ameliorarea substanțială a instrucțiunii clerului, înfăptuită în instituții din Transilvania, din Imperiul habsburgic și din Italia, și permisiunea înființării de școli confesionale – elementare și medii –

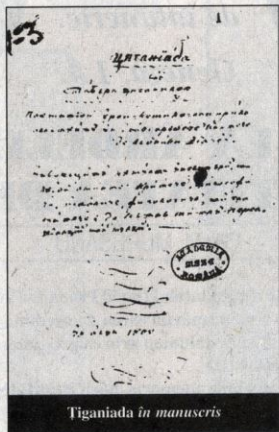
pentru românii uniți. De această îngăduință vor beneficia după un timp și neuniții.

Ceea ce se crezuse a fi o măsură curentă, necesară, pentru a favoriza instruirea clerului confesiunii unite, a avut efecte nebănuite, de însemnătate capitală pentru poporul român: largirea pregătirii și a orizontului de cultură al beneficiarilor, și fundamentarea de către ei, pe bază de largă informare – s-ar putea spune științifică, la nivelul vremii – a teoriilor cu privire la originea romano-dacă a po-

porului român, la continuitatea sa, la latinitatea limbii sale.

Clericii studioși și-au făcut din aceste idei un patrimoniu comun, le-au dezvoltat, completându-se unii pe alții, și au inaugurat astfel cultura română modernă, prin lucrări istoriografice și lingvistice, prin tentative filosofice și printr-o valoroasă operă literară cu substrat politic, prin organizarea într-o primă fază a învățământului confesional românesc.

La fel cu unirea din 1698-1700, această „Școală” culturală a însemnat, ca intenție fundamentală, un act politic, revendicativ de drepturi sociale și naționale. Stăruința pe tărâmurile științei și culturii, rezultatele ei desfășurate în cuprinsul multor scrieri au devenit o pasiune în sine,

Tiganfada în manuscris

dar stimulată inițial de scopul emancipării națiunii. Un scop care nu se estompează nicicând, nici în paginile istoriilor celor „trei mari” – Micu, Șincai, Maior –, nici în scrierile filologice, de demonstrare a latinității limbii române și de așezare a gramaticii sale pornind de la această premisă, nici în opera literară a lui Budai-Deleanu, în care insinuarea de idei democratice, venind dinspre Revoluția franceză, conferă o dimensiune suplimentară crezului emancipării naționale.

E îndreptătit să vorbim, în cazul acestei pleiade de autori și de scrieri din cele mai multe ramuri – toate esențiale pe trunchiul unei culturi în dezvoltare – de o „Școală”, și nu de un „curent”, „grupare”, „mișcare” etc. Oamenii aceia au intuit necesitatea de a instrui un public cititor și au pus accentul pe acțiunea lor de pedagogie națională, de exprimare a primului curs sistematic la care poporul român era chemat pe rând să se înscrie, să participe și să-l înțeleagă în semnificațiile sale indicative de destin.

Precum în jurul resorturilor unirii religioase, la fel și cu privire la sursele generatoare ale Școlii Ardelene s-au emis, în timp, mai multe opinii.

Caz al Luminismului european?

Vreme de mai bine de un secol, nu s-a pus în discuție teza că Școala Ardeleană a fost opera exclusivă a învățaților aparținători clerului unit. Începuturile ei se identificau în petițiile și memoriile episcopului Inocențiu Micu, susținute în dieta țării în preajma anului 1740. Acestora, opera istorico-filologică a triadei Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior le-a urmat ca o largă argumentare, dezvoltând cele ce,

„în nuce”, susținuse curajosul și luminatul episcop.

Memoriile politice prin care a culminat, în secolul XVIII, acțiunea revendicării de drepturi egale pentru români (în 1791-1792), numite „Supplex Libellus Valachorum”, deși consemnează participarea și a unor învățați și clerici de confesiune ortodoxă, au fost totuși considerate ca datorându-se în cea mai mare proporție acelorași cercuri ale bisericii unite.

Ioan Inocențiu Micu

Nu era ceva greșit, în fond, în această părere: doar că ea se mișca într-un orizont prea restrâns.

Mai aproape de timpul nostru, geneza Școlii Ardelene a evoluat înspre o interpretare, dacă nu opusă, în orice caz mult nuanțată. Ea a fost văzută – cu deosebire de la apariția lucrării lui D. Popovici, *La littérature roumaine à l'époque des Lumieres* (1945) – într-o perspectivă panromânească și europeană, însușită de majoritatea cercetătorilor care s-au aplecat asupra fenomenului, de-atunci încolo. Autorul

menționat, un strălucit profesor al Universității din Cluj, a tratat Școala Ardeleană ca pe un caz particular al Luminismului european. În această perspectivă, ea nu mai apărea ca o manifestare doar în cultura românească din Transilvania, întrucât și în cea din Principate se puteau descoperi translații de idei novatoare provenite din Luminism.

Erau puncte de vedere corecte, care lărgeau aria cercetărilor și introduceau o plurivalență în interpretarea întregului proces din zorile culturii române moderne. S-a întâmplat însă ca ele să fie exprimate în ajunul măsurii arbitrare de suprimare a bisericii unite de către regimul comunist (1948). Fapt care, printre multe altele, a avut și consecința încercării de ștergere a prezenței acestei biserici din viața spirituală românească, de denigrare a activității sale, acolo unde aceasta nu putea fi nicicum trecută sub tăcere.

A rezultat, astfel, o istorie „inversată” a Școlii Ardelene, din care factorul confesional-cultural catolic unit era minimalizat, dacă nu eliminat cu totul. Reprezentanții ei apăreau acum mai curând ca niște gânditori laici, îmbibați de spirit științific și filosofic, abia așteptând să scuture tutela bisericească ierarhică, ispitiți de idei nonconformiste și suspecti de francmasonerie. Evident, o exagerare de sens, contrar celui inițial, al exclusivismului pro-unit. Susținătorii ei nu erau animați însă numai de spirit polemic, în slujba propagandei oficiale, ci și de intenții bune: de a demonstra integrarea culturii române în cea europeană și, implicit, faptul că locul ei în Europa „marelui secol filosofic” nu era unul marginal.

Se punea problema proporției în care a contribuit, în dezvoltarea intelectuală a reprezentanților Școlii Ardelene, formarea teologică, atrăgând și pe cea politică, rezultată din lecturi și, eventual, din circulația orală a ideilor luminate.

Ponderea celei dintâi nu are cum să fie pusă în discuție. Cea de-a doua este de admis, însă cu ceva mai multă prudență decât au manifestat-o exegeții ei.

Învățații Școlii Ardelene nu par a mărturisi lecturi directe din marile opere filosofice ale Luminismului. Calitatea lor de teologi, de clerici, studiile în instituții catolice, într-un climat mental conservator, nu le-ar fi permis să se adâncească în asemenea gen de lecturi și nici să le agreeze.

Clericalismul, catolic și ortodox deopotrivă, nu simțea atracție pentru raționalismul și anticlericalismul operelor „de vârf” din producția Occidentului. De aceea, elanul cultural-politic din răsăritul continentului s-a sprijinit pe istorie,

unde întâlnea exemplele de virtute civică și politică ale vechilor romani. Pe filonul romanității românilor, aceste nobile calități puteau fi opuse cu succes nobleței feudale, de origine mai recentă și pornindu-și adesea ascensiunea de la un act de forță brutală.

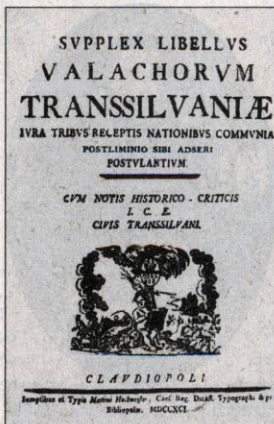
Din mândrie de neam

Ideile principale ale Luminismului – emanciparea politică prin cultură și instrucție, teoria contractului social, drepturile naturale, libertatea omului etc. – au fost dezvoltate de acest cuprinzător curent de gândire într-o veritabilă doctrină. Dar ele nu erau inedite: în formulări mai puțin tranșante, totuși suficient de explicite, figurau în doctrina bisericii, în opera lui Toma de Aquino și în aceea a unor scolastici spanioli târzii, din secolele XVI-XVII.

Învățații Școlii Ardelene puteau deci, fără a evada dintre hotarele formației lor clericale, catolice, să fi cunoscut ase-

menea ideii filosofico-politice, unele din ele având o fundamentare morală, ce se întâlnea încă în opera lui Aristotel, magistrul scolasticii. Când Inocențiu Micu cerea ca poporul român care suporta cele mai multe sarcini pentru susținerea statului să se împărtășească de avantaje proporționale cu acestea, el nu enunța, în fapt, o teză democratică modernă, ci anticul principiu moral al așa-numitei „justiții distributive”; ea proclama că acela ce susține o sarcină e în drept să se bucure și de avantajele ei.

Un alt element care a subțiat interpretarea surselor Școlii Ardelene a fost de sorginte naționalistă. Fiind reprezentanții ei anteluptătorii libertății și unității naționale, multor cercetători (mai ales că nici nu prea cunoșteau de la sursă acest aspect al problemei...) le-a părut *apriori* de

neconceput ca aceste mari figuri să fi fost în relație cu cultura maghiară și să se fi inspirat din idei vehiculate de scrieri ale ei din epocă.

Or, nu constituie o erezie recunoașterea faptului că lucrurile au stat astfel: cultura maghiară, în secolul XVII, se afla și ea în plin proces de receptare a ideilor luministe, iar intelectualii români ardeleni, cunoscând limba maghiară, n-au socotit a comite un păcat contra naturii atunci când preluau și prelucrau din această cultură puncte de vedere care, în principiu, le conveneau, fiind aplicabile stării națiunii române și scopului emancipării sale politico-sociale. Școala Ardeleană a fost împotriva privilegiilor nobiliare maghiare, dar n-a văzut motive de a nu merge alături cu ideile și cu aspirațiile elementelor social-politice și intelectuale înaintate ale națiunii maghiare.

Exponenții Școlii Ardelene au afirmat o arzătoare mândrie de neam, pe care au apărât-o apelând, când era nevoie, la ascuțișul unei polemici mai dezvoltate, mai sistematice, decât fuseseră izbucnirile indignate ale cronicarilor (Petru Maior, antologicul *Cuvânt înainte la Istoria pentru începutul românilor în Dacia* sau disputa filologică cu B. Kopitar).

„Cu adevărat din sânge roman a să naște, mult iaste” – scria, lapidar, Samuil Micu. Sau Ion Budai-Deleanu: „Destul că neamul românesc custă și face în Dacia o nație de frunte, dintre mai multe milioane alcătuită, care nu dorește altă, numa ca prin o mai mare cultură să se poată apropia de celelalte neamuri politice a Europii...”

...Post-au vremi când nația aceasta, acum necunoscută, era cea mai întâie oaste apărătoare, și pieptul creștinătății asupra preputincioșilor otomani...

...Ei, de când s-au pomenit, pururea români se au numit și acum încă așa se numesc.

...Toate neamurile de pre împrejur au socotit pre români-ca și un neam purcătoriu de la romani... Limba românească nu purcede de la nici o altă limbă, fără de la limba poporului romanilor.”

Acut sentiment al istoriei, mândrie de neam, conștiință a unei identități strălucite, mândrie a vechimii și a neclintirii credinței – factor de afirmare a unui rol în cultură, în pofida aparențelor care sugerau contrariul: „Strămoșii

românilor, precum sângele în vine, așa credința lui Hristos în suflet de la Roma au adus cu sine în Dacia”

(Petru Maior). „Frumos și desfătat lucru este a ceti cărți... Singuri noi, românii, suntem de această scumpă vistierie mai lipsiți, măcar că ne tragem vița de la cel mai vestit și mai mărit neam în lume, adecă de la romani” (Zaharia Caracalechi).

Ardelenii – la interferență

Niște „protocroniști” *avant-la-lettre*, acești oameni, cu ceva de *iluminați* în ei, în alt înțeles decât al

afinităților cu Luminismul. S-a vorbit, nu o dată, de „exagerările” Școlii Ardelene, în problemele originii poporului român și a limbii sale. Unele au fost reale, ca de pildă afirmarea originii pur romane. Dar teza n-a fost susținută de toți reprezentanții ei, după cum o seamă din exagerările atribuite acestora le-au dezvoltat, în fapt, epigonii lor din secolul XIX, din așa-numita „Școală latinistă”.

Proclamarea unei origini iluștre mai era încă, în veacul XVIII, o reminiscență din mentalitatea medievală, în mare parte din straturile superioare și mijlocii ale societății europene. Românii ardeleni s-au integrat într-o mentalitate curentă, ce furniza și un instrument al revendicării de drepturi egale.

„În zorile lumii moderne – scria Mircea Eliade – «originea» se bucura de un prestigiu aproape magic. A avea o «origine» bine stabilită însemna, de

Episcopul Ioan Bob

făpt, a te prevala de o viziune nobilă.
«Suntem urmașii Romei» – repetau cu
mândrie intelectualii români din veacul
XVIII și XIX.

Conștiința descendenței latine era însoțită
la ei de un fel de participare mistică la măreția
Romei. (Mircea Eliade, *Aspecte ale mitului*)

Principalii reprezentanți ai Școlii Ardelene
s-au aflat, de la un timp, în conflict cu autori-
tarul episcop de la Blaj, Ioan Bob. Au inter-
venit și motive personale, care adesea
sunt spre blamul episcopului, dar
care nu întotdeauna pun în lu-
mină favorabilă pe „cei trei
mari”, îndeosebi pe destul de
turbulentul Șincai.

Pe lângă aceste motive,
rezultând clar din sursele
biografice, mai era și o
chestiune de atmosferă:
catolicismul central-european
era cuprins din interior de o
tendință de contestare a rigi-
dității ierarhice a autorităților
bisericești, tendință încurajată de
politica iozefină, doritoare de a avea
„măinile libere” în inițierea și aplicarea
reformelor ei, unele cu implicații ecleziastice
(de exemplu, Decretul de toleranță, 1781).

Versiune germană a *galicanismului* din
Franța, acest curent numit *febronianism* (după
numele de Justinus Febronius, sub care a scris
episcopul auxiliar de Trier, Nikolaus von
Hontheim) tăgăduia dreptul papilor de a se
amesteca în probleme laice și susținea primatul
instituției conciliului în biserică.

În anii '80 ai secolului criza s-a accentuat,
după ce câțiva arhiepiscopi germani au adoptat,
în spiritul de mai sus, așa-numitele „Puncte de
la Ems”, iar un episcop italian a convocat un
sinod la Pistoia, cu scopul precis de a susține
politica ecleziastică a marelui duce de Toscana,
Leopold, fratele și urmașul la tronul imperial
al lui Iosif al II-lea.

Opoziția netă a papilor Clement al
XIII-lea și Pius al VI-lea, cât mai ales
consternarea provocată în biserică

de legile anticlericale ale Revoluției
franceze au diminuat ecourile
febronianismului, nu fără a lăsa urme, de
pildă, în exprimarea de puncte de vedere
prosinodale în organizarea bisericii unite, de
către un Petru Maior.

Întrebarea finală rămâne: ce a fost Școala
Ardeleană, ca fenomen cultural-politic? A fost
o variantă a Luminismului european sau o
valorificare a oportunităților de instruire
superioară, oferite unei părți a clerului

român ardelean de unirea cu biserica
Romei și de studiile în instituții de
învățământ teologic și în arhive
din Viena și Roma? Între
universal și național se impune
adoptarea unei căi de mijloc,
evitând „teze” preconceptuate.

Ardelenii s-au aflat,
atunci, la interferența a două
orizonturi spirituale: luminist-
deist, non-istorist, deci rațio-
nalist, și cosmopolit și cel care
iradia din jurul Blajului și al
Oradiei – clerical-dogmatic,
istorist și național.

În fond, ideile reformatoare ale
românilor ardeleni din secolul XVIII și-au
avut sorginea în conștientizarea stării grele a
poporului și a datoriei de a se apleca asupra
soartei celor aflați în suferință.

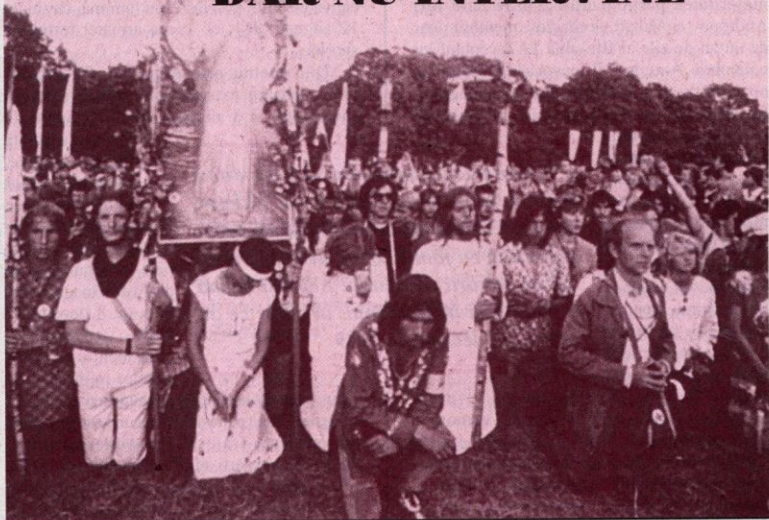
În sprijinul lor și știindu-se folosi de ele, au
venit: deschiderea culturală către Occident,
ideile filosofice ale timpului – cu deosebire cele
ce subliniau importanța instruirii, ca o condiție
a emancipării politico-sociale, și politica
absolutist-luminată a iozefinismului, care a găsit
convenabilă pentru scopurile ei o relativă
reechilibrare între colectivitățile naturale sau
organizate din imperiu: etnii, confesiuni, stări
sociale.

Din toate acestea a rezultat un proces
spiritual calitativ nou: explozia – s-ar putea
spune – a conștiinței identității unui neam,
deopotrivă pe orizontală și pe verticală
existenței sale istorico-politice.

Se naște o națiune... ■

MOSCOVA AMENINȚĂ, DAR NU INTERVINE

ADRIAN POP

În numărul din luna trecută, colaboratorul nostru Adrian Pop ne-a introdus în culisele puterii comuniste de la Varșovia în perioada crizei din 1981. Subiect care a revenit de curând în actualitate: așa cum ați aflat deja din presă, generalul Wojciech Jaruzelski a fost arestat pentru decretarea legii marțiale, în decembrie 1981.

De data aceasta, domnul Adrian Pop ne prezintă modul în care a reactionat Moscova față de evenimentele din Polonia. Articolul a fost realizat pornind de la cartea la care lucrează autorul, *Tentația tranziției*. O istorie a prăbușirii comunismului în Europa de Est, ce urmează să apară la Editura Corint.

La o zi după ce, la 24 august 1980, ambasadorul sovietic la Varșovia transmitea Moscovei știrea îngrijorătoare că viceprim-ministrul Mieczysław Jagielski negocia cu Walesa și ceilalți lideri greviști, Biroul Politic al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice (P.C.U.S.) însărcina în secret o Comisie condusă de Mihail Suslov – membru cu vechi state de serviciu al Biroului Politic și Secretariatului – să examineze măsurile necesare pentru soluționarea crizei poloneze. La numai trei zile de la constituirea sa, Comisia Suslov elabora un memorandum și o rezoluție a Biro-

ului Politic, care autoriza Ministerul sovietic al Apărării să aducă la nivelul pregătirii de luptă, până la 29 august, ora 18.00, trei divizii de tancuri și una de infanterie motorizată. În cazul în care situația social-politică se deteriora și mai mult în Polonia, ministerul sovietic de resort era împuternicit să sporească acest grup cu alte 5-7 divizii.

Kremlinul și-a exprimat nemulțumirea față de poziția defensivă adoptată de liderii polonezi și a exercitat presiuni repetate asupra acestora pentru a-i determina să treacă la introducerea legii marțiale. La ședința Biroului Politic din

29 octombrie, concluziile lui Brejnev – „contrarevoluția în Polonia este în plină evoluție” și „poate într-adevăr este necesar să fie introdusă legea marțială” – au fost însușite de către majoritatea participanților, între care Iuri Andropov și Mihail Gorbaciov, membru doar de un an de zile al Biroului. La începutul lui noiembrie, Andropov îl convoca la Moscova pe noul ministru polonez de Interne, generalul Mirosław Milewski, pentru a-l convinge de

fost aspru criticată de către mareșalul Viktor Kulikov, comandantul trupelor Tratatului de la Varșovia, care l-a acuzat pe Jaruzelski de lășitate. La o nouă întâlnire cu Jaruzelski și alți câțiva generali polonezi trei luni mai târziu, la 12 august 1981, el cerea armatei fermitate sporită.

Documente provenind din fostele arhive militare est-germane atestă intenția sovieticilor și a aliaților lor din Tratatul de

la Varșovia de a facilita autorităților poloneze, prin desfășurarea unor „exerciții” militare ale trupelor Pactului, instaurarea legii marțiale. Programate a se desfășura începând cu data de 8 decembrie 1980, „exercițiile” erau menite să ofere forțelor militare și de

Teama lui Andropov era că dacă veneau la putere fasciștii lui Walesa, activiștii de partid, securiștii și militarii, împreună cu familiile lor, aveau să cadă victime terorii reacțiunii. Aceeași teamă a bântuit și în România, în zilele ce au urmat lui decembrie 1989

„există deja primele semne că infecția contrarevoluționară afectează armata”, Andropov i-a spus: „Este o luptă pentru putere. Dacă Walesa și aliații săi fasciști vin la putere, vor începe să închidă comuniștii, să-i împuste și să-i supună la tot soiul de persecuții [...] Trebuie să se arate comuniștilor, și în primul rând activiștilor de partid, cekiștilor și tovarășilor militari că aceasta nu este doar o problemă a apărării realizărilor socialiste, ci una a apărării propriilor lor vieți, a vieții familiilor lor, care vor fi supuse terorii reacțiunii dacă, doamne ferește, aceasta va avea loc. Uneori tovarășii noștri polonezi spun că nu se pot bizui pe partid. Eu nu pot să cred asta. Din trei milioane de membri de partid, se pot găsi 100 000 care să fie gata să se sacrific.”

În perioada imediat următoare tentativei de asasinat a papei Ioan Paul al II-lea (13 mai 1981), poziția de expectativă și tergiversare pe care s-au plasat liderii polonezi a

securitate poloneze, prin prezența a patru divizii sovietice, două cehoslovace și una est-germană, un sprijin „frătesc” în vederea introducerii guvernării militare în Polonia. Dacă aceste forțe s-ar fi dovedit insuficiente, într-o fază ulterioară, alte 14 divizii ale Tratatului (11 sovietice și 3 est-germane) ar fi urmat să intre în Polonia ca „întăriri”.

Chiar dacă admitem cifra (reunind în mod eronat efectivele proiectate a fi implicate în ambele etape) avansată de colonelul Ryszard Kukliński – unul din ofițerii-cheie ai Statului Major General implicat în elaborarea planurilor legii marțiale și „cărțiță” a CIA-ului de la începutul anilor '70 până la defecțiunea sa din noiembrie 1981 – tot am avea de a face doar cu o jumătate sau o treime din efectivele apreciate ca necesare pentru invazia Poloniei.

S-a discutat mult și s-au avansat mai multe scenarii ale plănuitului invazii sovietice în Po-

Iuri Andropov

lonia. Generalul de armată Anatoli I. Gribkov, șeful Statului Major al Forțelor Armate Unite ale Tratatului de la Varșovia în perioada 1976-1989, susține în memoriile sale că ar fi existat o solicitare de ajutor din partea lui Wojciech Jaruzelski. Insistența cu care sovieticii au încercat să determine Comitetul miniștrilor Apărării să însereze în comunicatul final al celei de-a XIV-a reuniuni a acestui for – Moscova, 2-4 decembrie 1981 – un para-

graf care să exprime sprijinul față de „acțiunile întreprinse de guvernul polonez pentru curmarea amestecului forțelor revoluționare străine și a țărilor NATO” nu ar fi fost decât urmarea acestei solicitări. Generalul-locotenent (pe atunci) Constantin Olteanu, care a

participat la reuniune, arată că această cerere de ajutor nu a existat. El a solicitat să fie arătată participanților telegrama trimisă de generalul Jaruzelski. Ministrul sovietic al Apărării, mareșalul Dmitri Ustinov, a arătat „o filă, scrisă de mână, cu cerneală” pe care a fluturat-o „prin aer, fără a-i da citire sau a ne-o pune la dispoziție”. De altfel, în cuvântul său din ziua precedentă, generalul-colonel Florian Siwicki, șeful Marelui Stat Major al armatei poloneze, care îl reprezenta pe generalul Jaruzelski la lucrările reuniunii, nu pomenise nimic despre vreo telegramă a șefului său și nici despre vreo situație deosebită care să fi survenit în țară.

Stanisław Kania, ca lider de partid, Wojciech Jaruzelski, ca ministru al Apărării, și amiralul L. Janczyszyn, în calitate de comandant al marinei militare poloneze, avertizaseră în câteva rânduri Kremlinul, direct sau in-

direct, că intervenția trupelor sovietice în Polonia nu va face decât să exacerbeze până în pragul unei catastrofe situația deja tensionată din țară. La 6 septembrie 1980, amiralul Janczyszyn avertizase doi amirali sovietici: „Dacă sunt aduse trupe străine în Polonia, va fi o baie de sânge. Trebuie să înțelegeți că aveți de a face cu polonezi – nu cehi!”, le-a spus acesta ofițerilor sovietici.

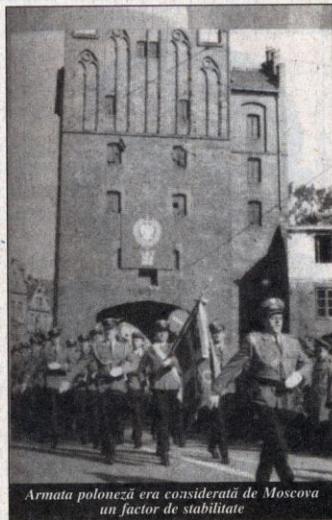
La sesiunea de urgență a Biroului Politic al

Sovieticii au încercat să repete, modificat, scenariul din Cehoslovacia 1968. Mareșalul Ustinov a agitat prin fața miniștrilor Apărării din țările participante la Tratatul de la Varșovia o scrisoare din partea lui Jaruzelski, prin care acesta solicita ajutor

P.C.U.S., reunită la 10 decembrie 1981 pentru a discuta criza poloneză, în pofida nemulțumirilor față de pertractările lui Jaruzelski, a existat un consens general în privința neoportunității intervenției forțelor sovietice. Exprimat de Luri

Andropov, în numele conducerii sovietice de partid, el suna astfel: „Dacă tovarășul Kulikov a vorbit într-adevăr despre intrarea trupelor, atunci eu consider că el a procedat incorect. Noi nu intenționăm să introducem trupe în Polonia. Aceasta este poziția și noi trebuie să o respectăm până la sfârșit [...] chiar dacă Polonia se va afla sub puterea Solidarității.”

Însuși Mihail Suslov, șeful comisiei speciale înființate în august 1980, socotea, în decembrie 1981, că trimiterea de trupe „ar fi o catastrofă”. Pe parcursul anului 1981, presiunile Kremlinului asupra liderilor polonezi s-au accentuat. Reîntors la Varșovia după ce, la 4 martie 1981, fusese dojenit de către Brejnev la Moscova pentru atitudinea sa ezitantă, Kania i-ar fi spus lui Mieczysław Moczar, membru al Biroului Politic: „În ciuda presiunii Moscovei, nu vreau să folosesc forța împotriva opoziției. Nu vreau să intru în istorie drept măcelarul poporului polonez.” Același lucru se

Armata poloneză era considerată de Moscova un factor de stabilitate

poate spune despre efectul întâlnirii Andropov, Ustinov – Kania, Jaruzelski, desfășurată la 3 aprilie 1981, la Brest-Litovsk, la granița sovieto-polonă, într-un luxos vagon de tren. După o masă copioasă, Kania și Jaruzelski au fost supuși, timp de șase ore, unui tir de reproșuri, cereri de declarare a legii marțiale și amenințări cu intervenția militară sovietică. Cu toate acestea, cei doi n-au putut fi determinați decât să solicite, din nou, mai mult timp. Drept urmare, la 23 aprilie 1981 Biroul Politic sovietic hotărâ „să exploateze la maximum temerile reacționarilor interni și ale imperialismului internațional că Uniunea Sovietică ar putea să-și trimită trupele în Polonia” și, menținând

sprijinul acordat echipei Kania-Jaruzelski, să o supună unei „presiuni constante pentru a trece la măsuri mai decisive și semnificative în vederea depășirii crizei și a menține Polonia ca o țară socialistă prietenă Uniunii Sovietice.”

Cum nici această acțiune de intimidare nu a dat rezultatele scontate, Kremlinul; exasperat de pertractările nesfârșite ale celor doi lideri polonezi, a decis către mijlocul lunii mai 1981 că aceștia trebuia schimbați. Candidații favoriți ai KGB-ului pentru funcțiile de prim-secretar și prim-ministru erau Tadeusz Grabski și Stefan Olszowski. Venind în întâmpinarea nemulțumirilor sovietice față de Jaruzelski, nouă generali polonezi au contactat, în iunie 1981, KGB-ul, prezentând un plan de înlocuire a lui Jaruzelski. Planul prevedea preluarea controlului puterii și a principalelor puncte strategice ale țării de către un grup de acțiune condus de un nou ministru al Apărării instalat de complotiști, arestarea guvernului și

deportarea în cuprinsul blocului sovietic a circa 3 000 de „contrarevoluționari”, precum și lansarea unui apel la intervenție armată către celelalte țări membre ale Tratatului de la Varșovia. Planului nu i s-a dat însă curs. Mai mult decât atât, în perioada de dinaintea deschiderii celui de-al IX-lea Congres al PZPR (14 iulie 1981), opinia Moscovei s-a modificat. Scenariul schimbărilor la vârf trebuia să-l

include doar pe Kania, candidații favoriți mențiți a-l înlocui fiind trei dintre adepții „liniei dure” a partidului – Tadeusz Grabski, Stefan Olszowski și Andrej Zabiński. Demiterea lui Jaruzelski, ținând seama de autoritatea de care se bucura acesta, în special în armată, era

considerată o măsură neinspirată. KGB-ul își puna mai degrabă speranțe în promovarea lui Jaruzelski în funcția de președinte și folosirea prestigiului său personal drept capital politic pentru sprijinirea unui guvern al „durilor”. Congresul partidului a refuzat însă să-l depună pe Kania, singura concesie făcută intenți-

ilor sovietice fiind nealegerea lui Mieczysław Rakowski în Biroul Politic, cel ce amenințase să-i informeze pe liderii partidelor comuniste franceze și italiene despre amestecul sovietic în treburile interne ale Partidului Muncitoresc Unit Polonez.

În tot acest răstimp, timp de aproape 16 luni, *Solidaritatea* a dus un „război de poziții” împotriva regimului, în speranța împărțirii puterii. Și chiar dacă dezideratul participării la guvernare se va realiza mult mai târziu, numai după eșecul „soluției” brutale a regimului – instituirea legii marțiale –, între timp sistemul s-a corodat iremediabil. ■

Moscova folosea amenințarea cu intervenția armată ca un factor de presiune psihologică, fără a dori în realitate să o facă. La rândul lor, liderii comuniști polonezi avertizau Kremlinul că o intervenție sovietică ducea la o baie de sânge. Partida de poker s-a încheiat cu decretarea legii marțiale

Mihail Gorbaciov

DEPARTAMENTUL DE STAT NU GLUMEȘTE CU BANCURILE

Ce telegramă importantă expediase Ambasada S.U.A. din București, la 11 octombrie 1973, către Departamentul de Stat? La rubrica Subiect scria: „Bancuri politice românești“.

În partea stângă, sus, sunt sugerate autoritățile statului american cărora urma să li se trimită un anumit număr de exemplare. De exemplu, la

Marină zece, la Armata de uscat trei, la Aviație cinci, la Agenția de Informații a Statelor Unite (USIA) zece, la Agenția de Securitate Națională (NSA) trei, la CIA 16, la Consiliul de Securitate Națională (NSC) șase.

„Dacă umorul politic este sau nu un indicator valabil al stărilor de spirit nu se poate spune” – începea textul telegramei. Dar este evident interesul pentru bancurile care circulau atunci în România. Ele fuseseră culese în cele mai diverse locuri, inclusiv pe băncile din parcuri. „Nu surprinzător, multe dintre bancuri arată preocuparea românilor față de vecinii lor ruși, mohoreala consumatorului, restricțiile la plecarea din țară și atitudinea față de conducerea politică.“

Urmau bancurile, grupate pe subiecte. Haideți să ne reamintim câteva, cu ajutorul documentului din arhiva Departamentului de Stat.

DEPT. DISTRIBUTION ORIGINATOR: <i>10/11/73</i> DATE: <i>10/11/73</i> TIME: <i>10:30</i> FROM: <i>10/11/73</i> TO: <i>10/11/73</i> INFO: <i>10/11/73</i> REF: <i>10/11/73</i>		DEPARTMENT OF STATE AIRGRAM Original to be Filed in _____ Declassified File: _____ FILE DESIGNATION: _____	
SUB: <i>6</i> FE: <i>6</i> NSG: <i>6</i> CU: <i>6</i> L: <i>6</i> P: <i>6</i> R: <i>6</i> S: <i>6</i> T: <i>6</i> U: <i>6</i> V: <i>6</i> W: <i>6</i> X: <i>6</i> Y: <i>6</i> Z: <i>6</i>		HANDLING INDICATOR TO: Department of State DEPT PASS: MOSCOW, WARSAW E.O. 11652: ODS TAGS: FEET RO FROM: Embassy BUCHAREST SUBJECT: Romanian Political Jokes REF: _____ DATE: October 11, 1973 ANALYSIS: <i>Oct 15 4 49 PM 1973</i> <i>File</i>	

DUMITRU PREDA

Brejnev

Doi ruși stau în rând la o coadă lungă pentru a cumpăra pâine de la un magazin din Moscova. După mai multe ore de așteptare, Ivan îi spune, disperat, prietenului său Boris: „Este o rușine ca un cetățean să fie obligat să stea la coadă doar ca să cumpere pâine. Mă duc la tovarășul Brejnev să îi spun care este părerea mea despre el și să-i trag un pumn în nas.“ Boris îl aprobă și Ivan pleacă; dar se întoarce după scurtă vreme. „Ce s-a întâmplat?“ – întreabă Boris. Ivan, descurajat, răspunde: „Dacă tu crezi că noi stăm la o coadă lungă, du-te să o vezi pe cea de la tovarășul Brejnev!“

Brejnev călătorește în America pentru o întâlnire la nivel înalt. Acolo i se arată un telefon marca Bell, cu care se putea suna în orice punct de pe glob. „Vreau să vorbesc cu Diavolul, în lad“ – spune Brejnev. Inginerii de la Bell au

avut nevoie de șase ore, dar în final legătura este stabilită.

Reîntors la Moscova, Brejnev le cere inginerilor sovietici să realizeze și ei același lucru. După 30 secunde, obține legătură. Uimit, Brejnev întreabă cum au reușit să realizeze o asemenea performanță. I se răspunde: „De la noi este o convorbire locală.“

Dumnezeu îi trimite pe Brejnev și pe președintele american în lad, pentru păcatele lor. Președintele este pus să se târască pe coridoarele Infernului, până când ajunge în inima ladului; acolo, spre supărarea lui, îl vede pe Brejnev întins pe marginea unei piscine, alături de Brigitte Bardot, sub briza unui ventilator. Președintele se plânge Diavolului: „Eu transpir ca să-mi ispășesc pedeapsa, iar Brejnev stă cu Brigitte. De ce nu avem un tratament egal?“ Diavolul îi răspunde: „Nu, nu, nu ai înțeles; o pedepsim pe doamna Bardot.“

Ceaușescu

Aflat la Roma, Ceaușescu se întâlnește cu papa. Când îi este prezentat, Sfântul Părinte îi cade în genunchi și îi sărută picioarele. Surprins, cardinalii îl întreabă apoi cum a putut să facă așa ceva, mai ales cu un lider comunist. Papa le răspunde: „Isus Christos a hrănit câteva sute de oameni cu pâine și pește; cu aceeași cantitate de hrană, Ceaușescu hrănește o națiune de 20 milioane de oameni.”

Un milițian îi surprinde pe Ceaușescu și pe Elena în spatele unei bănci, noaptea, într-un parc din București. „Ați încălcat moralitatea socialistă și ordinea publică – le spune milițianul. Tovarășe Ceaușescu, veți plăti o amendă de 50 lei, iar tovarășa Elena 200 lei.” Nedumerit, Ceaușescu întreabă: „Dar de ce plătește ea de patru ori mai mult?” Milițianul îi răspunde: „Tăvarășa a fost aici și în ultimele trei nopți.”

Președintele Ceaușescu și soția sa vizitează Muzeul Luvru, la Paris. Tovarășa îi spune ghidului: „Acesta este un Cezanne.” „Nu, este un Van Gogh”, i se răspunde. „Acesta este un Monet.” „Nu, este un Millet.” „Sunt sigură că acesta este un Renoir.” „Nu, un Buffet.” În sfârșit, Elena ajunge la capătul unui culoar și exclamă: „De data asta sunt sigură, este un Picasso.” „Doamnă, vă uitați într-o oglindă” – îi răspunde ghidul.

Ceaușescu se adresează unui grup de muncitori: „Puteți îndeplini Planul cincinal înainte de termen?” „Da – i se răspunde. Vom îndeplini Planul cincinal în patru ani

și jumătate, chiar dacă o să fie nevoie de zece ani!”

Cotidiene

La o oră de socialism științific la Universitatea din București, profesorul îl întreabă pe student: „Care sunt căile cele mai rapide de la capitalism la socialism?” Studentul îi răspunde: „Evoluție și revoluție.” „Adevărat”, spune profesorul. Apoi îl întreabă pe un alt student: „Spune-mi care este drumul cel mai scurt de la socialism la capitalism?” „Viena și Trieste” – vine răspunsul.

Un individ negocia pe o stradă din București bilete către Viena. Un trecător îl întreabă: „Aveți și bilete dus-întors?” Individul răspunde: „Nu discut cu nebunii!”

Comentariu pe marginea legii locuințelor din 1973 (prin care chiriașii trebuia să-și cumpere apartamentele sau să plătească chirii mai mari ori chiar să cedeze locuința dacă exista un cumpărător): „Cumpărăm apartamentul, dar ce ne facem dacă se reîntorc la putere comuniștii?”

Întrebare: Ce se întâmplă cu Algeria, dacă o anexează România?

Răspuns: Rămâne fără nisip în zece luni.

Care este diferența între modul în care se amuză un american, un francez și un român? Americanul se duce la un bar, se îmbată, provoacă o bătaie și distruge localul. Francezul se duce la un bordel și petrece până la epuizare cu femeile. Românul stă pe o bancă în parc, spune câteva bancuri politice, și se duce acasă să se culce.

BLITZ... CONCURS

Trimiteți până la 1 august 2001 răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista *Magazin istoric*.
Concursul nu are talon.

Unde a studiat ingineria I.I.C. Brătianu?

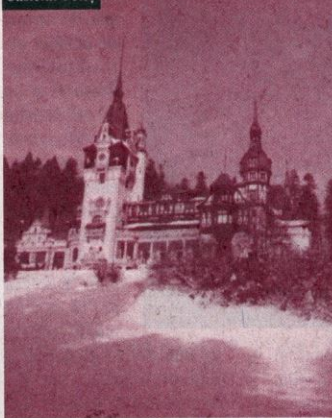
Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna mai 2001 este:

Palatul de Justiție

Premiul de un abonament pe un an la revista *Magazin istoric* a fost câștigat de domnul Mihai Tănăsă, din Suceava.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2001.

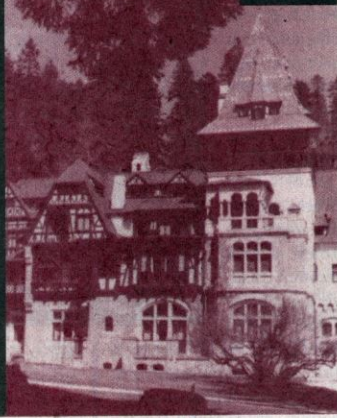
Castelul Peleş

I
a
n
u
a
r
i
e

1
9
4
8

Pelişor

CE DRUMURI APUCĂ BUNURILE REGALE

MIRELA-DANIELA ȚÎRNĂ

Imediat după alungarea regelui Mihai din țară s-a instituit o comisie pentru inventarierea și supravegherea administrării bunurilor fostei case regale. Era formată din A. Bunaciu (președinte), M. Levente (secretar), A. Voitinovici, N. Celac, M. Maevski (Maievschi), St. Tănăsescu (membri).

După inventariere, Comisia a elaborat un Referat – cu mențiunea „Confidențial” – cu propuneri pentru repartizarea și atribuirea definitivă a bunurilor. Erau specificate instituțiile și autoritățile cărora urma să le fie atribuite. Oficial, intenția era ca repartiția să slujească cât mai mult „intereselor obștești”. Dar așa cum vom vedea, interesul obștesc a ajuns ultimul dintre criterii.

Și în acest document – deși se specifică, de cele mai multe ori, proveniența bunurilor confiscate – se menține confuzia între averea personală a membrilor familiei regale și Domeniile Coroanei. Cele din urmă – administrate de patru înalți funcționari – erau proprietăți ale statului și doar uzufructul lor intra în posesia Coroanei. Veniturile astfel obținute se adăugau listei civile (o sumă alocată de Parlament pentru fiecare membru al familiei regale). Bunurile Domeniilor Coroanei nu puteau fi vândute, schimbate, dăruite sau ipotecate și nu erau supuse la plata dărilor către stat.

Dar să vedem cine erau – în viziunea Comisiei – beneficiarii fostelor bunuri regale.

Grosul revenea Ministerului de Interne. Probabil că pentru membrii Comisiei în felul acesta se realiza o atribuire „cât mai rațională și mai utilă intereselor obștești”. Ajunse în posesia celor de la Interne, bunurile respective intrau

într-un circuit închis, rezervat doar angajaților respectivului minister. „Am mai propus – se scria în *Referat* – a fi atribuite Ministerului Afacerilor Interne clădirile de importanță locală și terenurile virane cu suprafață redusă, care și până acum au folosit intereselor locale, cum

sunt: școlile, bisericile, băile, parcurile, cimitirele.” Și într-adevăr, în Bușteni i se atribuiău M.A.I., printre altele, chioșcul pentru muzică din parc, parcul și obiectele de joc; locul cimitirului; biserica și clădirile anexe: cancelaria parohiei și locuința preotului și dascălului.

La Azuga, M.A.I. primea diferite terenuri care erau destinate bisericii, școlii, primăriei, cimitirului, inclusiv 0,17 ha „locul cimitirului eroilor din Azuga“. Toate aceste terenuri fuseseră proprietatea regelui

Mihai. În Predeal, treceau la Interne și restaurantul din parcul orașului, casa grădinarului, restaurantul C.F.R., terenul pentru școala primară. La Bran, uzina electrică, bazinul de înot și bisericuța de lemn luau aceeași destinație. Reamintim că toate aceste terenuri și utilități, foste ale Domeniilor Coroanei sau ale unor membri ai familiei regale, aflate în folosința unor școli, biserici sau cimitire treceau acum, în „interes obștesc“, la Ministerul Afacerilor Interne.

Cele menționate mai sus reprezentau doar o mică parte a clădirilor și terenurilor ce reveneau M.A.I. Iată în continuare alte câteva exemple, pentru că o listă completă ar ocupa prea mult spațiu. Din fostele Domenii ale Coroanei acest minister primea 11 vile cu 46 încăperi de pe domeniul

Casa Administrației de pe Domeniul Coroanei Bicăz

Bușteni-Azuga-Predeal și escadrii fostei case regale, compusă din cinci avioane cu materialul de zbor și utilajul de aerodrom. Palatul Cetatea de Nisip de la Eforie, „proprietatea statului, fostă în folosința casei regale“, și Castelul Curtea de Argeș, „proprietatea statului, fost în folosința casei regale“, căpătau același proprietar. Cea mai mare parte a bunurilor proveneau din averea personală a membrilor familiei regale. Erau opt case și castele de vânătoare care aparținuseră lui Mihai, castelul de pe domeniul Mănești, județul Prahova, fost în proprietatea principesei Elisabeta, mai multe imobile care aparținuseră principesei Ileana (mai ales de pe domeniul Bran),

Castelul Lăpușna și loturi de pământ ale fostului rege Carol II și un lot de pământ din Mangalia, „fost proprietatea Elena [regina mamă], donat de consiliul comunal prin Decizia nr. 14 din 22 martie 1925.“

Și Ministerul Agriculturii și Domeniilor primea un număr însemnat de terenuri, împreună cu o serie de construcții și inventarul agricol aferent. Era vorba de fostele domenii ale Coroanei de la Periș, Cocioac, Gherghița, Rușetu, Bușteni-Azuga-Predeal, Segarcea, Sadova, Dobrovăț, Bicaz, Borca, Mălin și inventarul depozitelor de la Palatul Cotroceni și mobilierul de birou inventariat la administrația centrală a fostelor Domenii ale Coroanei. Ministerul mai primea fostul domeniul al regelui Mihai, Bușteni-Azuga-Predeal, terenurile Castelului de la Săvârșin, ferme, păduri și alte domenii ce aparținuseră principeselor Elisabeta și Ileana, lui Carol II

și fratelui său, Nicolae. Lista lor ocupă peste patru pagini dactilografiate. Fuseseră inventariate inclusiv car-

Averea mobilară a familiei regale

Moșii: 15 190,47 ha teren arabil

136 993,40 ha pădure = 6 773 747 842 lei

29 de palate și castele cu 1 081 camere evaluate la 1 790 704 440 lei

39 de clădiri rurale cu 231 camere evaluate la 57 917 954 lei

75 de clădiri urbane cu 1 748 de camere, evaluate la 313 290 503 lei

9 case de vânătoare cu 58 de camere evaluate la 10 046 300 lei

7 cabane de turism cu 30 de camere evaluate la 5 650 000 lei

5 întreprinderi industriale evaluate la 82 276 015 lei

2 yahturi evaluate la 110 000 000 lei

tusele și armele de vânătoare de la Castelul Săvârșin.

Fabrica de salam din Azuga, cea de sticlărie din aceeași localitate, instalația de întreținere a garajului și toate anexele sale de la Castelul Peleş –

toate fuseseră proprietatea lui Mihai –, împreună cu garajul fostului Palat Regal din Calea Victoriei urmau să fie repartizate Ministerului Industriei și Comerțului.

Intre beneficiarii se număra și Ministerul Educației Naționale. Primea Palatul Cotroceni „fost casa regală, proprietatea statului”. Documentul arăta: „În starea în care se află, clădirile nu pot fi folosite în total, dar cu un plan bun de refacere s-ar putea construi aici un palat al copiilor, un palat al tineretului sau o parte din cetatea universitară.” „Biserica din incinta palatului, construită de Șerban Cantacuzino în anul 1689, propunem să rămână monument istoric.”

Aceluiași minister îi reveneau și clădirile din Splaiul Independenței, „cunoscute sub denumirea de grajdurile regale... Este cea mai mare clădire construită în ultimii 10 ani în Capi-

Castelul Bran

tală. „În acel moment acolo erau adăpostite Centrul ortopedic nr. 1 și Institutul de ortopedie nr. 327, „cu un număr de 436 bolnavi, din care circa 118 mari mutilați, restul putându-se trata la oricare alt spital din București.” „Referatul stabilea că existau prea mulți angajați pentru a-i trata pe bolnavi și, în plus, „delegații însărcinați cu inventarierea au constatat că localul nici nu corespundea unei instituții spitalicești”. În schimb, acolo puteau fi cazați 3 000 studenți „în condițiuni optime de confort”.

Castelul Săvârșin, fost proprietatea regelui Mihai, compus din 14 corpuri, cu 37 încăperi, împreună cu tot mobilierul existent și parcul înconjurător, era propus să devină proprietatea Președinției Consiliului de Mi-

sediul Consiliului de Stat.

Pentru Ministerul Artelor, autorii *Referatului* propuneau Castelul Bran „fost proprietatea Ileana, numai castelul vechi cu drumul de acces și Casa de Ceai” și Castelul Peleş „fost proprietatea Mihai, numai clădirea veche”, pentru a fi transformate în muzee.

Cel mai modest dar revenea Ministerului Afacerilor Externe: Palatul de la Șoseaua Kiseleff „fost proprietatea Elisabeta”.

Nici Ministerul Apărării Naționale nu părea un favorizat. Se alegea – conform propunerilor – cu o serie de clădiri pe care oricum le folosea deja pentru unități de vânători de munte și pentru Colegiul militar „Nicolae Filipescu”. Îi mai reveneau „ambarcațiunile

fostei case regale, yahrturile «Libertatea», fost Taifun, și «Răsăritul», fost Luceafărul...

Averea lui Mihai

19 571,61 hectare de pădure

6 clădiri rurale cu 42 camere evaluate la 28 005 080 lei

21 clădiri urbane cu 83 camere, evaluate la suma de 17 443 395 lei

2 întreprinderi industriale: fabrica de salam Azuga

fabrica de sticlărie Azuga

în valoare de 65 963 925 lei

4 terenuri urbane în valoare globală de 60 969 400 lei

trăsurile de gală a la Daumont cu atelele și harnașamentele lor" și avionul „tip U.2 YR aflat în hangarul Giulești”.

Spitalul din Bran era singura

clădire repartizată Ministerului Sănătății, care mai primea și articolele de îmbrăcăminte, medicamentele și instrumentele chirurgicale găsite la Cotroceni.

Patru aparate de proiecție cinematografică, filme și un aparat de filmat (acesta din urmă „confiscat de la însoțitorii ex-regelui Mihai”) erau singurele bunuri rezervate Ministerului Informațiilor.

În sfârșit, Organizația Sportului Popular se alegea cu casa de ski din Jepii Mici, cabana Clăbucetul Taurului, panta de ski Predeal (toate pe domeniul Coroanei),

Fațada secundară a Palatului Cotroceni...

Stâna regală și cabanele care îi aparținuseră lui Mihai.

Cam așa au văzut membrii Comisiei o repartitie „în interes obștesc” a bunurilor inventariate ca aparținând familiei regale și Domeniilor Coroanei.

Comisia a mai inventariat și un număr de titluri românești și străine, care au revenit Ministerului Finanțelor. Toate

pându-se o alta.

Nu știm exact câte dintre propunerile Comisiei s-au aplicat întocmai. Castelul Săvârșin, de exemplu, a ajuns, până la urmă, tot la Ministerul Afacerilor Interne. Valoarea documentului, ce merită să fie publicat integral, oferă informații din prima sursă despre valoarea averii membrilor familiei regale și cea a Domeniilor Coroanei (chiar dacă nu com-

obiectele de artă, medaliile și monedele de aur, argint, aramă și bronz, precum și mobilierul de valoare nu au fost inventariate de respectiva Comisie, de ele ocu-

plete, cum recunosc și autorii *Referatului*). Și, mai ales, dezvăluie mentalitatea noilor stăpâni, care luau clădiri și terenuri date unor școli sau spitale pentru a le transfera Miliției. ■

...și Palatul înainte de restaurare

De ce nu a fost arestat generalul Corneliu Dragalina

La articolul intitulat *Prietenul adevărat...* (*Magazin istoric*, martie 2001, p. 63), în care Pamfil Șeicaru relatează cum a intervenit la generalul Corneliu Dragalina pentru a salva un număr mare de evrei din Cernăuți, doresc să fac unele completări și rectificări.

Pe Pamfil Șeicaru eram curios să-l cunosc personal, pentru că știam că luptase cu bravură în primul război mondial, mai întâi la Orșova, sub comanda bunicului meu matern, generalul Ion Dragalina, că fusese decorat în Moldova cu Ordinul „Mihai Viteazul” și ctitorise biserica Mănăstirii „Sfânta Ana”, pe dealul care domină Orșova, biserică neasemuit de frumoasă, în stil românesc, pe care am văzut-o în iunie 1962. Și, nu în ultimul rând, pentru că a fost unul dintre cei mai renumiți jurnaliști din România interbelică.

În iunie 1971 am făcut o călătorie în Spania. Ajungând la Madrid, unde știam că s-a stabilit, l-am căutat în cartea de telefon și l-am sunat de la o cabină publică. Când i-am spus că mama mea este sora generalului Corneliu Dragalina, s-a bucurat să mă vadă și m-a invitat imediat la masă, împreună cu soția. Bineînțeles că s-a interesat și de soarta unchiului meu, de care nu mai știa nimic. A fost foarte surprins de faptul că nu l-au arestat comuniștii, ținând seama că „la luarea Kievului, a avut un rol decisiv. Pentru aceasta i s-a dat Crucea de Fier cu diamante”.

De fapt, Corneliu Dragalina s-a remarcat în mod deosebit nu la luarea Kievului, ci în conducerea acțiunilor militare de la sud de Harkov (februarie – mai 1942) și în timpul urmăririi spre Stalingrad. A fost decorat cu „Crucea de Fier clasa I” (22.6.1942) și cu „Crucea de Cavaler a Crucii de Fier” (9.8.1942). „Diamantele” (de fapt, „briliantele la Crucea de Cavaler”, care au fost conferite numai unor ofițeri germani) nu i s-au decernat. Nu a spus niciodată „sunt în viață datorită lui Șeicaru”. De altfel, chiar din relatarea lui Șeicaru rezultă că Dragalina a venit din

proprie inițiativă la București, pentru a obține de la Antonescu aprobarea evacuării evreilor din Cernăuți.

Cu toate că a fost decorat pentru faptele sale de arme de pe frontul antisovietic și că a ocupat postul de guvernator al Bucovinei (20 martie 1943-24 martie 1944), funcție cu rang de ministru în guvernul Antonescu, nu a fost nici măcar anchetat după 23 august 1944. Situație ieșită din comun, pentru care trebuie să existe o explicație.

Unchiul meu s-a mutat în vara anului 1944 în casa noastră din București (str. Știrbei Vodă 194) și a trăit aici, împreună cu soția lui, până la moarte (11 iulie 1949). După ce a fost trecut în rezervă (24 martie 1945), se plimba adesea pe Calea Victoriei, îmbrăcat civil, ca să fie văzut. În felul acesta voia să dezminț zvonurile lansate de Radio Londra, cum că ar fi făcând rezistență în munți.

După moartea lui, m-am pomenit că mă cheamă într-o seară mătușa mea, ca să-mi arate, în mare secret, o scrisoare semnată de vreo 30 de evrei din Cernăuți (nu 300, cum afirmă Șeicaru), în care aceștia îi mulțumeau lui Corneliu Dragalina pentru faptul că le-ar fi salvat viața. Din păcate, scrisoarea a fost arsă, de teama unei percheziții (în vremea aceea, puteai fi arestat pentru orice document „suspect”).

Recunoștința evreilor poate fi deci un motiv pentru care fostul guvernator al Bucovinei a scăpat de închisoare. Se pare însă că la salvarea lui a contribuit și un alt factor. Regretatul Corneliu Coposu, pe care l-am cunoscut la München după decembrie '89, mi-a spus într-o seară că a auzit o emisiune difuzată în limba română de Radio Moscova în timpul războiului, în care Dragalina era elogiât în mod special pentru felul cum se purta cu populația civilă din zonele ocupate de trupele lui (oferea mâncare bătrânilor, femeilor și copiilor etc.).

Rămâne de văzut dacă aceste ipoteze vor fi confirmate vreodată prin documente.

Andrei SĂVULESCU

A VI-a Conferință mondială a editorilor de documente diplomatice

În zilele de 30 aprilie-2 mai 2001, la Washington, în clădirea Departamentului de Stat al S.U.A. și în organizarea excelentă a Departamentului Istoric al acestuia, a avut loc o nouă reuniune a editorilor de documente de politică externă, întâlnire deja tradițională, desfășurată la fiecare doi ani. Au participat personalități reprezentând ministerele Afacerilor Externe din Australia, Canada, Elveția, Franța, Irlanda, Israel, Italia, Japonia, Marea Britanie, Olanda, România și, firește, S.U.A.

Temele principale ale reuniunii au fost (gruppate într-o parte tehnică): accesul la informație, modalitățile și stadiul declasificării documentelor diplomatice, în vederea editării colecțiilor naționale și (o parte istorică propriu-zisă): situația din Extremul Orient și impactul ei asupra raporturilor internaționale în anii '60 ai secolului XX, cu o privire specială asupra războiului din Vietnam. O miniexpoziție de carte și informații bibliografice în materie a completat manifestarea. Ultimele volume publicate sub egida M.A.E. – *România-Israel*, vol. I 1948-1969 și 1989, *Principiul dominoului* s-au bucurat de reală atenție și apreciere a participanților.

Următoarele întâlniri vor avea loc în 2003, în Australia și în 2005, în Franța.

Prof. dr. Dumitru PREDA

Disponem încă de prea puține informații documentare despre mișcarea de rezistență anticomunistă organizată de românii aflați în exil, după 1947. Iată de ce credem că este util să punem în circulație un document elaborat de Serviciul Special de Informații. Nu putem preciza cu exactitate data când a fost redactat. Conținutul ne îndeamnă să spunem că acest lucru s-a întâmplat undeva în preajma sau curând după încheierea Păcii de la Paris.

Serviciul Special de Informații fusese preluat în întregime de comuniști încă din 1945. El a fost menținut și după 1948, anul creării Securității, până în 1953. Principalele sale atribuții – contraspionajul și informațiile externe – erau operațiuni mult prea complicate pentru tinerele cadre ale Securității. Dar, așa cum vom vedea imediat, nici S.S.I. nu se descurca prea grozav. Informațiile pe care a reușit să le strângă despre organizarea politică a emigrației române erau puține, nesigure și cele mai multe neverificate. Se repetă, în cuprinsul documentului, obsesiv, formule precum: „după puținele date ce le deținem“, „informațiile lipsesc din cauze independente de noi“, „unele știri necontrolate“, „din cauza lipsei de informațiuni directe de pe teren“, „amănunte sau confirmări nu ne-au parvenit“, „unele informații neverificate“. Să mai amintim și faptul că în notă se vorbește despre apariția unei cărți semnate de Pamfil Șeicaru, în Spania. „Cuprinsul ei nu

S.S.I. URMĂREȘTE EMIGRAȚIA

CRISTIAN TRONCOTĂ

ne este cunoscut, dar pare a fi reeditarea unei serii de articole privind U.R.S.S.-ul, cari au fost publicate de autor și în ziarul său *Curentul*“. Deci Serviciul nu era în stare nici măcar să procure o carte apărută în Spania.

Raportul nostru identifica cinci grupuri de rezistență create în timpul celui de al doilea război mondial. Primul era cel condus de Viorel Tilea (*Magazin istoric*, nr. 6/2000), la Londra. Al doilea se strănise în jurul lui Grigore Gafencu, în Elveția. G. Beza este considerat liderul grupării de la Istanbul și Cairo. Diferit de acestea, era grupul comunist, care, evident, dispăruse din clipa întoarcerii armelor contra Germaniei. Membrii lui marcanți ocupau funcții de conducere la București. În sfârșit, al cincilea grup, creat și el tot pentru a lupta contra lui Antonescu, era format din legionari.

Potrivit notei la care ne referim, și membrii grupului Beza consideraseră, după 23 august, că își încheiaseră misiunea și se reîntorseseră în țară. În fapt, parte dintre ei fuseseră trimiși la Istanbul și Cairo cu știrăa autorităților antonesciene, în cadrul tatonărilor pentru demararea negocierilor în vederea încheierii unui armistițiu cu Aliații. Unele personalități – precum profesorul Aurel Decei (*Magazin istoric*, nr. 7/2000) – au refuzat însă să se întoarcă în țară.

Surprinzătoare – cel puțin pentru noi, cei de astăzi – este următoarea apreciere: „Privitor la grupările Tilea-Gafencu, din lipsă de date

Textul notei debuta confuz. Autorul sau autorii încercau să stabilească începuturile organizării unei mișcări de rezistență. Desigur că ei erau obligați să precizeze față de cine se pregătea respectiva rezistență și cum de se ajunsese ca în momentul respectiv mișcări cu obiective inițiale diferite să fie pe punctul de a se grupa într-o alianță îndreptată contra regimului pe care S.S.I. îl slujea. Orice serviciu de informații are dificultăți în a prezenta cu deplină sinceritate factorului politic – care decide și asupra sumelor ce i se alocă de la buget – situații neplăcute. Pentru serviciile de securitate ale țărilor cu regim comunist, problema era agravată de ponderea zdrobitoare pe care o juca ideologia în orice analiză.

nu se poate face o discriminare între obiectivele inițiale (adică din timpul ocupației germane) și între acele de acum (august 1944 – era actuală). Este posibil ca aceste grupări să fi avut o atitudine pur antigermană, nefiind însă exclus ca chiar pe atunci ele să fi avut și unele rezerve față de Soviete, adică o nuanță strict filo-anglo-americană. Se înclina totuși pentru ultima ipoteză. O istorie a acurateței și valorii practice de utilizare a rapoartelor întocmite de serviciile secrete române rămâne încă să fie scrisă. Oricum, o asemenea analiză dovedea o totală necunoaștere a problemei abordate sau, pur și simplu, rea-voință.

Geneza mișcării de rezistență anticomunistă era legată deci de cele trei grupări: cea condusă de Tilea, cea din jurul lui Gafencu și cea a legionarilor.

Centrul principal era situat la Londra. V. Tilea dispunea în capitala britanică de numeroase legături. El putea astfel să obțină și resursele financiare absolut necesare pentru funcționarea organizației. Ipoteza era susținută – se scria în continuare – și de faptul că Elveția, prin plasarea sa geografică, nu putuse susține, în timpul războiului, o mișcare eficientă de rezistență. La fel, Statele Unite, deși adăposteau o comunitate mult mai mare de români, se aflau la prea mare distanță de Europa. Numai că, putem noi adăuga, ceea ce fusese adevărat în timpul războiului, nu mai era valabil în momentul redactării unei note menite să informeze conducerea de la București.

Al doilea centru ca importanță era considerat cel din Franța. „Socotind însă după activitatea afișată, Franța, respectiv Parisul, deține primul loc. Așa cum se manifestă mișcarea de rezistență din Franța ... se poate spune că dacă Londra este nervul motor, Parisul este reflexul imediat și vizibil.”

La Bruxelles funcționa, potrivit raportului, un alt centru al mișcării de rezistență. În capitala Belgiei era tipărit și ziarul *La Roumanie Indépendante*.

Unde era Rădescu?

„Statele Unite s-ar plasa în al patrulea rând (prin importanța manifestărilor cunoscute de noi, realitatea putându-i acorda un loc mai înaintat) în ceea ce privește rezistența română.” În fapt, rolul comunității române din S.U.A. era deja cu mult mai important la acea dată. Nota surprindea corect că „un fapt demn de subliniat în activitatea rezistenței române din Statele Unite este legătura cu oficialitatea americană”. Era invocată acțiunea comunității române prin care un membru al Camerei Reprezentanților (camera inferioară a Senatului american) fusese convins să rostească „un discurs privitor la România, în care între altele, problema teritoriilor foste românești din Est, precum și menținerea trupelor sovietice în România au constituit subiectul expunerii... Vorbind pe bază

de documente, deputatul George Dondero a arătat că Basarabia și Bucovina trebuie să fie redade României. Totodată, s-a adus [sic!] Uniunii Sovietice numeroase alte și grave acuze, în același timp în care s-a reliefat aportul României în războiul împotriva Germaniei, ca și importanța țării noastre în stabilirea unui echilibru politic și economic european. Cităm: «Mentținerea unei Româнії libere și suverane este indispensabilă pentru menținerea balanței politice a Europei și mai ales a balanței economice». Se mai consemna că „această acțiune s-a bucurat de o entuziasă primire din partea nucleelor de rezistență din Europa (Paris și Bruxelles), cari au dat o largă difuzare discursului ținut de deputatul american”.

Despre nucleul elvețian, S.S.I. știa doar că era dominat de personalitatea fostului ministru de Externe, Grigore Gafencu. Era înregistrată și o acțiune de dezinformare a britanicilor: „faptul recent – așa cum au radiodifuzat posturile britanice – stabilirea în această țară a generalului Rădescu și a celor cari au plecat cu el, deși mai sigur că acesta se găsește la Londra”. În realitate, generalul Rădescu se afla în S.U.A. (*Magazin istoric*, nr. 1/2001).

Legionarii găsiți în Germania fuseseră recuperați de trupele de ocupație, în principal de americani, se aprecia în documentul citat. Foarte mulți membri ai Gărzii de Fier ajunseseră în Spania.

Puține informații deținea S.S.I. și în privința organizării mișcării de rezistență. Astfel, se știa că la Paris funcționa Comitetul Democrat pentru Independența României, care avea un Birou executiv și o Organizație interioară. Președintele Biroului executiv era Constantin Goleescu, în același timp și rezident pentru

Anglia; secretar era Aurel Stelea. Mai erau menționați în conducere: V. Spiridon, Corneliu Tudor Grozdea, Doru Roman, N. Christu, Florin Buzescu, Ștefan Aldea, Dan S. Strunga, M. Postelnicu, Gh. Constant, Paul Petronius, Bolta Streju, D. Zamfirescu, Costin Munteanu, Stan Baranu, Gaby Donescu, Sorin Bord, Ion Mora, Nony Lirescu. Erau numiți și următorii rezidenți pentru România: Manuel Rădescu, George Stere, Marcel Cosma, Victor Deleanu. Mai făcuseră parte din conducere, potrivit informațiilor S.S.I., Ion Bogdan, Dinu Alexandrescu și Petru Holodeanu, dar demisionaseră de curând. Concluzia era că „se constată astfel că în Franța există – cel puțin ca firmă de camuflaj pentru Londra – o centrală a întregii mișcări de rezistență română din străinătate.”

Deschiderea granițelor, un pericol

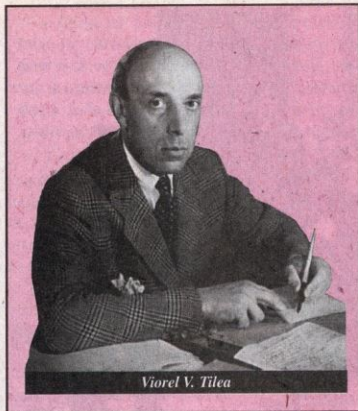
Separat, acționa „gruparea Gh. Crețeanu”, cel care fusese ministru al României la Ankara. În grupul său de foști diplomați se mai aflau: Constantin Ciurea, fost însărcinat cu afaceri la Ankara, Dumitru Popescu, fost secretar de legatie în același oraș, maiorul Rațiu, fost atașat militar adjunct la Ankara, Dumitrescu Gh. Nicolae, fost ministru la Madrid, generalul Ion Gheorghe, fost ministru la Berlin, Coste Brutus, fost secretar de legatie la Washington și Lisabona. „După unele informații, acești

foști diplomați fac parte din grupul mai mare al tuturor foștilor diplomați români din străinătate, cari, răspândiți în diverse țări, constituie o întinsă rețea a rezistenței române, cu centrul la Londra.”

Independen-

Sabin Manuilă

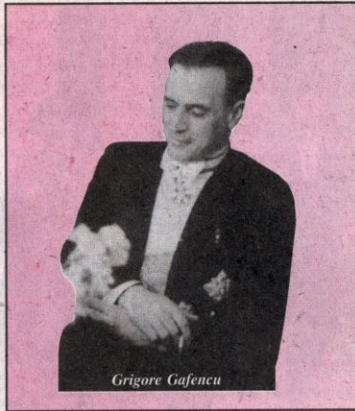

Viorel V. Tîlea

telul democratic luase ființă la Bruxelles România Independentă, organizație al cărei președinte era Iuliu Dragomir. Se mai aflau în conducere: Aluteus Viator (un pseudonim, potrivit raportului, pentru o persoană neidentificată), Iosif Crișan, Costin Munteanu, Teodor Mirescu, Dan. S. Strunga (făcea parte și din Comitetul de la Paris), Adrian Oltescu, Ioana (Eugenia) Simion, Radu Movilă, Anca Medrasonțiu, Dem. Săgeată, Marcus Albescu.

„O mișcare insuficient definită de informațiile de până acum activează sub denumirea «Consiliul Național al Românilor Liberi»“. Raportul S.S.I. îl identifica cu „centrul din Londra, care ar îngloba real celelalte grupuri“. Singurul conducător cunoscut era Alexandru Bardan, vicepreședinte, care colabora cu grupul România Independentă.

În sfârșit, ultima grupare de rezistență identificată de documentul S.S.I. era „Armata Națională, constituită în Germania și Spania“. Era vorba, de fapt, de unitățile de voluntari români din cadrul trupelor SS (*Magazin istoric*, nr. 1/2001). „De menționat că înrolarea în Armata Națională s-a făcut numai în mod facultativ, unii dintre legionari intrând voluntari în armatele coloniale spaniolă și franceză.“ Se mai preciza că „unele știri necontrolate pretind că Armata Națională ar avea în prezent un efectiv de aproximativ 14 000 de oameni, sub

Grigore Gafencu

conducerea unui Stat Major format din ofițeri prizonieri în Germania, având și o conducere de ordin politic, întreaga organizație fiind la ordinele anglo-americanilor“.

Este interesant de notat că documentul menționat enumera între obiectivele mișcării de rezistență din străinătate alături de organizarea luptei contra regimului comunist și „apărarea drepturilor teritoriale ale României față de revendicările maghiare; susținerea reintegrării teritoriilor foste românești în Est“.

În final, raportul încerca o evaluare a perspectivelor mișcării de rezistență. „Încheierea păcii presupunând o destindere internațională, ar urma să aducă și o diminuare a activității mișcării de rezistență. *O destindere internă ar atenua și mai mult această activitate* [subl. C.T.].“ Se atrăgea însă atenția că „deschiderea granițelor – prin pace – ar facilita un trafic mai intens al concepțiilor mișcării de rezistență din străinătate“. În cazul unui conflict, „așa cum pretind unele cercuri“, S.S.I. considera că mișcarea urma să fie preluată de „puterile străine față de cari România s-ar găsi adversară“. Nota se încheia cu fraza: „În acest sens este de amintit și generalul Rădescu, despre care unele informații au pretins că el va avea un rol asemănător aceluia pe care l-a avut generalul de Gaulle pentru Franța.“ ■

Împreună cu Ion Minulescu

TEATRUL, DINCOLO DE MODĂ

Când am filmat la el acasă, în 1969, spațiul locuinței sale îmi era bine cunoscut. Întâlnindu-l cu câțiva ani înainte, în calitate de redactor coordonator al emisiunilor de teatru ale televiziunii, Victor Eftimiu m-a onorat de la început cu generoasa lui prietenie. Am fost deseori în apartamentul somptuos de pe strada care-i purta numele (nu știu de ce municipalitatea i-a schimbat denumirea), din vecinătatea Cișmigiuului, am cinat împreună la Capșa sau la Casa Oamenilor de Știință, i-am urmărit premierele.

Cel care înainte și după primul război mondial era unul dintre dramaturgii cei mai des reprezentați este astăzi o amintire pentru vârstnici și un nume aproape necunoscut pentru tineri. Doar una dintre piesele lui, nu cea mai bună, comedia Omul care a văzut moartea, mai apare, din când în când, pe afișele teatrelor. Autorilor dramatici li se potrivește cel mai bine – în România avem o singură excepție, I.L. Caragiale – vorba lui Jean Cocteau: moda este cea care se demodează cel mai repede.

Nu mă încumet să fac aprecieri literare, nu este profesia mea, dar cred că anonimatul actual al operei lui Victor Eftimiu este nedrept. Sunt convins că piesele lui de rezistență din ciclul de legende românești – Înșir-te mărgărite sau Căcoșul negru – vor găsi un regizor inspirat care să înlăture praful așternut peste ele și să valorifice, într-o viziune modernă, fantezia lor strălucitoare, poezia fabuloasă și replica savuroasă alimentată de resursele limbii populare.

Prietenos, posesor al unei inteligențe ascuțite și al unui umor care friza câteodată cinismul, Victor Eftimiu îmi apare astăzi, la trei decenii după dispariția lui, ca un veritabil senior al scrisului, ca unul dintre cei mai interesați oameni pe care i-am cunoscut.

Dintr-un interviu mai amplu, pe care mi l-a acordat la 16 ianuarie 1969, pentru Televiziunea Română, încredințez acum revistei Magazin istoric pasajele în care Victor Eftimiu evocă atmosfera intelectuală în care s-a format.

Manase RADNEV

– Cred că prima întrebare pe care trebuie să v-o pun este ce înseamnă pentru dumneavoastră teatrul, după șase decenii de activitate în slujba lui?

– Pentru mine teatrul a fost și a rămas un început. Un permanent început și nu sunt șase decenii cum spuneți dumneavoastră, ci șapte decenii de când m-am consacrat lui. Am debutat ca autor dramatic și în același timp ca actor, ca regizor, ca director și ca impresar, în pivnițele casei părintești din strada Silvestru din București, unde jucam piese scrise de mine, sub influența lui Shakespeare și a poveștilor cu haiduci. Îmi aduc aminte că decorul îl reprezentau niște fotolii de pluș roșu, pe care le furam din salon și le coboram în pivniță, în lipsa părinților mei. Spectatorii ședeau pe scările pivniței și plăteau o peniță, un nasture sau o bilă. Acestea erau rețetele serale. Decorul reprezenta un vag castel de la Elsinor din piesa lui Shakespeare *Hamlet*, care se apropia foarte mult cu piesa mea de debut. În chip de decor erau și o serie de crengi rupte din grădină, care după două-trei repetiții începeau să se ofilească și miroseau frumos a toamnă, așa că amintirile mele teatrale sunt amestecate cu un miros de frunze de toamnă.

Pe urmă am început să scriu, să mă duc la teatru – nu fusem încă la teatru –, am văzut piese fantastice, mă interesau foarte mult locurile spectaculoase, cu viziuni, cu fantome, cu trăznete, nu mi-au plăcut piesele moderne, adică în decoruri banale, cu saloane și cu oameni îmbrăcați modern. Prima mea pasiune de teatru a fost Nottara, în roluri ca *Hamlet*,

ca Oedip Rege, văzute la Teatrul Național. Eram copil, aveam vreo 9 sau 10 ani și îl urmăream pe stradă pe Nottara, îi ieșeam la colț înaintea și-l salutam și pe urmă iar alergam câteva străzi unde știam c-o să se ducă și iar îl salutam. Eu i-am povestit lucrurile astea lui Nottara, care era foarte impresionat pentru că acel tânăr, foarte curând după aceea, peste 10 ani, va fi autorul căruia el îi va pune în scenă prima piesă, *Înșir-te mărgărite*.

– O caracteristică a scriului dumneavoastră este uimitoarea lui fecunditate. Ați scris și publicat peste 100 de volume, mi se pare, în care alături de piese figurează romane, versuri și publicistică, maxime și memorialistică. Am impresia că și în momentul de față continuați aceeași activitate multiplă ca întotdeauna.

– Da, da, continui, nu m-am schimbat deloc, cei 70 de ani de activitate literară și teatrală au trecut peste mine fără să-mi schimbe puterea de muncă. Cred că astăzi sunt mai puter-

nic decât oricând în a scrie, în a lucra și atunci scriu în același timp mai multe lucruri: chiar acum fac o piesă de teatru în care amestec amândouă genurile, și piesa modernă și factura romantică. Scriu în același timp articole la publicațiile din București și din provincie, pe urmă fac conferințe. Eu am ținut în ultimii ani peste 100 de conferințe în diferite centre ale țării și am văzut ce nevoie are publicul să ia contact cu scriitorul, să-l vadă aievea. De aceea îi sfătuiesc pe colegii mei să se ducă cât mai des în provincie, pentru că oamenii sunt dornici să-i cunoască și-i răsplătesc cu entuziasm, cu aplauze calde și cred că această activitate este un fel de a-ți face datoria față de cultura noastră, de a fi înțeleș de toată lumea, de a fi în contact cu oamenii, de a nu fi o simplă legendă, scriitorul pe care-l vezi doar în cărți sau în reviste și în gazete. E bine ca prezența ta vie să constituie într-adevăr un eveniment pentru publicul cititor.

– Problema problemelor în teatru – spunea Molière

Cu întreaga familie și la vârsta școlară (în medalion)

– este succesul. Ce credeți despre aceasta?

– Sunt perfect de acord cu acel extraordinar om de teatru care a fost Molière. El era nu numai autor dramatic, dar era și actor și director de trupă. Când a spus că succesul consfințește valoarea unei opere, Molière n-a greșit, pentru că teatrul este genul care se adresează celor mai mulți spectatori și acești oameni trebuie să fie dominați de arta autorului dramatic, care să le aducă pe scenă preocupările lor, durerile, speranțele, bucuriile lor, în sfârșit, tot ce este omenesc. Tragediile lui Sofocle sau Euripide, comediile lui Aristofan se joacă de peste 2 500 de ani și emoționează și astăzi, tocmai pentru că au mers la inima oamenilor, tocmai pentru că au avut succes de public. Nu există piese de teatru, nu există autor dramatic care să fi fost reabilitat de posteritate. Posteritatea își are oamenii ei, grijile ei proprii, ca să se mai ocupe de noi. De aceea – aveți succes! Scrieți ca să aveți succes! Bineînțeles, succesul îl

veți avea și dacă veți beneficia de o bună interpretare, dar în orice caz acei oameni care disprețuiesc succesul de public, cei care spun că o piesă de succes nu are valoare literară se înșală. Doar ipocriții spun că se gândesc numai la efectele sublimе și la ridicarea poporului până la ei; ei nu se coboară la popor, sunt lucruri neserioase! Așa că Molière avea dreptate – dați-mi succesul, nu explicațiile insuccesului!

– I-ați cunoscut cred pe aproape toți marii scriitori români ai acestui veac. Care dintre ei v-a lăsat amintirea cea mai vie?

– Am avut norocul să-i cunosc pe marii scriitori – contemporanii și prietenii lui Eminescu – un Titu Maiorescu, Ioan Slavici, I.L. Caragiale, Alexandru Vlahuță. Dintre ei cred că impresia cea mai puternică mi-am lăsat-o Titu Maiorescu și Caragiale. Titu Maiorescu era bătrân, fusese prim-ministru, dar continua să vină la Junimea, în casele ospi-

talieri ale lui Iacob Negruzzi, laboratorul său de-o viață la *Convorbiri literare*. El era în culmea gloriei, dac-aș putea spune așa, și mi-a fost de mare ajutor în unele momente grele pe care le-am cunoscut în cariera mea literară. Prin 1915 scrisesem o piesă – *Ringala* – care n-a plăcut unuia dintre membrii influenți ai Academiei Române. Acesta a cerut colegilor săi ca, la rândul lor, să facă un protest și să ceară guvernului – era pe atunci la putere guvernul liberal – să-mi scoată piesa de pe afișul Teatrului Național. Bineînțeles că ministrul de pe vremea aceea mi-a scos piesa și Titu Maiorescu mi-a spus, cu accentul lui moldovenesc, cu gesturile lui celebre: „Academia, această instituție de mediocrități și de ramoliți, a făcut multe până astăzi, dar asta este cea mai boacăna.”

Pe Caragiale l-am cunoscut un an înainte de moartea lui, un an sau doi, și când l-am întâlnit odată pe Calea Victoriei, cu gestul lui caracteristic – se uita peste ochelari – mi-a spus: „Tu ești Eftimiu, mă? Țara asta are doi scriitori: pe mine și pe tine!” Eu nu știam cui i se adresează, m-am uitat în spate să văd și, fiindcă nu era nimeni, am luat asupra mea măgulitoarea părere a lui Conu Iancu și m-am dus, de cum ne-am despărțit, la cafenea de-alături, la Imperial, unde l-am găsit pe Octavian Goga și i-am spus: „Uite, Tavi, ce mi-a spus Conu Iancu, că țara asta are doi scriitori: pe el și pe mine.” Și Goga mi-a replicat: „Păi și mie tot așa mi-a spus.”

– Sunteți autor de numeroase maxime și aforisme. Vă rog citați-ne sau,

Octavian Goga – Victor Eftimiu

mai bine spus, citiți-ne cele pe care le preferați.

– De preferat n-aș putea răspunde ce prefer, după cum nu pot să răspund ce prefer din maximele altora. E un gen foarte greu, este genul cel mai greu de proză, după cum în poezie sonetul este cel mai dificil gen. Eu prefer, poate, din tot ce-am scris, acest gen: aforismul. Vreți să vi le citesc pe toate? Am 3 000. Să vă citesc câteva: „Dincolo de inteligență e șiretenia. Iar dincolo de șiretenie e prostia”. „Toate călătoriile sunt plictisitoare, frumoasă e numai amintirea lor.” „Ador oamenii amabili, dar detest arta amabilă.”

– Credeți că dramaturgia contemporană are un nou stil, un nou mod de abordare a realității?

– Iată o întrebare care mă lasă perplex! Socotesc că teatrul din ultima vreme, pe care unii l-au numit absurd, nu aduce nimic nou, nici o contribuție la istoria dramaturgiei. Eu cred că întră foarte mult element de farsă în acest teatru, așa-zis nou. Nu numai că e absurd, dar e inutil și același lucru cred și despre poezia nouă. Sunt autori pe care cititorii nu-i înțeleg, sunt oameni de talent, care – dacă ar scrie normal – ar scrie lucruri foarte frumoase, sunt conștienți. Își schimbă talentul, îl fac un instrument de reclamă, un instrument de originalitate cu orice preț. De altfel, lucrurile acestea le-am scris de multe ori, dar, vă spun, nu i-am atacat din răutate, ci sunt profund convins că moda pe care au adoptat-o va trece și că ei vor reveni și vor scrie ca în vechea tradiție, respec-

Alături de academicianul Rosetti, pe aeroport, înainte de decolare pentru Conferința de Pace de la Paris (Victor Eftimiu are o geantă în mână)

tând rima, respectând ritmul, respectând toate regulile gramaticale.

– Ce-ați fi vrut să fiți dacă nu erăți scriitor?

– Cred că m-aș fi făcut actor dacă eram mai înalt și dacă aveam mâinile mai mari, pentru că mâinile sunt un element de expresivitate care contează foarte mult la un actor. Și dacă mă făceam actor, cred că-i băteam pe toți.

– Principalul dumneavoastră defect?

– Modestia. Am spus asta într-o cugetare: „Înțeleg să fiu modest, dar cu o condiție – să se știe.”

– Care e visul dumneavoastră de fericire?

– Visul meu de fericire... o pipă bună după câteva ore de muncă fecundă.

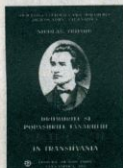
– Care este starea dumneavoastră actuală de spirărit?

– Ei bine, aceeași de la 10 ani. Nu m-am schimbat mult.

Victor Eftimiu s-a născut la 24 ianuarie 1889 – de Ziua Unirii, cum îi plăcea să spună – în Macedonia. Din 1897, familia lui vine în România și se instalează la București. Debutază de timpuriu, la 16 ani, și își petrece o parte din tinerețe în străinătate, în special la Paris, unde și scrie primele sale piese.

A fost academician, președinte al P.E.N.-clubului român, cea mai importantă organizație internațională a scriitorilor și, în mai multe rânduri, director al Teatrului Național din București. A scris peste 40 de piese de teatru, numeroase volume de poezie, nuvele, romane, literatură pentru copii, publicistică, a tradus din Sofocle și Pușkin. A murit în anul 1972.

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● Nicolae Trifoiu – **DRUMURILE ȘI POPASURILE TÂNĂRULUI EMINESCU ÎN TRANSILVANIA. STUDII ȘI ARTICOLE (1976-1998).**

Editura „Dragoș Vodă”, Cluj-Napoca, 1998, 171 pp.

● Radu Florescu – **ISTORIA CIVILIZAȚIEI CREȘTINE.**

Editura Oscar Print, București, 2001, 356 pp.

● Alexandru Doru Șerban, George Niculescu, Gheorghe Gârdu – **DRUMURI, HANURI, TÂRGURI ȘI BĂLCIURI DIN GORJ.**

Editura „Ager”, Târgu-Jiu, 2000, 162 pp.

● Tiberiu Moșoiu – **NECULAI MILESCU SPĂTARUL CĂLĂTOR ÎN CHINA** (ediție critică, studiu introductiv și note de Alexandru Dragomirescu).

Editura Cultura Print, Ploiești, 2000, 251 pp.

● Iulian Voicu, Emanuel Bădescu – **REGALITATEA. O PAGINĂ DIN ISTORIA ROMÂNIEI.**

Editura Alcor Impex S.R.L., București, 2000, 64 pp.

● Gail Kligman – **CĂLUȘ – SYMBOLIC TRANSFORMATION IN ROMANIAN RITUAL.**

The Romanian Cultural Foundation Publishing House, Bucharest, 1999, 287 pp.

● Nicolae Penes – **ORASUL CU STATUI FURATE (ARTICOLE, ESEURI, REPORTAJE).**

– Editura Monteoru, Buzău, 2001, 380 pp.

● Maria Golăescu – **ADEVĂRUL PARIS CEL DE ALTĂDATĂ.**

Editura Viața medicală românească, București, 134 pp.

● Gheorghe Baltag – **SIGHIȘOARA ÎNAINTE DE SIGHIȘOARA** (Elemente de demografie și habitat în bazinul mijlociu al Târnavei Mari din preistorie până în sec. al XIII-lea d.Hr., cu privire specială asupra zonei municipiului Sighișoara).

Editura Oscar Print, București, 2000, 298 pp.

● Adrian Mihalcea – **ISTORIA ȘTIINȚEI – ANTI-CHITATEA.**

Editura „Viitorul românesc”, București, 1999, 247 pp.

Prin această rubrică ne-am propus să semnalăm noi apariții editoriale, cărți și reviste, pe care le primim, într-un singur exemplar, de la editură sau autor.

Celor interesați de achiziționarea acestor cărți le sugerăm să se adreseze în scris editurilor respective. Redacția nu se poate ocupa și cu difuzarea acestor cărți și nici nu dispune de adresele tuturor editurilor din țară.

Am publicat în paginile revistei noastre o reclamă a Editurii ALL, prin care aceasta făcea cunoscute cititorilor ultimele cărți apărute precum și adresa la care poate fi contactată în vederea achiziționării lor. Poate că și alte edituri vor fi interesate ca volumele pe care le tipăresc să ajungă la toți cititorii dornici să le citească.

Vechi conace boierești

NARCIS DORIN ION

Familia Mihail este de origine macedoneană. La noi, întâia oară este amintită pe la mijlocul veacului trecut. Atunci, „prin anii '60 venise la Craiova un macedonean, Niculae Mihail, căldărâmar“ (constructor de drumuri), după cum își amintește un bine cunoscut oltean, Constantin Argetoianu. Și tot el ne povestește cum a reușit Nicolae Mihail să devină unul dintre cei mai mari proprietari funciari din România: „Om harnic, după câteva lucrări [afaceri] fericite, pusese la o parte parale, pe care le-a speculat cu camătă. Era un om foarte inteligent, căci a fost singurul [în stare] să priceapă enorma creștere a valorii pământului. Când a început operațiunile lui, pământul se vindea în Oltenia cu 3, 4 și 5 galbeni (30-50 lei) pogonul. Mihail s-a pus să cumpere moși, întâi mai mici, apoi mai mari, cu banii lui, pe datorie, cu bani împrumutați, cum putea. La moartea lui, a lăsat unicului său fiu, Dini, peste 100 000 de pogoane și o datorie aproape echivalentă cu valoarea moșiilor lui. Douăzeci de ani mai târziu, datoriile erau plătite din venituri (la început Dini Mihail fusese salvat de Creditul Rural, căci creditorii lui tată-său voiau să-l execute), iar fiul fostului căldărâmar devenise cel mai bogat om din România, după Nababul [George Grigore Cantacuzino]“.

Nicolae Mihail a avut trei copii: Constantin (Dinu), cunoscut mai ales sub numele de Dini, Elena și Aretia. Dini Mihail (1837-1908) și-a făcut studiile la Viena, unde tatăl său îl dăduse în grija familiei Dumba, cu care se înrudea. „Frații Dumba – ne spune același C. Argetoianu –, veniți și ei din Macedonia, de la comerțul lânii au trecut repede la agricultură, storcând din moșiile arendate pe nimic tot ce puteau storce. Acești Dumbulești erau de sânge harnic: pe când Iancu și Costache Dumba se îmbogățeau la Craiova, Eracle Dumba (tatăl soției lui Simu, cel cu muzeul) strângea avere la București, iar alți doi veri ai lor, Mihail și Niki Dumba, deveneau mari milionari la Viena și mari proprietari în România.”

Dini Mihail s-a căsătorit la Viena cu Matilda Spiro, fiica unui alt macedonean, rămas sărac, stabilit și el în capitala austriacă.

Neamul și averea

Păstrând tradiția macedoneană, fiul lui Niki Dumba, Constantin, s-a căsătorit cu sora lui Dini Mihail, Elena, și au creat la Viena unul din cele mai mari magazine de obiecte de artă din Europa. Cu ajutorul lor, Dini Mihail și-a format o valoroasă colecție de pictură universală, care a constituit, peste de-

cenii, nucleul Muzeului de Artă din Craiova. Au locuit la Craiova, în casa Dumba din str. Romul nr. 2, care în timpul războiului din 1877-1878 a adăpostit un spital militar.

Cea de a doua fiică a lui Nicolae Mihail, Aretia, s-a căsătorit tot cu un macedonean, generalul medic Androcle Fotino. Împreună au construit, în 1895, în București, pe Calea Victoriei nr. 73, o somptuoasă locuință „având toate camerele, saloanele și holurile pictate cu diverse decorații florale și frize, după modelul celor aflate în săpăturile de la Herculaneum și Pompei: compoziții mitologice și plafoane bogat ornamentate cu stucaturi”. Casa a fost lăsată moștenire nepotului lor Jean C. Mihail, fiul lui Dini, care în 1936 a donat-o statului român, împreună cu întreaga sa avere. Din păcate, această bijuterie arhitectonică a fost grav avariata de cutremurul din 1977 și a trebuit să fie demolată. Splendidele sale decorații interioare mai pot fi admirate doar în cele opt reproduceri din lucrarea lui Petre Oprea *Înținerat inedit prin case vechi din București*.

De la Viena, Dini Mihail s-a întors, cum observa C. Argetoianu, „cu o destul de bogată cultură, cu un gust pronunțat pentru muzica clasică și cu o nevastă”. Elevatul macedonean a administrat cu

grijă proprietățile tatălui său, a reușit să achite toate datoriile și ipotecile de la Creditul Rural și a continuat să cumpere moșii în toată țara (din Dolj, Gorj și Mehedinți până în Romanai, Teleorman, Ilfov sau Tecuci), acumulând una dintre cele mai mari averi din România.

Dini Mihail a avut doi băieți. Fiul său cel mare, Nicolae (1873-1918), a trăit mult timp în Franța, unde a și murit. Cel mic, Jean – născut la Craiova în 16 noiembrie 1876 –, a moștenit întreaga avere funciară și imobiliară a tatălui său, deși nașterea lui adusese multă nefericire familiei sale. Pentru amănunte îi vom da din nou cuvântul lui C. Argetoianu, a cărui mamă fusese bună prietenă cu soția lui Dini Mihail: „Matilda Mihail a găsit în Craiova un mediu prea diferit de Viena ca să nu se plictisească, cu atât mai mult cu cât bărbatu-său nu se dezbarase de pătimăsa gelozie proprie multor macedoneni. S-a lăsat prinsă în mrejele lui [Gheorghe] Crețeanu și – ușuratică și plictisită și draguță cum era – ceea ce trebuia să se întâmple s-a întâmplat. Se zice, și pare că era așa, că al doilea fiu al lui Mihail, Ionel – calicul pe care, mai târziu, l-a cunoscut tot Bucureștiul – era în realitate fiul lui Crețeanu (asemnarea lui cu Gioni Crețeanu, fostul ministru plenipotențiar, e izbitoare).”

Răzbunarea

Deși Dini Mihail „a fost convins până la moarte de această filiație extraconjugală, totuși cât a trăit n-a făcut nici o deosebire – și nici în testamentul lui – între cei doi fii ai săi“. Răzbunarea lui însă a fost implacabilă: „Se pare că Dini Mihail a surprins o scrisoare, care nu mai lăsa nici un dubiu asupra purtării soției sale. Cu ferocitatea macedoneanului, a judecat-o și i-a declarat că nu va face nici un scandal, dar că o va ucide fără ca nimeni să-l poată bănuși. Terorizată, înnebunită și fără nici un sprijin, căci Crețeanu bătuse prudent în retragere la prima alarmă, s-a pus după un bal, înădușită, între două ferestre deschise, pe un ger cumplit, și și-a găsit boala mortală pe care o căuta. În scurtă vreme a fost dusă la groapă.“

Deși o dorise, moartea Matildei a avut urmări profunde asupra soțului. „Această dramă intimă pe care puțini au cunoscut-o (mie mi-a fost povestită de mumă-mea, căreia i se destăinuise defuncta) – precizează C. Argetoianu – i-a otrăvit lui Mihail viața întreagă, făcându-l să fugă de lume, căci prin însușirile lui naturale nu era menit să fie omul ciufut și acrit pe

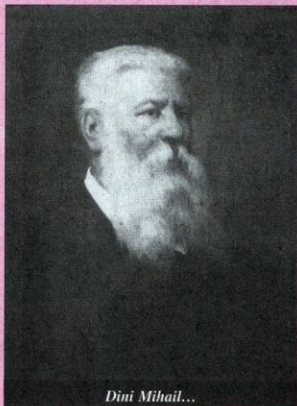
care atâta lume l-a osândit. Poate că, fără această dramă familială, imensa lui avere ar fi servit scopuri mai nobile decât grija să pună ban pe ban, rămasă singura preocupare a dezamăgitului și părăsitului soț.“

Nu-i exclus ca aceeași dorință de izolare să-l fi determinat ca, spre sfârșitul vieții, să-și construiască un refugiu, în care să-și găsească liniștea și împăcarea. Având

sub directă supraveghere a arhitectului italian Constantin Cichi.

Palatul a fost construit în stilul academismului francez, dominante fiind elementele barocului târziu. Exteriorul se remarcă prin bogata ornamentație a fațadelor, ancadramentele ferestrelor, feronieria celor trei balcoane, coloanele etajului unu al corpului central, loggia centrală de pe fațada sudică și acoperișul mansardat. Decorația interioară a fost realizată din cele mai bune materiale: coloanele scărilor sunt din marmură de Carrara, candelabrele din cristal de Murano, oglinzile venețiene, stucatura aurită, plafoanele pictate, luminatoarele au vitralii, iar pereții au fost tapisați cu mătase de Lyon. Tradiția orală amintește că Dini Mihail ar fi dorit să-și acopere palatul cu monede de aur, dar regele Carol I nu i-ar fi permis acest lucru decât dacă monedele ar fi fost așezate în dungă. Până la urmă, acoperișul a fost realizat din ardezie, iar clădirea a fost dotată de la început cu instalație de încălzire centrală și iluminat electric.

În holul palatului se află trei tablouri ale lui C. Fastaing, reprezentându-i pe Dini Mihail și pe cei doi fii ai săi: Nicolae și Jean. Tot aici, în capătul scărilor

Dini Mihail...

suficienți bani și un rafinat gust artistic, Dini Mihail și-a construit în centrul Craiovei o fastuoasă reședință. Pentru realizarea ei, a apelat la renumiți specialiști străini: proiectul a fost întocmit de celebrul arhitect francez Paul Gottereau (autorul, între altele, al palatului Fundației Universitare „Carol I“ și al CEC-ului din Capitală), iar lucrările propriu-zise s-au desfășurat între anii 1900-1907

centrale ce duce spre etaj, se află bustul lui Dini Mihail, deasupra căruia a fost gravată inscripția: „Această clădire s-a ridicat în anii 1900-1907 de către Constantin N. Michail și s-a inaugurat la anul 1909 de fiii săi Nicolae și Ioan.“

Dintre încăperi se remarcă, prin decorația lor fastuoasă, holul mare de la parter și sala de teatru și muzică.

Mobilierul palatului, deosebit de valoros și el, a fost risipit după moartea lui Jean Mihail, în 1936, când o parte a fost transportat în casa de la București, iar alta pe la conacele de la diferitele moșii. Puținele piese rămase la Craiova au fost răvășite și ele în perioada 1948-1954, când clădirea a găzduit diferite instituții nu tocmai culturale.

Tot prin anii '50 a fost distrus și parcul palatului; fusese amenajat în 1907 după planurile arhitectului peisagist Emil Redont, cel care a creat și parcul Bibescu-Romanescu din Craiova. „Din frumosul parc de altă dată, cu pâcuri de pini și arbori rari, nu a mai rămas nimic“, cum se remarcă într-un recent ghid al Craiovei. Pe latura sa dinspre Calea Unirii, parcul fusese împrejmuit cu gard de zid și fier, remarcabilă fiind intrarea monumentală în curtea de onoare a palatului.

Câte moșii, atâtea griji

Din păcate, Dini Mihail nu a apucat să inaugureze somptuosul său palat; la sfârșitul anului 1907 s-a îmbolnăvit, iar în iunie 1908 și-a dat sfârșitul. A fost înmormântat cu mare pompă în cavoul familiei din Cimitirul Ungureni. Cavoul este opera sculptorului Carol Storck, fiind construit în 1896. În fața lui se află doi mari lei din bronz (turnați de firma Durenne din Paris), iar în interior își dorm somnul de veci Dini Mihail (cu un bust executat de sculptorul C. Bălăcescu), Matilda, Aretia (cu un bust datorat lui C. Storck) și Jean C. Mihail.

La moartea lui Dini Mihail, toată averea sa a rămas lui Jean Mihail, care împreună cu fratele său Nicolae a mai moștenit trei rude: pe generalul Androcle Fotino (în 1901 le lăsase casa din București și toată averea sa), pe Maria Coloni (mătușa lor după mamă), care a lăsat celor doi frați moșia ei de la Deveselu (județul Olt), cu cele 2 000 hectare și vila de acolo, și pe Elena Dumba (o altă mătușă), ce le-a lăsat moștenire colecția sa de tablouri și casa din Craiova. După moartea lui Nicolae, în 1918, toate aceste bunuri și averea lui Dini Mihail au rămas în posesia lui Jean Mihail.

Fabuloasă a fost averea funciară, de peste 80 000 hectare. Avea moșii în județele Dolj (Barza, Bodăești, Drânic, Poenari, Nitoești, Geormănele, Cernele, Sitoaia, Popova, Grecești, Belcineanca, Horezu-Poenari, Livada Brăiloiu), Mehedinți (Balta-Hotărani, Cioroboreni, Rogova, Fundăței), Olt (Deveselu), Teleorman (Conțești, Crângeni), Ilfov (Domnești, Prisăceni) și Galați (Drăgănești).

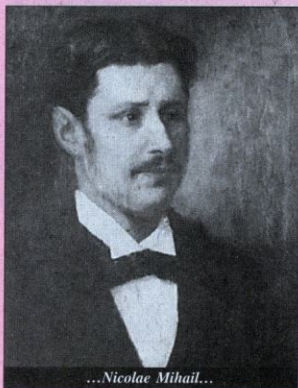
Pe aceste moșii, după reforma agrară din 1921, Jean C. Mihail mai poseda un total de 15 153 hectare, pământ rămas în posesia sa până în 1936. La opt dintre moșii construisese conace: Breaza (demolat în 1945), Deveselu (unde se afla și vila Mariei Coloni), Drânic, Sitoaia, Livezile Brăiloiu, Domnești, Rogova și Drăgănești, lângă Tecuci.

E greu totuși de crezut, dar Jean Mihail nu s-a cramponat de această avere. În 1917, când în Parlamentul de la Iași s-a pus în discuție problema legiferării reformei agrare, el a avut, spre surprinderea multora, o atitudine favorabilă exproprierii. Pentru a sonda terenul, premierul Ionel Brătianu l-a trimis pe I.G. Duca să-l abordeze pe marele moșier craiovean. „Fiind cunoscut pentru zgârcenia lui – povestește Duca – ne temeam ca nu cumva să refuze a vota reformele. Brătianu,

care ținea însă tocmai să aibă votul personalităților mai reprezentative ale marii proprietăți, mă cheamă într-o zi – știind că am relații bune, amicale chiar, pe cât pot fi amicale relațiile cu acest ciudat multimilionar craiovean – mă roagă să iau contact cu el ca să văd în ce stare de spirit se află și să caut a mă asigura de votul său. În consecință, convoc într-o dimineață la mine, în strada Păcurari, pe Jean Mihail și, cu precauțiuni oratorice, încerc să sondez părerile lui, când, deodată, el mă întrerupe și îmi zice: «Eu sunt contra expropriării; nu-mi plac măsurile pe care le-ați luat în această privință». Firește, mă străduiesc imediat să-i explic necesitatea reformelor, abnegația de care proprietarii trebuie să dea dovadă în interesul armoniei sociale și, în ultimă analiză, în propriul lor interes. Dar nici nu-mi sfârșisem încă bine tirada când Mihail îmi spune: «Nu m-ai înțeles. Eu nu mă plâng că ne luați atâta. Eu aș fi preferat să ne expropriați cu totul». Și cum mă uitam la el surprins, întrebându-mă oare vorbește serios sau vrea să-și bată joc de mine, amicul Mihail adăugă: «E foarte serios ce-ți spun. Am atâtea moșii, asta reprezintă atâtea griji, atâtea procese, atâtea adminis-

tratori de supravegheat, atâtea logofeți care te fură – încât eu aș fi mult mai mulțumit și mult mai liniștit dacă ați expropria tot și ați plăti cât face pământul. Așa, aș pune bonurile în lada de fier, aș tăia de două ori pe an cupoanele și n-aș mai avea nici o bătaie de cap.» Pentru pământul expropriat, Jean Mihail a primit despăgubiri în bani,

mult ca un gest de atenție al liberalilor pentru atitudinea sa din timpul războiului, a dus o viață retrasă în palatul său, pe care nimeni nu l-a vizitat cât a trăit. S-a făcut totuși o excepție: în 1913, cu prilejul festivităților ocazionate de inaugurarea Monumentului Independenței din Craiova, Carol I și regina Elisabeta au fost găzduiți în palatul Mihail.

...Nicolae Mihail...

Un testament salutar

În 1933 Jean Mihail s-a îmbolnăvit și, grijiu, și-a întocmit testamentul. Din nou i-a surprins pe mulți dintre cunoscuți: întreaga sa avere era donată după moartea sa statului român. A încetat din viață la 28 februarie 1936, când nu împlinise încă 60 de ani. Lăsa în urma sa cea mai mare avere particulară din România a celor ani: moșii, imobile în mai multe orașe, aproape un miliard de lei, bijuterii, o colecție de tablouri și obiecte de artă. Tot prin testament a cerut să se înființeze o fundație care să-i poarte numele și care să administreze bunurile rămase. Fundația avea ca scop – pe lângă lichidarea moșiilor prin vânzarea pământului către țărani – înființarea de școli, cămine culturale, biblioteci sătești etc.

la moartea sa găsindu-se 30 milioane de lei numerar și alte 950 milioane în efecte și acțiuni depuse la diferite bănci.

Ca om, a avut o fire ciudată: nu s-a căsătorit niciodată, n-a fost o persoană prea sociabilă, cu politica nu s-a ocupat decât puțin (a fost senator de Satu Mare în perioada 1922-1926, pe listele Partidului Național Liberal, și asta poate mai

Lucrurile au trenat, funcționarii fundației ocupându-se mai mult de aspecte colaterale (mutarea sediului la București, prilej cu care o parte din mobilierul palatului din Craiova a fost dus în casa generalului Androcle Fotino din Calea Victoriei), iar palatul a rămas închis, fără a primi o destinație corespunzătoare. În 1939, a fost utilizat de stat pentru găzduirea unor înalți demnitari poloni, mareșalul Edward Smigly-Rydz sau președintele Poloniei Ignacy Mościcki, refugiați în România după ocuparea țării lor de către trupele germane și sovietice.

În anii războiului au continuat discuțiile în legătură cu destinația ce trebuia s-o primească acest palat, dar nu s-a ajuns la nici un rezultat. Între 24 și 31 octombrie 1943, palatul Mihail a găzduit o expoziție inițiată de profesorul Alexandru Marcu, ministrul Propagandei Naționale de atunci, cu titlul „Săptămâna Olteniei”. La vernisarea expoziției au fost de față Ion și Mihai Antonescu, și alte personalități ale vieții culturale și politice. Pentru prima dată publicul a putut admira interioarele palatului.

Prezent și el printre înalții oaspeți, Constantin Rădulescu-Motru, președintele

Academiei Române, a fost impresionat de cele văzute: „Rar un local care se potrivește mai bine pentru o expoziție ca palatul pe care l-a clădit bogătașul craiovean Dinu Mihail. Într-un stil care amintește de castelele regilor francezi, palatul are camere mari și impunătoare, scară monumentală,

...și Jean Mihail, așa cum i-a redat pictorul C. Fastaing (Mulțumim domnilor Paul Rezeanu, Florin Rogneanu și Victor Steriade pentru amabilitatea cu care ne-au furnizat o parte din ilustrațiile acestui articol.)

ferestre ca la catedrală, aurărie și policandre luxoase, în sfârșit, o construcție de muzeu în toată regula.”

C. Rădulescu-Motru a și cerut ca palatul Mihail să fie cedat pentru a adăposti un muzeu al culturii oltenesti. A discutat și cu mareșalul Antonescu și – povestea filosoful – acesta „în principiu

s-a arătat pentru destinația dorită de mine, dar – ca om circumspect – și-a rezervat hotărârea pentru mai târziu, după ce va consulta pe juriști. «Nu pot călca dispozițiile testamentului lui Dinu Mihail – a precizat mareșalul. Dacă le calc, pot da motiv moștenitorilor să ceară anularea testamentului. Rămâne, dar, să examinez chestiunea».”

Din păcate, absorbit de problemele presante căroră trebuia să le facă față atunci, mareșalul Antonescu nu a putut reglementa situația.

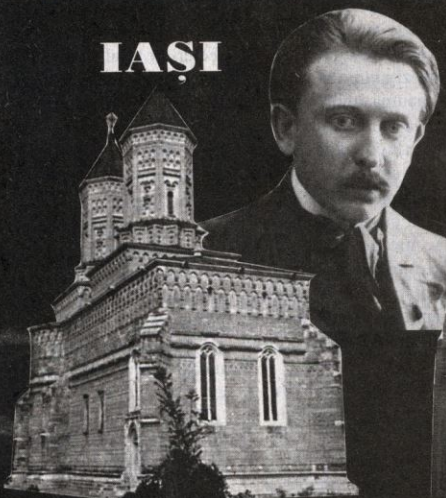
Fără o destinație precisă, palatul a devenit, în septembrie 1944, sediul comandamentului Armatei 53 sovietice, a generalului Managarov. Și tot atunci, liderul rezistenței iugoslave Iosif Broz Tito a locuit timp de cinci săptămâni în palatul craiovean.

După alte câteva utilizări nefericite – din 1948 Fundația „J.C. Mihail”

fusese desființată, iar bu-nurile sale naționalizate –, în 1954 palatul a primit, în sfârșit, o destinație oficială adecvată: sediul Muzeului de Artă din Craiova. Astfel, palatul Dinu Mihail a putut fi salvat, restaurat și conservat în toată splendoarea sa, rămânând până azi una din principalele atracții ale Craiovei. ■

IAȘI

PARIS

87 ZILE PRIN APOCALIPS

GHEORGHE I. BODEA

Într-un interviu luat cu ani în urmă (Magazin istoric, nr. 7/1993, pp. 63-64) unor istorici români care făcuseră un stadiu de cercetare în arhivele desfăcate ale Federației Ruse, d-na Florica Dobre ne-a semnalat o scrisoare trimisă la 4 iunie 1938 de către un anume Paul Lucreției și lui Eugen Barbul, familie aflată în relații de prietenie cu Octavian Goga. Invocând o relatare a unui alt oarecare Guiu, autorul scrisorii povestea pe scurt epopeea călătoriei clandestine a lui Octavian Goga prin Rusia Sovietică, în toamna lui 1918, spre a putea ajunge la Paris și a participa, alături de alți patrioți români, la constituirea și activitatea Consiliului Național Român din Paris.

La distanță de aproape un deceniu, revenim asupra acestui episod semnificativ din viața lui Octavian Goga, profitând de amabilitatea domnului dr. Gheorghe I. Bodea, care ne-a pus la dispoziție câteva paragrafe din monografia Octavian Goga. O viață, un destin, pe care se pregătește să o încredințeze unei edituri.

Fragmentul pe care îl reproducem poartă titlul și subtitlurile redacției noastre.

Marian ȘTEFAN

La 19 iulie 1931, fostul colonel aviator Adamovici îi adresa o amplă scrisoare din Tighina lui Octavian Goga. „Vă reamintesc – scria colonelul Adamovici – de un

act, care a rămas cunoscut până azi numai de trei persoane: de dv., de Pelivan și de mine, act care ne-a legat o clipă pe toți trei, exclusiv în scopul de a ajuta pe poetul

neamului și cântărețul suferințelor lui să scape din Țară, dacă nu din cauza riscului la care se expunea din partea dușmanilor!, atunci pentru apărarea în Franța a intere-

selor mari ale Țării, cotropite de dușmani...”

Un fals patriotic

„Mă duc cu gândul, d-le Goga, și vă rog a mă însoți și dv. la 1918. Era prin luna iunie sau iulie. Eu, prefect la Tighina. Pelivan bolnav la Chișinău. Noaptea la ora 2 sunt chemat la telefon și rugat de Pelivan să vin negreșit la ora 6 dim [ineapă]. Sosind, Pelivan îmi ține următorul discurs:

– Adamovici, este vorba de o persoană (nu-mi spusese de la început numele, se fereea) cărei[ă] trebuie cu orice preț [să-i fie] înlesnită fuga din Țară. Este vorba de un act patriotic, care implică oarecare rizic pentru d-ta. Ești în stare, ai curajul să-l faci?

I-am răspuns întrerupându-l:

– Trecutul meu de basarabean, care la vârsta de 17 ani a trecut Prutul orientându-se spre Iași-București, în timp ce alți frați s-au orientat spre Petrograd; apoi trecutul meu de soldat (eram maior aviator) care am dat dovadă în două războaie că știu să înfrunt orice primejdie, când e vorba de o idee; în sfârșit, prezentul meu de reîntors în Basarabia noastră, renunțând la o carieră în care mă distinsesem –, cred, d-le Pelivan, că toate acestea mă dispensează de alte garanții, pentru a fi capabil de orice, atunci când spui că este vorba de un act patriotic. Și,

te rog, nu mai lungi discuția – spune repede ce este de făcut.

Îmi reamintesc și acum ochii umezi ai lui Pelivan, îi simt și acum îmbrățișarea sa. Sunt 13 ani de atunci.

– Du-te la cofetăria Manikoff – îmi spune Pelivan –, acolo, în camera din stânga, vei găsi la ora 9 o persoană blondă, mic de statură, cu ochelari fumurii, cu o urmă de barbișon, neras. Este Octavian Goga, poetul nostru – îl cunoști? Să vorbești cu el...

Venind la cofetăria Manikoff, v-am găsit într-un colț așteptând. Nu m-ați recunoscut. Apropiindu-mă de dv., am spus cine sunt și că vin de la Pelivan.

– Ce este?, v-am întrebat; sunt la dispoziția dv.

Mi-ați răspuns:

– Trebuie să părăsesc Țara, trebuie să plec în Franța. Nu pot obține pașaport pe numele meu. Generalul Nicoreanu, prefectul de poliție din Iași, mi l-a refuzat.

V-am întrebat dacă aveți vreun act oarecare.

– Am o foaie matricolă a unui soldat din fosta legiune ardeleană, Ion Gheorghe sau Grigore Ion (nu-mi aduc aminte bine).

– Bine, zic eu, plecați cu primul tren la Tighina și veniți la prefectură fără să știți cineva că ne cunoaștem. Vorbiți cu mine în calitate de fost soldat din legiunea ardeleană și cereți pașaport pentru a pleca în Rusia, să căutați pe fratele dv. rămas prizonier acolo.

A doua zi ați venit la Tighina. Pașapoartele se eliberau la prefectură de Vladimir Trofimov (mai târziu deputat aversecan în prima guvernare), care-mi spune ordinul că nu avem dreptul a elibera pașapoarte celor care nu sunt din județul Tighina. Îi ordon să facă pașaport pe răspunderea mea, îl semnez eu, invocând că trebuie să ajutăm un soldat ardelean să se ducă să-și facă ultima datorie față de fratele său, care poate e mort și nu are măcar o cruce pe mormânt etc.

Trofimov nici până azi nu știe, cum nu știe nimeni de falsul pașaport eliberat de prefectul său, care era și ofițer în activitate! E drept că a fost un fals patriotic și de aceea nu regret că l-am făcut. Dimpotrivă, mă mândresc cu actul meu în tăcere – 13 ani!

Ați trecut în Rusia prin Cetatea Albă, azi Ovidiopol, așa cum v-am sfătuit, căci la Tighina era riscant. La Cetatea Albă era prefect de poliție Ștefu. Când m-am întâlnit cu el după câțiva ani, el îmi spune:

– Sunt obsedat de o idee... Am dat drumul la Cetatea Albă unui individ în 1918, să treacă în Rusia și pe care îl cunoșteam, dar îmi era peste putință să precizez cine este. Însă semnătura de pe pașaport fiind a d-tale, l-am făcut scăpat.

– Bine ai făcut Ștefule, i-am răspuns, ai dat drumul unui om mare și care a ajutat mult Țara trecând în Franța!

După plecarea dv. în Franța, s-a aflat falsul meu. Au urmat anchete etc. Am avut de suferit consecințe. Mă opresc aici“.

„Bolșevicul“ Guiu

Evenimentul a fost înregistrat și de Onisifor Ghibu, care în memoriile sale vorbește despre plecarea lui Goga spre Paris, însoțit de Sever Bocu, traversând Rusia revoluționară. Ca să nu fie recunoscut, își procurase pașaport pe alt nume și își lăsase barbă. Pașaportul era pe numele de George. Oprescu, comerciant din Iași. Ruta pe care s-au deplasat: Rusia-Finlanda-Norvegia-Scotia-Anglia-Franța. Și aceasta, printr-o Rusie în plină revoluție și o Europă în plin război. A fost un adevărat tur de forță! Cum a reușit acest lucru avea să povestească mai apoi Sever Bocu în cartea sa *Drumuri și răscruci*, vol. I, Timișoara, 1939. O face cu lux de amănunte, explicând contextul în care s-a produs această senzațională călătorie.

„O hotărâre temerară: de a pleca pe Frontul Occidental, cu orice preț, prin orice primejdii, prin infernul bolșevic și prin armatele austro-germane, cari ocupaseră Ucraina!“ Așa își începe el relatarea. Și ne mai furnizează un amănunt important:

„Făcusem încercarea supt generalul Averescu de a transporta pe Frontul Occidental întreg Corpul nostru de voluntari [ardeleni], compus din 12 000 de soldați, cantonat la Hârlău. Misiunea franceză luase asupra-și cheltuielile. Generalul Averescu ne dase aprobarea și noi ne împachetaserăm la Hârlău și stam, gata de plecare. Între timp se iscălitău preliminarile păcii de la Bufta și tot generalul Averescu fu [cel] care se contramanda, singur, ordonând dezarmarea noastră“.

În aceste condiții, Sever Bocu și Octavian Goga s-au hotărât să plece „ca un fel de soli“, știind că aveau de traversat Ucraina (ocupată de austro-ungari și germani și plină de o „droaie de detectivi și spioni“), iar apoi a străbate „tot haosul bolșevic“. Cale de întors nu era însă „atât eu cât și tovarășul meu de aventură – precizează Bocu – eram condamnați la

moarte de unguri. Sentința noastră publicată în foaia oficială din Budapesta suna așa că fiecare are dreptul să ne prindă și să ne aducă vii sau morți“.

Și a mai existat și un alt element care i-a făcut să creadă că vor reuși: „Ca să fiu drept – mărturisește Bocu –, trebuie să mai recunosc ceva care ne-a determinat. Am amintit că o seamă de voluntari [ardeleni] au luat-o, la intrarea germanilor în Kiev, spre Moscova și, acolo, s-au făcut bolșevici de ocazie. Unul din ei, «bolșevicul» Guiu, a reușit să se reîntoarcă la Iași. El ne-a înfățișat escapada de posibilă și s-a angajat să se reîntoarcă cu noi și să ne călăuzească. Toată reușita noastră se întemeia deci pe Guiu, în mâinile căruia noi ne-am abandonat toată soarta, viața noastră. Guiu, pe cum se va vedea, s-a achitat brav de însărcinarea ce și-a luat, nu fără primejdii și pentru el“.

Bocu spune că a obținut pașaport prin „Legatia franceză [din Iași], prin d. Saint-Aulaire, care își avea organizat un perfect serviciu de spionaj. Pașaportul meu pe numele Sergiu Bogdan a purtat pecetea prefecturii și iscălitura generalului Nicoleanu... Eram negustor din Iași care plecam în Christiania [Oslo] pentru a urmări niște mărfuri din statele

Înfruntând controalele, trenul și pasagerii săi clandestini se strecoară cu emoții prin teritoriul Rusiei bolșevice...

neutre ce trebuiau să-mi sosească acolo". Cei doi s-au îmbrăcat „în haine de «bolșevici», de demobilizați, ruși, de pe front". „Până în ziua de 17 august am stat la Budachi... În dimineața zilei de 17 august, cu o locă în care mai luără loc și o doamnă și două domnișoare, traversară limanul Achermanului. Vroiam să derutăm organele vamale, de cari aveam mare teamă, fiindcă erau compuse din austrieți și unguri, cu o droaie de agenți secreți, căroră vroiam să le lășăm impresia că suntem niște plaisiriști cari venim numai pentru două zile la Odessa și apoi ne întoarcem..."

Așa au ajuns la Odessa, de unde, după două zile, au putut găsi loc „într-un tren ce pleca la Kiev, trenuri pe cari germanii se sileau să le organizeze. Am ajuns la Kiev în dimineața zilei de 20 august 1918. Aici trebuia să-mi vizez pașaportul pentru Rusia sovietică... Am stat în Kiev o zi și o noapte..."

Bănățeanul de la Legația Suediei

Din Kiev, Sever Bocu a luat cu el și ziarul *România Mare*, pe care avea să-l continue apoi la Paris, ca „Foaie a voluntarilor și soldaților români în Franța și Italia". Pentru că în timp ce Bocu și Goga orbecăiau prin imensitatea atât de nesigură a spațiului rusesc, la Paris, românii aflați acolo încercau să se organizeze.

Dar să urmărim în continuare peripețiile celor doi:

„Din Kiev, cu un tren militar, încărcat cu ofițeri germani, m-au dus până la graniță... Seara pe la șase am fost vărsați de germani Rusiei sovietice, la o mică stație Vorosba. Aici, în câmp, erau mii de care ce staționau nu știu pentru ce. Un rus ne primise în un car unde ne frânsesem cu Guiu din două pâini pe care le cumpărasem la Kiev și ne consumam cina, pe paie, în car, sub cerul înstelat...

Venise un comisar din Moscova, cu o locomotivă și vreo trei-patru vagoane în cari erau încărcăți păzitorii trenului, soldați sovietici, iar pentru domnul comisar un vagon imperial al lui Nicolae al II-lea. Guiu era bun prieten cu [comisarul] Schwarz și pe mine mă prezinta asemenea de «tovarăș» care mă duc la Moscova, pentru legiunile roșii românești...

Am ajuns în ziua Sfintei Marii Mari, în ziua aniversară a intrării noastre în război, la 6.30 ore seara în Moscova. Guiu ne-a condus direct la edificiul în care se aflau încarzați ofițerii noștri, acum toți ofițeri sovietici sub comanda lui Béla Kun. Aici cu ei se afla și Bojincă al nostru din Timișoara..."

Români orbiți de propaganda bolșevică, strânși în jurul unor comuniști, precum M. Gh. Bujor, Cristian Rakovski și alți câțiva, fugiți în Rusia, au încercat să constituie subunități de voluntari care să lupte alături de

bolșevici. Numeroși alți români aflați în zonele controlate de bolșevici au rămas însă credincioși patriei lor și au încercat s-o servească, colaborând strâns cu autoritățile române. Ei au reușit, în multe cazuri, să se infiltreze destul de adânc în aparatul politic și militar bolșevic și, în ciuda unor riscuri imense, s-au implicat în acțiuni de apărare a intereselor românești.

Să revenim la Moscova, lăsându-l pe Sever Bocu să-și continue relatarea peripețiilor: „A doua zi am plecat pe la 8 pe la Legația Suediei. Am întâlnit ca portar un bănățean din părțile Oraviței... S-a oferit să ne dea el adăpost pentru o noapte, căci sta în subsolul unei case mari, la care el era portar... Ne-a ținut acolo închiși ca să nu dea nimeni de noi, până la plecarea trenului spre Petrograd, tren în care plecam a doua zi împreună cu Bojincă. Ne-am luat rămas bun de la Guiu, în care credeam.

Ajunși la 27 august în Petrograd, am tras la Hotel Dagmar... Teroarea era în culme... Noapte de noapte eram scuțați din culcușuri, percheziționați, legitimați... Cu groază vedeam cum se fac tot mai puține [sume de bani] și cari ne trebuiau nu numai pentru hrană, pe care ne decisesem să o reducem la o singură masă pe zi, ci și la plădirea bolșevicilor, ca să ne scăpăm viața. Altădată veneau să ne ducă să să-

păm gropi la cimitir. În Petrograd bântuie cu furie holera și pe străini îi duceau să sape gropi la holerici... Ne-am dus la legația noastră. Acolo nu mai găsisem decât pe un însărcinat cu afaceri, care-și făcea și el bagajele. Ministrul Diamandi plecase de mult, abia putându-și salva viața, cu ajutor englez...

După zece zile de chinuri în care în fiecare dimineață te întrebai dacă vei mai ajunge seara, iar seara dacă vei mai ajunge dimineața, a dat Dumnezeu de s-a deschis granița. Frica intrase însă în noi și până în ultimul minut aveam teamă să nu ne împuste în momentul când ne vor da drumul din țară. Le-am dat ultimele ruble soldaților care ne duceau și am luat-o înainte fără a îndrăzni a mai întoarce măcar capul îndărăt...

În Finlanda erau nemții. Trenurile mergeau și mai regulat. După 24 de ore am ajuns la Torneo, Haparanda. Aici ne așteptau dispoziții de la Paris și Stockholm să ni se pună la dispoziție bani. La 10 septembrie, traversând țara lacurilor, am ajuns la Stockholm. Ministrul plenipotențiar aici, era Derussi, care ne-a făcut o primire călduroasă. El a fost primul care ne-a povestit de

certele dintre românii din Paris. Am plecat după o odihnă de trei zile, în care ne-am înnoit hainele, alburile, ne-am bărbierit, curățit, ne-am redat civilizației".

Amprente la Stockholm

În acest răgaz de trei zile, la 14 septembrie 1918, O. Goga (semnând cu numele Titu Pella) a expediat o carte poștală ilustrată pe adresa Veturiei Triteanu. „Stockholm, 14 sept. 1918. Am asistat ieri la *Aida* în opera de aici și m-am gândit că în acest centru muzical vocea dumitale ar avea eoul meritat... E frumos aici, dar clima nordului mă îndeamnă să plec. Am fost bolnav, dar am intrat în convalescență și acum mi se pare că reîntinerez pe zi ce merge. La revedere – sărută mâna Titu Pella". Există și o altă amprentă lăsată de Goga la Stockholm. La 27 aprilie

1973, prof. Paul Turcanu din Sighișoara îi scria Veturiei Goga: „Stimată Doamnă, la 14 sept. 1918 poetul Octavian Goga se afla la Stockholm.

La plecare, a lăsat o fotografie a sa, ca omagiu, pentru ambasadorul [de fapt consilier de legație] României din vremea aceea, prof. Augustin Paul. Pe verso fotografiei scrie următoarele: «Dragă Paul, nu voi uita niciodată clipele mele de întâlnire cu tine aici, în neutralitatea ploioasă a nordului... Cred, ca tine, că va răsări soarele. Al tău, Octavian Goga».

Soarele a răsărit. Să ne bucurăm de căldura și lumina lui. Așa să fie. Fotografia se află la preotul pensionar Augustin Paul din com. Letca, județul Sălaj" (nepotul diplomatului).

La 15 septembrie, Goga și Sever Bocu au părăsit Stockholm și au ajuns în capitala Norvegiei. „Am traversat apoi două zile și două

nopti cu un vas englez Marea Nordului – scrie Sever Bocu – ..., dar am ajuns norocoși la 21 septembrie în Aberdeen și la 22 septembrie în Londra, unde am stat 10 zile. Am făcut drumul acesta, prin Apocalips, din Iași în Paris, în 87 zile". ■

Muzeul memorial „Octavian Goga” de la Ciucea

PARISUL ÎN 1946

GEORGETA FILITTI

Correspondenta ziarului Adevărul, Micaela Catargi, trimisă în capitala Franței cu jumătate de an înainte de Conferința de Pace din 1947, ce avea să pecetluiască configurația geo-politică a Europei pentru mai bine de 40 de ani, înfățișa într-o carte publicată la București în același an, Paris astăzi și mâine, atmosfera din capitala franceză la mai bine de un an după ce tunurile încetaseră să se mai audă.

Să străbatem și noi, având-o drept ghid, străzile orașului ce încerca să-și recapete lumina.

Era un oraș convalescent, unde experiența recentă a ultimului război readucea în memorie, obsedant, ca pe un blestem al aceleiași generații, „revărsarea de sânge și de vitejie” din timpul primului război mondial. Pentru observatorul străin, chiar cel familiarizat de o viață cu Orașul Lumină, dorința unanimă de redresare, de vindecare cât mai grabnică a rănilor morale și materiale ale războiului era evidentă. Dar ce urma să fie redresat? Franța de la Vichy ori cea a Rezistenței? Sub acest semn dihotomic se cerea privit întregul efort de ieșire din coșmarul recente conflagrații.

Dincolo de strategia diferitelor guverne succedate la cârma Franței, de charisma generalului de Gaulle, de încercarea de revenire printre marile națiuni ale lumii – și organizarea la Paris a forumului mondial de pace era o dovadă în acest sens –, francezii participau

individual la curățirea, primenirea și înfrumusețarea capitalei lor, cu o dăruire, tenacitate și inventivitate uimitoare. Această însumare de fapte personale și rezultatul lor final – redresarea –, dirijate de o administrație ambițioasă și trufașă, dornică să redea cât mai repede Franței strălucirea de odinioară, era limpede perceptibilă la nivelul străzii pentru privitorul străin.

Bucătarul și diplomatul

Raționalizarea produselor vitale traiului, contingentarea producției interne și orientarea ei în cvasitotalitate pentru export, practică în întreaga Europă, inclusiv în spațiul sud-est european, dar cu destinație diferită, e primită de francezul de rând cu o resemnare robustă, plină de speranță. Rația de țigări, de un pachet pe săptămână, e suportată cu stoicism și în-

dulcirea ei prin piața neagră nu s-a generalizat. Dimpotrivă, tot mai mulți parizieni priveau cu suspiciune automobilele spaniole înscrise cu numere de corp diplomatic, CD, numindu-i răutăcios pe proprietari „Contrabandiști Distinși”!

Elena Văcărescu, această ambasadoare neacreditată a României la Paris, dar poate tocmai de aceea mai cunoscută și respectată de gazde, spusese în repetate rânduri: „Parisul n-a dezamăgit pe nimeni.” Și în adevăr, străbătând în lung și în lat străzile Parisului, vizitând hoteluri, mâncând în restaurante, bistrouri sau cafele, constatai mizeria, sărăcia, penibilul. În hoteluri lipseau lenjeria, vesela, tacâmurile (erai poftit să-ți bei ceaiul în viteză încât ceașca să fie trecută clientului următor). În restaurante se practica un menu fix foarte strict: zarzavat, o bucată mică de pește, doi cartofi, „un diminutiv de cotlet”, un măr și o „cafea” (adică o fiertură de năut inferior). În restaurantele de categoria a III-a menu-ul era ceva „misterios”, ca o ciorbă de burtă ori „ca resturile vândute odinioară în măcelăriile pentru pisici”. În fine, vinul, nelipsit la masa oricărui francez, era cartelat și era o poșircă (un litru pe săptămână dintr-o licoare adusă din Algeria, „Entre deux mers”).

Dar...

Trecând peste un timp prin aceleași locuri, lucrurile se îmbunătățiseră vizibil: produse noi, proaspete, gustoase, galantare atrăgătoare mărturiseau grija permanentă a francezului pentru a reintra în normal, pentru a nu ceda. Acest optimism constructiv era întreținut în ceea ce privește marile restaurante ori hoteluri (Ritz, Meurice, Prince de Galles, Georges V), destinate

exclusiv străinilor aducători de valută și unde Franța își demonstra în continuare inegalabilele talente culinare, deoarece în opinia guvernului Léon Blum, de pildă, „bucătarul e mai bun diplomat decât ambasadorul”. Aceeași preocupare pentru înfățișarea orașului, a străzilor, a mijloacelor de transport. Un mare necaz, atunci, în toamna anului 1946, era greutatea tunderii pomilor de pe Champs-Élysées fiindcă nemții, în retragere, furaseră scările municipale folosite în acest scop.

Stațiile de metrou se curățau, se redau circulației; într-o înfățișare plăcută, vechile taxiuri Renault, beneficiind doar de o rație lunară de 25 l de benzină, erau dublate voinicește de birje, trăsuri, echipaje. Parizienii erau conștienți că asemenea mijloace de locomotie nu puteau dura, dar se mobilizau, îndurau și... stăteau câte o zi întreagă la coadă la Grand Palais, ca să admire standul cu automobile destinate exportului. Era mândria Franței în joc.

Baba cenzură

Vitrinele, reparate, vopsite, luminate erau puse la punct mai puțin pentru a-și atrage cumpărători (mărfurile fiind încă puține, modeste, surrogate, raționalizate), cât pentru ridicarea

Am ilustrat acest articol cu imagini din Parisul interbelic

moralului. Arborarea în mii de feluri a trandafirului (natural, din pânză, hârtie, plastic, fibre ș.a.) voia să dovedească lăsarea în urmă a ororilor războiului: parizienii priveau acum „la vie en rose”. Această voință de a nu se descuraja a apărut și în modă. Sărăcia, puținătatea materialelor, raritatea nasturilor, a capselor, a cataramelor – toate raționalizate ori îndreptate spre export – n-au împiedicat-o pe pariziancă, în încercarea patetică de a fi cochetă, să-și întrețină în acest fel voia bună, nădejdea, moralul. S-au lansat gențile cu curea pe umăr pentru a lăsa mâinile libere la cărat sacsoșe. Acasă se inventează, se copiază modele, se prefac rochiile vechi, se retușează. Un volan, un cordoan, o garnitură de dantelă fac șicul parizienelor. Să mai amintim că spălătoriile chimice, din cauza absenței detergenților, livrau marfa în două luni!

Autoritățile sprijineau marile case de modă cu comerțul lor adiacent, în care au văzut mereu o carte de vizită indestructibilă.

Această configurație a străzii e dată, desigur, de Franța majoritară, de acea fire mândră, ironică, creatoare, de mare mobilitate, proprie temperamentului galic. Dar ocupația germană, cu mizeriile ei, a scos la suprafață și reziduuri morale. Ele generau specula, piața neagră, comerțul ilicit, dosirea produselor, intermedierea oneroasă. Exasperarea era atât de mare încât, la

un moment dat, ministrul Aprovizionării, Yves Farge, a propus „spânzurătoarea pentru contravenienți”. Doar redresarea economică, echilibrul între cerere și ofertă, atenuarea disparităților sociale aveau să diminueze, până la dispariție, piața neagră.

Între timp însă, apar tot mai multe instituții, altele se perfecționează, înlesnind viața cotidiană. În răstimpul celor șapte luni petrecute la Paris, Micaela Catargi are prilejul să constate sincronizarea circulației cu trenul, autobuzul, avionul, modernizarea aeroporturilor, utilizarea serviciului S.V.P. (*S'il vous plaît*). Acesta oferea informații privind adrese, internări în spitale, rețineri de locuri la spectacole, materiale documentare pentru lucrări în orice domeniu, sfaturi pentru înscrieri la școală, găsirea unui partener de bridge ori a unei *baby sitter*.

Nevoile spirituale sunt împlinite într-un fel ce dă de gândit ziaristei române. Printr-o ciudățenie, filmul e marea distracție a francezului de rând, dar el e puțin pretentios. Ceea ce la București se văzuse de mult și fără prea mare entuziasm, la Paris era foarte gustat! Teatrul păstrează în mare măsură repertoriul tradițional, unde strălucesc Jean Marais, Edwige Fenech, Michel Simon sau Jean Louis Barrault. Și aici observatoarei noastre i se pare că Bucureștiul e în avangardă, jucând deja piesele americanului O'Neill. Un fenomen interesant e cel al teatrului antic de la Sorbona, ori teofilienii ce transpuneau texte medievale. Se adaugă spectacolele în stradă, ca farsa *Balul spălătoarelor*, o recepție la Versailles, la curtea Regelui Soare, organizată de Expansiunea artistică franceză, *Noptile de gală* consacrate dragostei (uriasă manifestare în aer liber reconstituind atmosfera pariziană din

anii 1900-1912, cu apași, muzică argentiniană, țigănească și jazz Barrelli, bâlci, circ, parada modei 1900, balul Tabanin etc.).

Producția de carte, în ciuda restricțiilor la hârtie și a obsesiei librărilor de a avea pe tarabe doar „ce se vinde”, e abundentă și expresivă, dar scumpă. Tema predilectă e Rezistența. Apoi

Elena Văcărescu

romanele fluvii, călătoriile, jurnalele (între care cele 10 000 de pagini ale jurnalului fraților Goncourt, frescă unică a vieții franceze din a doua jumătate a secolului al XIX-lea). Foarte căutate sunt traduceri. Henry Miller, interzis în Statele Unite cu trilogia *Tropical Cancerului*, *Tropical Capricornului*, *Primăvara neagră*, e publicat la Paris, căci francezii nu suportă „îndărătnica babă” care e cenzura.

Noi și ei

Primenirea cea mai spectaculară e sesizabilă la muzee și expoziții. Au loc permanent vernisaje: al tezaurului recuperat din Germania, 100 de capodopere ale Școlii din Paris, Zece ani de pictură. Câțiva artiști figurativi, Negrul este o culoare, Trei secole de desen parizian, Opere necunoscute ale bisericilor din Paris, Vitraliul, 3 000 de tapiserii. Se face o nouă catalogare a operelor de artă, după aducerea lor din diverse colțuri ale Franței, unde fuseseră adăpostite în timpul războiului. (Ultima înregistrare de acest fel data din 1880). Au fost reexpertizate mulțime de pânze (așa s-a găsit un Tintoretto și un Brueghel). Concomitent se restaurează, rapid și eficient, zece biserici pariziene, căci – motivau autoritățile municipale – „nu doar Notre Dame era importantă”.

Existau la Paris o serie de instituții ce făcuseră gloria Franței. Modernizarea, laxismul, descașușarea sesizabilă la nivelul presei, radioului, spectacolelor, modei, condiției femeii, școlarizării le vor atinge prea puțin. Una din ele era Academia Franceză. „Totul trece, Academia rămâne”, obișnuiau să spună parizienii. Dar spectacolul ca atare de primire de noi membri (prin reînnoirea numărului constant de 40) era extraordinar. Aici, totdeauna s-a tăcut coadă, înaintea celei proletare pentru mâncare.

În schimb salonul, această „bursă a valorilor sociale și intelectuale”, e în pas cu vremea. Literați, artiști, politicieni, „originali”, străini în trecere se adună în aceste locuri, unde trebuie în primul rând să fii original, să te remarci și, dacă se poate, să te impui. Un astfel de salon, unde s-a înghesuit tot Parisul, a fost, vreme de 60 de ani, cel al Elenei Văcărescu. De Max, Ventura, Yonnel (artiști francezi de origine română), oameni politici români ca Ionel Brătianu, Take Ionescu, Nicolae Titulescu, I.G. Duca, Gheorghe Tătărescu erau obișnuiți ai casei. Aici lui Herriot, Paul Boncour, Raymond Poincaré, Painlevé, El. Venizelos, Politis, Beneș li se spunea pe nume.

Dar nu era singurul loc din Paris unde românii își făceau simțită prezența. Franța oficială era indiferentă la soarta României, dar omul de pe stradă (șoferi, mici negustori,

meseriași, țărani) erau categorici: *De braves types les roumains. Et puis quoi, on est alliés!* [Grozavi oameni, românii! Și apoi, nu, suntem aliați!]. Își aminteau doar frățietatea din timpul primului război mondial, nu și nefericirea celui din urmă, când românii și francezii s-au aflat, până la 23 august 1944, în tabere diferite.

La salonul de pictură, Eustațiu Stoenescu e omagiat pentru „forța, energia și sensul materiei picturale”. La fel se bucură de succes expoziția lui Scortescu. Brâncuși, din motive doar de el știute, refuză să-și prezinte opera. Ar fi fost „o muștrare mândră” în pledoaria românilor pentru statutul lor postbelic, dar maestrul a rămas claustrat în universul său.

Și totuși, în acest Paris ce se pregătea febril pentru conferința internațională, un lobby pentru România era cu putință. În *Paris Matin* Elena Văcărescu scrisese că românii din Paris sunt nemulțumiți să li se spună „sateliți”. În sprijinul lor, cu vorba și condeil, vin o suită întreagă de voci autorizate: Genevieve Tabouis, Donald Hall, care petrecuse luni întregi în Maramureș,

Harold Nicolson, reprezentant britanic la Societatea Națiunilor, Ivor Mac Donald de la *Times*, Th. Greenwood, căsătorit cu o româncă, C.L. Sulzberger de la *New York Times*, cunoscută figură bucureșteană, ambasadorul d'Ormesson și mulți alții.

Comitetul de colaborare franco-român adăuga pledoaria sa în favoarea României (era vorba de prieteni personali ai celor rămași în țară, studenți, naturalizați, intelectuali de marcă, simpli muncitori). Dar partida era pierdută.

Încercând să explice căderea Franței în 1940, cineva scrisese că a fost „o tragedie shakesperiană de intrigă și de neputință, de ambiție și de moarte”. Același sentiment aveau să-l încerce și românii, victime ale Conferinței de Pace din Orașul Lumină, oraș al visurilor lor de mai bine de 200 de ani. Și poate pentru că lucrurile se petrecuseră acolo, de unde hrăneau cele mai mari speranțe, ziarista Micaela Catargi a putut încheia cu amară ironie: „Noi îi iubim pe francezi și francezilor le place să fie iubiți!” ■

Fotografii de la cititori

MANEVRE REGALE DIN 1938

Dl. colonel (r) ALEXANDRU PANTAZOPOL, din Sibiu, răspunzând invitației noastre lansate în nr. 2/2001, ne oferă trei fotografii din anul 1938, dintre care reproducem una singură.

Sunt realizate cu prilejul manevrelor regale din septembrie acel an, care au avut loc la Cincul Mare – Făgăraș și la care a asistat și Marele Voievod de Alba Iulia, viitorul rege Mihai.

„Intenționam – scrie corespondentul nostru – să le ofer personal Majestății Sale, cu ocazia trecerii prin Sibiu, dar am ratat întâlnirea. Poate se încadrează în noua dvs. rubrică și, eventual, le-ar putea vedea și Majestatea Sa.”

SPIONI AI PUTERILOR CENTRALE ÎN ROMÂNIA

Valea Prahovei înainte de primul război mondial

ALEXANDRU-ALIN SPÂNU

În preajma izbucnirii primului război mondial și în primii doi ani cât și-a menținut neutralitatea, România a fost un teren pe care s-au înfruntat mai multe servicii de spionaj. Faptele petrecute atunci pe tărâmul din umbră sunt mai puțin cunoscute. Documente de arhivă ne ajută să le reconstituim.

La sfârșitul lunii iunie 1916, serviciul de spionaj al Austro-Ungariei, condus de Max Ronge, cunoștea efectivele militare de care dispunea România, precum și dispunerea lor la granița cu Austro-Ungaria, la cea cu Bulgaria și în gamizoane. Tot atunci s-a aflat că din 2 august 1916, concediile de odihnă ale militarilor urmăreau să fie suspendate, iar concentrarea trupelor se făcea cu intenția de a realiza un atac prin surprindere în Transilvania. Informația era confirmată la 17 iulie de „un ofițer român, care se gă-

sea în solda noastră, adăugând că atacul va avea loc la mijlocul lunii august, adică la 27 august după calendarul nostru”. Să nu uităm că în România calendarul era încă pe stil vechi, existând o diferență de 13 zile

față de calendarul folosit în Occident. În ziua de 2 august 1916, la Viena era convocată o consfătuire pe marginea unei telegrame a atașatului militar imperial la București, care relata o întâlnire între ministrul

Czernin și primul ministru Ion I.C. Brătianu. Șeful guvernului român îi declarase reprezentantului împăratului Franz Iosif, „că el nu se gândește să iasă din neutralitate”. Feldmareșalul Metzger, căruia Ronge îi prezentase telegrama, notase în dreptul numelui lui Brătianu: „escroc”.

● La Viena, Brătianu era considerat un escroc ● Polițaiul și primarul pe statele de plată ale societăților străine ● 75% dintre cei intrați în țară erau spioni ● În ziua de 14 august 1916, 1 000 persoane au părăsit România ● Datorită relațiilor de care dispunea, spionul Theymecnick scapă doar cu o expulzare ● Din înalte rațiuni de stat, nu îl arestați! ● Amnistiați înainte de a fi judecați

Organele de Siguranță din România au descoperit mai multe rețele de spionaj, ai căror membri acționau sub acoperirea de angajați ai unor societăți cu capital străin. La 16 februarie

București, o oază tihnită pentru spioni

1917, agentul special nr. 115 (Mircea C. Mazălu, agent special de Siguranță, atașat pe lângă Biroul de informații al Comandamentului Armatei I) se referea într-o notă la existența unei asemenea rețele care activa pe Valea Prahovei și Valea Oltului încă dinainte de intrarea României în război. Potrivit notei trimise de Mircea Mazălu, Frederic Adolf – administrator pe domeniul Voila – fusese identificat ca „agent informator german și înainte cu o lună de mobilizarea armatei române a fost chiar arestat de un domn comandant al unei baterii din Regimentul 10 artilerie ce făcea exerciții în Câmpina fiind prins pe când lua informații de la soldați și cerceta piesele, dar datorită unei împrejurări ascunse a fost pus în libertate”.

Domeniul Voila, aflat lângă Câmpina, a aparținut familiei Știrbey. Prințul Dumitru B. Știrbey (fiul fostului domnitor al Țării Românești Barbu Știrbey) îl oferise ca zestre fiicei sale când s-a căsătorit cu contele Hans von Blume. Acesta fiind mobilizat în armata austro-ungară, cu gradul de maior, în 1914, l-a numit administrator al domeniului pe Adolf.

Ancheta desfășurată a scos la iveală și alte aspecte. Maio-

rul de jandarmi N. Iliescu, însărcinat cu paza regiunii petrolifere înainte de intrarea României în război, considera că Valea Prahovei „era un fel de provincie germană”, datorită societăților Steaua Română, Concordia, Electrica. El arăta că „polițaiul și primarul respectiv [din Câmpina] aveau un anumit salariu de la societate, iar primarul care-și construise o frumoasă vilă la Câmpina făcuse pe toată lumea să se mire din ce fonduri o construise; unii ziceau că materialul, în cea mai mare parte, era dat de societate cu totul gratuit”.

Ce știa domnul Muller

La rândul său inginerul Traian Metzianu dezvăluia cum se acordau gratificațiile de sărbători: „se făcea listă și de întreg personalul care era la gară, începând cu șeful de gară, până la ultimul hamal, apoi continua cu personalul polițienesc, cu cel de la Primărie, Jandarmerie ș.a.m.d., încât toți primeau o gratificație de la societate, potrivit salariului fiecăruia”.

Multe societăți încălcau flagrant legea, construind linii telefonice particulare între ele,

chiar stabilind legături directe peste graniță. În urma anchetei, unele cabluri au fost introduse prin oficiile statului, altele au fost confiscate sau distruse. După un timp, s-a

constatat că încă mai existau – sau se construiseră altele noi – cabluri telefonice particulare între societăți, fără vreun control al statului român.

Imediat după izbucnirea războiului, în 1914, la granițele țării s-a observat o mare afinență de străini, care intrau sub diferite pretexte (negustori, oameni de afaceri, turiști, tehnicieni, ingineri, electricieni). Mulți dintre ei, cum s-a dovedit ulterior, se ocupau cu spionajul. Șeful poliției din Predeal afirma că „femeile străine în majoritate erau frumoase și bine făcute; unele intrau ca artiste, altele ca bone ori ca profesoare la diferite școli și pe care urmărindu-le se stabilea că erau agente de spionaj în contra noastră, ceea ce am și stabilit și găsit asupra lor rapoarte ale ofițerilor din țară, pe care le trimiteau în străinătate; cazuri ca acestea erau foarte multe”. Tot el aprecia că aproximativ 75% dintre cei intrați în țară în acele zile erau spioni, veniți sub acoperire de ingineri, mecanici, electricieni. Tot la Predeal s-au descoperit și câteva pachete cu bombe, introduse prin colete diplomatice. Anchetând cazul, Siguranța i-a identificat ca autori pe frații Tenhof, pro-

prietarii unor „birouri tehnice” situate în strada Smândan și șoseaua Filantropia, și pe un anume Werner, cel care îndeplinea funcția de curier.

Cu câteva zile înainte de mobilizare (14 august 1916) un număr foarte mare de străini a început să iasă din țară; mulți dintre ei erau în atenția Siguranței. Între cele 1 000 de persoane care au ieșit în acea zi se număra și prințul otoman Ben Ayid, renumit „prin cheltuielile și luxul desfășurat, deoarece era un spion și un escroc în serviciul Germaniei”. Cu o zi înainte, „sâmbătă, 13 august 1916, directorul general [al societății Steaua Română] Muller, șeful meu, m-a chemat și mi-a comunicat că trebuie să-mi predea conducerea lucrărilor din regiune deoarece el va

rului societății Steaua Română din Constanța. Logodna îi deschide viitorului ginere ușile lumii bune din portul la Marea Neagră. În realitate, Theymcznick era un agent recrutor abil, plin de farmec, care îi încânta pe cei cu care venea în contact. El i-a propus lui Rotlender, șeful oficiului de telegrafie fără fir din Constanța, să îl însoțească la București. La 30 martie, la hotelul Metropol din Capitală, Rotlender și Theymcznick erau primiți de von Berg. Acesta, făcând apel la naționalitatea germană a lui Rotlender, i-a propus să lucreze pentru el și să-i pună la dispoziție radiogramele care treceau prin Constanța. Von Berg – care s-a lăudat că recrutase deja 380 persoane – i-a dat un indicativ, un cifru, o

sumă de bani, promițându-i premii pentru informații deosebite furnizate. Despărțindu-se de von Berg, Rotlender s-a plimbat pe străzi, pentru a se asigura că nu era urmărit, după care s-a prezentat la directorul Siguranței Generale, Panaitescu. În birou se afla – întâmplător sau nu – și șeful Siguranței din Constanța, Duca. Von Berg nu a mai fost găsit, iar Theymcznick, în loc să fie judecat pentru faptele sale, s-a ales – cu ajutorul relațiilor de care beneficia – doar cu o expulzare.

Buștenari, punct de observație

La începutul anului 1915, C. Minescu, subdirector general al P.T.T., a primit o scrisoare de la dirigintele oficiului Buștenari – Prahova. Era informat că, pe baza semnelor observate în funcționarea aparatelor oficiului, a spuselor unor oameni din localitate și a unor convorbiri telefonice interceptate, exista bănuiala că în zonă se găseau posturi clandestine de telegrafie fără fir. Pe baza unui raport către Ministerul de Interne erau aprobate urmărirea și detectarea locului de emisie. Au fost instalate aparatele necesare și antenele

Avion german doborât

fi nevoit să plece în străinătate, întrucât România urmează să intre în acțiune contra Puterilor Centrale”, declara inginerul C. Barbaciori.

Documentele Siguranței ne-au păstrat și relatarea unui caz eșuat de recrutare. În luna martie a anului 1915, Xenophon Theymcznick, funcționar la societatea forestieră Goetz & C-nie, detașat la Constanța, s-a îndrăgostit subit de domnișoara Wadas, fiica directo-

Soldați români la Oituz, în 1917

pe raza înconjurătoare a comunei. S-a constatat că erau două posturi, cel de al doilea corespondent fiind în apropiere. Joi 29 ianuarie primul post a emis în eter, în mai multe rânduri, grupuri de cifre. Activitatea a continuat până sâmbătă 31 ianuarie, când a întrerupt emisia pentru o perioadă mai lungă.

Bănuielile – confirmate în urma anchetei – s-au îndreptat către inginerul Walter Kunitz. De profesie inginer mecanic, născut în 1878 la Schmoll, în Germania, sosise în România în anul 1908. Lucrase la Steaua Română, de unde trecuse la Concordia.

Prin goniometrare, s-a stabilit că postul din Buștenari era în legătură cu un post de peste munți și cu alte două din România: unul identificat la Zăbala (Putna) și altul neidentificat, în zona județelor Argeș-Vâlcea. Localitatea Buștenari era situată la o altitudine înaltă și permitea supravegherea mișcărilor ce aveau loc pe trei drumuri importante: Ploiești-Predeal, Ploiești-Văleni-Bratocșa și Teșila-Predeal.

În luna ianuarie 1915, în cadrul unei consfătuiri la care au luat parte secretarul general al Ministerului de Interne, Dumitriu, directorul Siguranței, Panaitescu, specialistul Marelui Cartier General, căpitan inginer D. Zaharia, și C. Minescu s-a pus problema unei descinderi pentru a-l prinde în flagrant pe Kunitz. „Chestiunea nu a căpătat soluțiune imediată, rămânând mai departe în urmărire”, nota Minescu. Peste o lună avea loc o altă conferință, la care mai participa și maiorul Nicoleanu, din partea Statului Major al Armatei I.

Într-un spital de campanie

S-a hotărât ca, din rațiuni de stat, să se înceteze urmărirea fâșișe, să se retragă personalul de la Telega și cel de supraveghere, lăsându-se doar la Sinaia o stație de recepție „spre a se vedea pe acolo dacă se continuă transmisiunile și deci funcționarea stațiilor urmărite”, nota același Minescu.

Convocare peste doi ani

În timpul demontării aparatului, s-a constatat că pe circuitele telefonice se auzeau grupele de cifre și de litere transmise de radiotelegrafist. Supravegherea liniilor telefonice în perioada 17-21 februarie 1915 a arătat că radiotelegrafistul lucra fără a fi legat la antenă, pentru că se știa urmărit. Îl trăda telefonul pe care îl avea în cameră: postul său de emisie producea fenomenul de inducție asupra bobinei postului telefonic, semnalele transmitându-se pe linie. A fost convocat o nouă ședință, la care au participat C. Minescu, D. Zaharia, colonelul Sterea, mare pretor pe lângă Marele Cartier General, Pompiliu C. Ionescu din serviciul goniometric de la Misiunea franceză, delegat ca funcționar-receptor la stația de

control din Telega și C. Dobre Petrescu, șeful ocolului minier Telega. Descinderea nu a fost aprobată nici de această dată, de teama unui conflict diplomatic cu Germania. C. Minescu afirma că „urmărirea nu s-a făcut decât până la momentul oportun, care n-a mai sosit niciodată”.

Abia la 20 septembrie 1917, când autoritățile statului român se găseau

la Iași și actul nu mai avea putere, a emis căpitanul Marin Vlădescu-Olt, substituit comisar regal raportor pe lângă Curtea Marțială a Armatei I, un mandat de arestare pe numele lui Kunitz. La sfârșitul anului 1917, Cabinetul IV instrucție de pe lângă Curtea Marțială a Comandamentului Armatei I emitea o ordonanță definitivă privind inculparea a 12 persoane sub acuzația de spionaj, între care și Walter Kunitz. Asupra altor 11 persoane (Frederic Adolf se număra printre ele) s-a dispus un „ordin de neurmărire și clasare”, fie din cauza lipsei unor dovezi concrete, fie datorită colaborării cu organele de anchetă.

Prin ordinul de dare în judecată nr. 27 586 din 28 februarie 1918 comandantul Armatei I ordona Curții Marțiale „să se convoace pentru ziua de 26 mai 1920”. La data respectivă, Curtea Marțială a Corpului 3 Armată constata că prin Înalțul Decret de amnistie nr. 2 009 din 4 mai 1920, articolul i, alineatul b, „fapta imputată acuzaților cade în prevederile acestui decret”. Astfel încât completul prezidat de comandorul Mihăilescu a dispus „închiderea dosarului și scoaterea procesului de pe rol”. ■

MISIUNEA AFRICANĂ A COLONELULUI VON LETTOW-VORBECK

Kaiserul Wilhelm II trece în revistă o unitate a trupelor coloniale; în medalion, von Lettow-Vorbeck

300 000 soldați, comandanți, succesiv, de 137 de generali, au încercat, vreme de patru ani, să îl captureze, fără succes. În 1919, când s-a reîntors în țară, din Africa, a fost primit ca un erou, unul dintre puținii generali germani care nu cunoscuseră înfrângerea. Un naționalist înfocat, a contribuit la zdrobirea unei revolte de stânga în Hamburg și a trebuit să părăsească armata în martie 1920, pentru că sprijinise o altă mișcare, de dreapta. A fost, zece ani, membru al Reichstagului, în vremea Republicii de la Weimar. L-a refuzat pe Hitler, care dorea să îl trimită ca ambasador la Londra. Fostii săi adversari din timpul primei conflagrații mondiale l-au ajutat cu pachete cu hrană în anii grei prin care a trecut Germania după cel de al doilea război mondial. Război în care și-a pierdut ambii fii. A trăit până la vârsta de 94 ani. Cu puțin înainte de moartea sa, în 1964, a făcut o călătorie pe teatrul de luptă din timpul primului război mondial în Africa de Est, unde a fost primit cu emoție de foștii săi soldați. De altfel, la scurtă vreme guvernul R.F.Germania a început să le plătească pensiile pe care le datora de foarte mulți ani.

Iată, în câteva cuvinte, cariera lui Paul von Lettow-Vorbeck. Cititorii revistei Magazin istoric i-au mai întâlnit numele într-un episod din serialul pe care l-am consacrat trupelor speciale (nr. 1/1998). Îi vom prezenta în continuare faptele de arme săvârșite în Africa de Est în intervalul 1914-1918, făcând apel mai ales la articolul lui David Rooney, publicat în revista britanică History Today.

Prusia anexase Africa de Est încă din 1885. Atunci Karl Peters călătorise prin teritoriul aflat sub suveranitate britanică, oferind armament și băutură contra semnături multor

șefi de trib, pe documente prin care își cedau pământurile germanilor.

În ianuarie 1914 colonelul Paul von Lettow-Vorbeck a sosit în Dar es Salaam pentru a

prelua conducerea forțelor de apărare din Africa de Est germană. Lettow-Vorbeck era probabil cel mai experimentat colonist din armata germană: veteran al răscăleii boxerilor

chinezi din 1900 și al războiului sângeros împotriva triburilor africane din Africa de Sud-Vest. Dându-și seama de puterea britanicilor, care controlau și căile de aprovizionare pe mare, a decis că serviciul cel mai mare pe care îl putea face țării sale era să atragă cât mai multe trupe inamice pentru a le împiedica să participe la operațiuni militare împotriva Germaniei în Europa.

I-a organizat pe cei 200 de soldați europeni și cei 2 000 de soldați locali – cunoscuți sub numele de askaris – în companii independente mici și extrem de disciplinate. Fiecare companie dispunea de 200 de cărauși, spre deosebire de britanici, care se bazau pe transport motorizat și cai, o soluție mai puțin inspirată în condițiile din Africa.

Strategie impusă de inamic

După o perioadă scurtă de relativă liniște, în noiembrie 1914, importante forțe britanice au debarcat în portul Tanga, punctul final al căii ferate Kilimanjaro. Lettow-Vorbeck, conducându-și personal trupele în bătălie, a obținut o victorie decisivă, chiar dacă dispunea de forțe inferioare numeric. În lunile ce au urmat, el a trimis patrulă să atace calea ferată către Nairobi, distrugând poduri, capturând echipament și hărțuind trupele britanice cât mai mult posibil.

În 1915 a avut loc o altă bătălie la Jassin, la nord de Tanga, în care ambele părți au suferit importante pagube. După aceasta colonelul a de-

cis să renunțe la acțiunile clasice și a recurs la tactica de gherilă.

Britanicii au hotărât atunci să facă apel la un as al luptelor de gherilă, Jan Smuts, care primise botezul focului în războiul cu burii. În februarie 1916, Smuts a lansat un atac cu două divizii asupra pozițiilor germane din jurul zonei Kilimanjaro. După ce a provocat pagube considerabile atacatorilor, Lettow-Vorbeck și-a retras forțele, organizând acțiuni de întârziere a înaintării britanicilor și ambuscade.

După bătălia din jurul zonei Kilimanjaro și de-a lungul căii ferate spre Tanga, forțele britanice au avansat încet și cu dificultate înspre sud pe două coloane, cea estică fiind sub comanda lui Jan Smuts. Nu mică i-a fost bucuria lui Smuts când coloanelor sale li s-au adăugat unitățile experimentate și disciplinate ale Regimentului Coasta de Aur. Aceste unități vest-africane purtaseră deja o campanie dură în Camerun, unde se remarcaseră în lupta împotriva germanilor.

Lettow-Vorbeck avea acum de făcut față unei probleme strategice dificile. Pe măsură ce cele două coloane britanice înaintau în sud înspre linia ferată, rhodesienii se mișcau din punctul nordic al lacului Nyasa și forțele belgiene înaintau de asemenea din Congo tot spre est, înspre linia ferată din Kigoma. Lettow-Vorbeck, pentru a nu fi prins la mijloc, a luat decizia de a-și muta trupele și proviziile spre sud, în valea râului Rufiji, chiar dacă aceasta însemna abandonarea căii ferate și a capitalei Dar es Salaam.

Garnizoana portugheză capitulează

La sfârșitul anului 1916, Smuts a fost rechemat în Africa de Sud, întorcându-se în patrie ca un erou. De fapt, el nu reușise să îl înfrângă pe Lettow-Vorbeck, care dispunea de o forță mai mare ca la început. Majoritatea trupelor sud-africane au plecat odată cu Smuts. Oamenii erau epuizați, bolnavi de febră, iar unitățile de cavalerie deveniseră inutile în urma morții majorității cailor atacați de muștele țete. Numai o unitate pierduse într-o singură zi 40 de cai, lăsând leșurile pe drum, pradă leilor și vulturilor.

Pe măsură ce sud-africanii se retrăgeau, Regimentul Coasta de Aur întărit cu o brigadă nigeriană a jucat un rol din ce în ce mai important. Soldații vest-africani, mai duri și mai răbdători, au îndurat, cu mai mult stoicism decât europenii, condițiile nemiloase ale sezonului ploios din anul 1917.

Chiar dacă se retrăgea în mod constant din fața superiorității numerice a inamicului, Lettow-Vorbeck a căutat mereu să îi dea lovituri decisive. În octombrie 1917, folosind informații referitoare la generalul care comanda trupele nigeriene, și-a stabilit o linie putemică de apărare, cunoscând faptul că oponentul său persista de obicei în atacuri frontale. Trucul lui a fost inspirat. Timp de patru zile valuri succesive ale atacului inamic au fost înfrânte de forțele germane. Britanicii au pierdut aproape 2 000 de oameni din cei 5 000. Germanii au capturat multe arme, printre care și mitraliere, și multe

provizii. Cu toate că Lettow-Vorbeck a câștigat o importantă bătălie, a pierdut totuși un număr de ofițeri experimentați. Cam de pe la sfârșitul anului 1917 a realizat că proviziile de hrană, armament și echipament erau pe terminate și nu putea menține o forță considerabilă pe teren.

La sfârșitul anului 1917 colonelul a pornit cu 300 de europeni, 1 700 de askaris și 3 000 de cărași marșul spre valea Rovuma, granița dintre Africa de Est germană și teritoriul portughez (Mozambic).

La 25 noiembrie 1917 el a avut un dram de noroc. Coloanele sale tocmai traversau râul Rovuma, când au zărit o mare garnizoană portugheză. Lettow-Vorbeck a trebuit să ia o decizie rapidă, deoarece trupele sale erau în pericol. A hotărât imediat să atace. A trimis câteva companii să se apropie din flancuri, în timp ce el a pregătit atacul. Garnizoana era plină de recruți neinstruiți, nepregătiți să facă față unui atac. Asaltați din toate părțile, au capitulat imediat. Bilanțul: peste 200 de morți și 150 de prizonieri. Garnizoana portugheză era bine aprovizionată. Soldații, nemaținând cont de nici o restricție, s-au năpustit spre provizii, încât Lettow-Vorbeck a avut dificultăți în a-i opri.

Localnicii îi considerau pe portughezi agresori și erau de partea germanilor. În iulie 1918 trupele germane au atacat și înfrânt forțele mixte britanico-portugheze la un nod de cale

ferată și captura respectivă le-a rezolvat problema aprovizionării pentru un timp. Dar în septembrie 1918 Lettow-Vorbeck a trebuit să ia o altă decizie strategică serioasă. Dacă ar fi continuat înaintarea spre sud ar fi fost blocat de marele râu Zambezi, pe care nu-l putea traversa, așa că a schimbat direcția, îndreptându-se spre nord cât mai repede posibil, sperând să-și înșele următorii.

În timp ce germanii executau această manevră, forța lor armată a fost lovită de epidemia de febră spaniolă. Numai în septembrie au murit 20 de oameni, lăsându-l pe Lettow-Vorbeck cu 170 de europeni și 1 400 de askaris. În ciuda suferinței prelungite de-a lungul atâtor luni, Lettow-Vorbeck a caracterizat ultima fază a campaniei drept una plină de entuziasm. A remarcat cum în timpul marșului oprindu-se pentru dejun, atât europenii cât

și africanii mâncau împreună o bucată de pâine cu grăsimi de hipopotam, formând „o adunare extrem de jovială”.

În octombrie 1918, folosind informațiile privitoare la mișcările britanicilor, a efectuat un marș rapid de-a lungul malului nordic al lacului Nyasa, trecând în Rhodesia (azi Zimbabwe).

La 12 noiembrie 1918, a primit un mesaj urgent de la generalul britanic Deventer, prin care-i transmitea că s-a convenit asupra unui armistițiu.

A primit mesajul cu sentimente amestecate. Îi venea greu să creadă că Wilhelm II a abdicat și că a avut loc o revoluție în Germania. S-a supus însă deciziilor politice. A doua zi Lettow-Vorbeck a fost invitat la o cafea la popota ofițerilor de generalul Edwards. Germanii au predat peste 40 de mitraliere și 1 000 de puști, toate de proveniență britanică sau portugheză. El și trupele sale au fost tratați

ca oaspeți de seamă de britanici și belgieni. Au fost duși cu vaporul pe lacul Tanganyika și de acolo cu trenul la Dar es Salaam, unde au ajuns pe 8 decembrie 1918. Generalul Deventer s-a întreținut cu legendarul oponent la un dejun. La Dar es Salaam epidemia a lovit din nou și germanii au pierdut zeci de ofițeri care supraviețuiseră campaniei dure. A plecat spre casă în ianuarie 1919, exact la cinci ani după ce ajunsese în colonii. ■

În 1911, pentru a obține libertatea de acțiune în Maroc, Franța cedează Germaniei unele teritorii din Congo; imaginea arată momentul retrăsării frontierei

Răzvan C. ISTRATE

Descoperiri arheologice pe valea Neajlovului

UN SAT DE ACUM 6 000 DE ANI

CĂTĂLIN BEM (Muzeul Național de Istorie a României),
 TRAIAN POPA (Muzeul „Teohari Antonescu”, Giurgiu)

Una dintre zonele foarte puțin cunoscute pe harta arheologică a spațiului românesc este cea cuprinsă între cursurile superior și mijlociu ale Neajlovului. Aici cercetările arheologice au demonstrat existența a numeroase așezări omenești dintre cele mai vechi, aparținând epocii pietrei șlefuite – neoliticul (aprox. 5500-2500 î.Hr.). Dintre acestea, satul de la Bucșani (jud. Giurgiu) devine unul de referință pentru întreaga zonă. El aparține strălucitei civilizații Gumelnița.

Considerată ca o perioadă de maximă înflorire a tehnicii cioplirii pietrei, chiar o adevărată „renaștere a prelucrării silexului”, cultura Gumelnița se caracterizează printr-un tip de așezare intrat în literatura de specialitate sub denumirea de *tell*. Acest termen desemnează movile artificiale, rezultate în urma locuirii pe același loc, uneori chiar timp de câteva sute de ani.

Sate suprapuse

Este, practic, vorba de prezența mai multor sate suprapuse. Pe scurt, după distrugerea sau abandonarea unei așezări, deasupra rămășițelor nivelate ale acesteia (constituite din resturi de locuințe, vetre, zone menajere etc.) se ridicau locuințele noului sat. Succesiunea a numeroase astfel de sate suprapuse a determinat existența unor tell-uri ce ating înălțimi considerabile de până la 12-14 m, ca de exemplu cele

de la Gumelnița (jud. Călărași), Hârșova (jud. Constanța) sau cele aflate pe teritoriul actualei Bulgarii: în localitățile Karanovo sau Ruse.

Așezarea de tip tell gumelnițean de la Bucșani este situată în lunca – uneori inundabilă în timpul primăverii – a Neajlovului, la aproximativ

75 m de albia sa actuală. Satul neolitic de aici este unul de dimensiuni reduse, prezentând în diametru doar 56 m (pe direcția E-V), iar înălțimea sa (calculată la nivelul luncii) nu depășește 3,20 m.

Demersul arheologic ne permite descoperirea, după solul actual, de natură vegetală (care pe alocuri nu depășește 10 cm grosime), a primului nivel arheologic alcătuit din locuințe incendiate, încadrându-se în ultima fază a culturii Gumelnița. Proceșele de natură fizico-chimică au alterat solul, ele contribuind decisiv la distrugerea, în numeroase cazuri totală, și a resturilor organice. Este vorba de lipsa oaselor de pește și a resturilor vegetale nearse – teoretic, numeroase într-o așezare de luncă –, dar nu și în ultimul rând de raritatea cărbunelui, păstrat în cantități mici doar sub pereții incendiați sau între podelele arse ale locuințelor gumelnițene.

În așezarea de la Bucșani întâlnim utilizarea lemnului în

Idol antropomorf

construcție. Amprente de pari, piloni sau scânduri pentru podele, păstrate în lutul folosit la construirea pereților și podelelor, sunt numeroase.

Un picior de femeie

Dar cele mai interesante descoperiri sunt reprezentate de resturile bine păstrate ale unor locuințe, dintre care un număr de cinci sunt minuțios cercetate până în prezent.

Pentru acestea există și câteva caracteristici comune. Astfel, toate prezintă axul lung orientat aproximativ E-V sau N-S, iar suprafața de construire variază între 20,5 și 36 m². Adică, raportând la locuințele noastre actuale, între o treime și jumătate din suprafața unui apartament de bloc cu trei camere.

Diferă, în schimb, caracteristicile arhitectonice alese pentru ridicarea fiecărei locuințe în parte. Gusturile, ca și posibilitățile, erau și atunci extrem de diverse. Astfel, din cele două tipuri de construcții primul, destul de întâlnit în peisajul perioadei, este cel caracterizat prin amenajarea podelei și de construirea pereților direct pe sol, eventual, după incendierea prealabilă a vegetației. Dacă ne îndreptăm atenția la modul de construire a pereților, vom descoperi prezența clasicei tehnici a paianței, respectiv o structură de rezistență lemnasă, alcătuită din pari înfiți în pământ, și o dublă împletitură, mai întâi orizontală și apoi verticală, împletitură

alcătuită din nuiiele, la urmă totul fiind acoperit cu lut amestecat cu paie tocate (amestec folosit și astăzi).

Doar o singură locuință din această primă categorie prezintă o compartimentare, prin ridicarea unui perete ce păstrează locul de trecere dintre camere. Acest spațiu, care făcea legătura între cele două încăperi, are o lungime de aproximativ 1,30 m.

O spectaculoasă urmă peste timp se regăsește în această locuință. Astfel, pe axul peretelui, în această zonă și în imediata sa vecinătate, s-au păstrat trei amprente de picior uman, probabil de proveniență feminină. Ne aflăm în fața unora dintre cele mai vechi amprente preistorice plantare, păstrate în sediment nefosilizat. Ca în vestita alee a starurilor de la Los Angeles, unde, de astă dată, în contemporanul ciment, amprente ale unor

Saltaleone din aur

personalități de azi încearcă și ele sfidarea timpului.

„Ana lui Manole“ la Buceșani

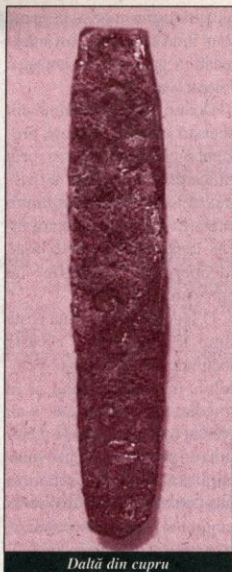
Cel de-al doilea tip de locuință individualizată este unic în întreaga arie a culturii Gumelnița. El este în principal caracterizat de existența unui gol între sol și spațiul interior amenajat, așa-numita platformă. Cu alte cuvinte, locuințele acestei categorii erau înălțate pe un postament din lemn și lut nisipos (sau, uneori, doar din lemn), completat cu șiruri mai mult sau mai puțin paralele de piloni (butuci) scunzi, neîngropați și plasați în interiorul suprafeței închise de postament.

O rețea complexă de scânduri, cel mai adesea îngrijit fasonate, și un strat din lut nisipos (foarte abundent prezent în lunca Neajlovului) completează etapa constructivă anterioară ridicării pereților. Aceștia din urmă, neavând o structură lemnasă de rezistență, au fost realizați astfel încât grosimea lor să nu o depășească pe cea a postamentului. De asemenea, pereții sunt anteriori unei refaceri a podelei, acțiune gospodărească ulterioară momentelor inițiale ale construcției. Putem astfel astăzi estima că platforma care se sprijinea pe butuci era făcută din blăni de lemn, peste care era așternut un strat de lut gros.

Excepționale sunt și descoperirile de vase ceramice și de varii alte obiecte lucrate de mâna omului. Prezența unor

numeroase unelte din cupru, a unei piese din aur și a unei rășnițe confecționate dintr-un șist verde dobrogean demonstrează existența unor intense legături, chiar dacă intermediare, cu alte comunități ale aceleiași culturi Gumelnița, comunități situate fie în Tracia bulgară, fie în Dobrogea.

Deși redusă numeric, populația satului Bucșani, estimată la aproximativ 50 de locuitori, pare să fie una mobilă, cu preocupări diverse și cu o anumită bunăstare. De la acest mănunchi de oameni se pare că s-a păstrat ceea ce am putea numi pandantul milenar al mitului meșterului Manole. Căci, înainte de a-și ridica locuințele, oamenii neolitici de la Bucșani au vânat și sacrificat un bour (*Bos Primigenitus*), pe care l-au depus la baza viitoarei lor așezări. Ca și în varianta umană de mult mai târziu, scopul era, fără îndoială, acela de a conferi durabilitate construcțiilor și înțregii așezări. Iar situația este

Daltă din cupru

unică nu numai pentru cultura Gumelnița, dar și pentru întreaga realitate neolitică din spațiul balcanic și central-european. La rădăcinile sale

stând poate rituri străvechi de sacrificii pentru câștigarea unei naturi imprevizibile și distructive.

Alături de aceste urme, sutele de vase din lut, unelte din os, corn, silex sau piatră, tehnica avansată de construire a locuințelor, vetrele și cuptoarele comunității indică astăzi un grad deosebit de dezvoltare, deși aparent departe de centrul marilor așezări gumelnițene (sud-estul Moldovei, Dobrogea, nord-estul Bulgariei și Tracia).

Urmele materiale, dar și reconstituirea, chiar dacă deocamdată parțială, a șepțelului așezării, a fondului cinegetic, a florei lemnoase sau a condițiilor sedimentologice de formare a luncii actuale a râului Neajlov sau chiar a tell-ului cercetat sunt elemente care au confirmat că potențialul științific întrevăzut încă de la începutul demersului arheologic este unul dintre cele mai promițătoare. ■

CRONOGRAM

**ÎN ACEST AN IOAN VODĂ
CEL VITEAZ L-A ÎNVINS PE
TURC ÎN BĂTĂLIA DE LA
JIRIȘTE.**

Pentru a afla anul bătăliei adunați din textul de mai sus toate literele care au semnificație de cifre romane. Menționăm că Î din I este luat ca I, deci va reprezenta cifra 1.

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluția careului: **Războiul de independență (1877-1878)**

KOGALNICEANU-PARLAMENT-L-TARA-VERE-RE-UNI-TANC-RUS-NEBUN-SHAW-C-UZAT-FIER-VU-R-LAOR-ZECE-IAD-BAI-NETA-VIDIN-CĂROL-UR-RETEA-N-B-DAVILA-DRAGU-AMICESONTU

Soluția jocului din nr. 5/2001, p. 92
VINTILĂ VODĂ (V-ÎN-T/I-LA-V-O-DĂ)

Soluția careului: **Aripi românești (nr. 6/2001)**
VUIA-VLAICU-RC-RT-OPREA-IRONIC-
UER-LAC-PREDA-P-AI-HAAS-LAR-
NOURI-BANU-I-BC-UFO-IN-AREIC-
ATENA-NARUIT-EMAR-CITI-NANU-I-
UDH-VASILIU

Povestea vorbeii

„ROMANII MI-AU FURAT
CELE MAI MULTE CITATE“

VICTOR IONESCU

Personalitatea lui Winston Churchill, longevivul prim-ministru al Marii Britanii, este îndeobște asociată cu istoria celui de-al doilea război mondial. De fapt, cariera lui politică a început încă de la sfârșitul secolului XIX, din timpul războiului anglo-bur (*Magazin istoric*, nr. 7/1968). A continuat apoi în vremea primului război mondial (când a luptat în Franța și Flandra, îndeplinind de mai multe ori funcția de ministru al Marinei și Armamentului). A fost totodată și un strălucit ziarist, analist politic și scriitor de marcă (Premiul Nobel, 1952).

S-a vorbit puțin și despre premonițiile lui Winston Churchill, despre talentul lui vizionar. La 23 noiembrie 1932, cu puțin timp înainte ca Hitler să ajungă la putere, el atrăgea atenția, în Camera Comunelor ca deputat al opoziției, asupra pericolului nazist: „Toate aceste grupuri de tineri germani viguroși, care mărșăluiesc pe străzile și șoselele Germaniei, mânați de dorința de a se sacrifica pentru patrie, cer arme și, credeți-mă, când le vor avea, vor pretinde să li se restituie teritoriile pe care le-au pierdut.” Tot el avertiza, după ce Hitler invadase Cehoslovacia: „Europa se confruntă cu un program de agresiune bine calculat și bine pus la punct, care se desfășoară etapă cu etapă.”

De altfel, la vârsta de peste 70 de ani Churchill continua să fie o adevărată forță a naturii, având o minte la fel de sagace ca în tinerețe.

În ultimele două decenii de viață și de activitate politică a avut noi premoniții, fiind primul care a vorbit despre: „Cortina de Fier” (martie 1946), reînarmarea Germaniei federale (1950), o armată europeană – cea care se construiește abia azi (discurs la Consiliul Europei, în 1950).

Winston Leonard Spencer Churchill a murit la 24 ianuarie 1965, la vârsta de 91 de ani. Era pregătit încă din 1949 când, la aniversarea a 75 de ani (30 noiembrie), declarase: „Sunt gata să mă prezint în fața Creatorului și să-l înfrunt. Dar el, Creatorul, este oare pregătit pentru această mare încercare?”

Conștient că, prin geniul său, e aidoma zeilor, Churchill a făcut risipă de vorbe de duh, atât în viața privată, cât și în cea publică. În 1945, când a intrat în opoziție, a spus despre Clement Richard Attlee, succesorul său la funcția de prim-ministru: „O mașină goală se oprește în Downing Street 10 și Clement Attlee coboară...”. Este celebru schimbul său de mesaje cu dramaturgul George Bernard Shaw. Acesta din urmă, trimițându-i lui Churchill bilete la o premieră a sa, îi scria: „Aveți un bilet pentru dumneavoastră și un al doilea pentru un prieten; dacă aveți vreunul?” Churchill a răspuns prompt: „Având programate alte angajamente, regret, dar nu voi putea asista la premiera dumneavoastră. V-aș fi însă recunoscător dacă îmi veți trimite două bilete pentru reprezentanța următoare; dacă va mai fi vreuna!”

Așa cum l-a sfidat și pe Dumnezeu, Sir Winston a sfidat și concurența spirituală. În timpul ultimului său mandat de premier, el i-a spus lordului Mountbatten, fost comandant suprem aliat în Asia (1943-1945) și fost vice-rege al Indiei (1947-1948), care îndeplinea în guvernul său funcția de comandant al flotei din Mediterana (1952-1954): „Romanii mi-au furat cele mai bune citate și, ca să nu le fie recunoscută paternitatea, le-au scris în... latină.” ■

EXPOZIȚIE DE GRAVURI REMBRANDT

„În ceea ce s-a distins într-adevăr artistul a fost maniera foarte bizară pe care a inventat-o pentru a grava pe plăci de cupru. Această manieră a fost cu totul a sa, nemaifolosită de alții și nici văzută după el; cu anumite zgârieturi de intensități diferite și cu trăsături izolate, neregulate, a realizat un clarobscur de mare forță... Și, ca să spunem adevărul, în această ramură specială de gravură Rembrandt a fost mult mai apreciat de profesorii de artă decât pentru pictura sa, în care pare să fi avut mai degrabă un noroc excepțional, decât un merit deosebit“.

Astfel aprecia, în 1686, scriitorul și istoricul de artă italian Filippo Baldinucci (1624-1696) opera de gravor a marelui pictor olandez Rembrandt von Rijn (1606-1669).

Gravurile sale, de o mare finețe a execuției, au cunoscut tiraje însemnate încă din timpul vieții artistului. Răspândirea lor în colecții publice sau particulare, precum și noile editări din secolele următoare, i-au consolidat faima și i-au sporit valoarea. Mari biblioteci ale lumii se mândresc cu fondurile lor de gravuri Rembrandt.

O astfel de colecție se află și la Cabinetul de Stampe al Bibliotecii Academiei Române: 126 de lucrări din secolul XVII (pe când încă trăia Rembrandt) și din secolele XVIII-XIX. Este o colecție unică în România, prin diversitatea temelor – autopotret, portret, subiecte religioase, peisaje, compoziții cu cerșetori ș.a. – precum și prin calitatea deosebită a planșelor.

Aceste exemplare provin din colecțiile acad. G. Oprescu și, mai ales, ale arh. Gh. Balș, donate Bibliotecii Academiei Române.

Câteva asemenea rarități au putut fi admirate într-o expoziție organizată de Cabinetul de Stampe, la sediul Bibliotecii, în lunile martie-aprilie acest an. Sub genericul *Vechiul și Noul Testament*, au fost prezentate lucrări de inspirație biblică – una dintre temele predilecte ale artistului.

La vernisaj a vorbit acad. Dan Grigorescu, care a menționat, între altele: „Se cuvine să mulțumim organizatorilor pentru selecția lucrărilor care reprezintă doar o foarte mică parte din întregul avut al Bibliotecii Academiei, una dintre marile posesoare de gravuri din țară. E o expoziție care cucerește, în primul rând, prin unitatea tematică și stilistică“.

Referindu-se la Rembrandt, de la a cărui naștere se împlinesc 395 ani, acad. Dan Grigorescu remarca faptul că „această expoziție a fost organizată într-o perioadă pe care Rembrandt o respecta cu sfințenie – Postul Paștelui. Artistul era un spirit profund religios, chiar mistic“.

Expoziția – a subliniat vorbitorul – „poate fi considerată și ca un omagiu adus unuia dintre marii colecționari pe care i-a avut România. Este vorba de academicianul George Oprescu, unul dintre acei pioși păstrători de valori, care, și-a donat Academiei Române colecția“.

La deschiderea expoziției a participat și o delegație a Fundației olandeze CODAR (Curators of Dutch Art). ■

Cătălina MACOVEI

Abraham France, farmacist și colecționar de artă; gravură de Rembrandt (cca 1658)

Atmosferă bolnăvicioasă. Lipsa banilor. Magazine golite de alimentele strict necesare. Zvonuri felurite, alarmante. Evacuarea din locuință.

Acestea sunt câteva din consemnările scriitoarei și publicistei Aida Vrioni (1880-1954) din jurnalul său inedit, din anii 1951-1953, păstrat la Direcția Arhivelor Istorice Centrale și din care am publicat unele fragmente în nr. 4, 5 și 6/2001 ale revistei.

SE ZICE CĂ ASTĂZI ESTE DOMNIA POPORULUI

AIDA VRIONI

• Lăptarului i se interzice să vină în oraș • Lume multă la slujba Învierii
• A plecat frigiderul • Toalete scoase din mormântul cuferelor • Felicitările
lui Take Ionescu • Pretendenți pentru camera liberă • Așa se construiește
socialismul? • Consilierul sovietic și înmormântarea actorului Mihai
Popescu

1952

Duminică, 3 februarie.
Toată lumea e îngrozită să nu
avem în curând foamete. Azi
mi-a spus lăptarul că nu-i mai
dă voie să vină la oraș cu lapte.
Dacă nu ni se mai aduce nimic
de la țară, suntem pierduți!

Miercuri, 6 februarie. Au
început iar să circule tot felul
de zvonuri. Bineînțeles, noi nu
vrem să le dăm crezare. Prea
ar fi arbitrar!

Se zice că vor fi evacuați din
București câteva categorii din
locuitorii orașului! Mă înspăimânt
la gândul că am putea fi
și noi printre aceștia. Dar nu
pot să cred. N-am fost nici „bes-
tii moșierești”, nici capitaliști,

nici măcar demnitari, nimic.
Am muncit și eu și tatăcu
[soțul] timp de 50 de ani, el la
contabilitate și eu cu scrisul și
am trăit din leafă, nu din
venituri.

Luni, 18 februarie. O mare
surpriză azi: a venit Lucica
[Lucia Demetrius, plecată la
Bacău să monteze piesa *Căsa-
toria*, de Gogol]. În trecere prin
București, a venit să stea și cu
noi o oră. Nu prea entuzias-
mată. N-au căldură și mâncare.
Stau toată ziua îmbrăcate cu
paltoanele. Viața nu e mereu
trandafirie. Dimpotrivă! Fie-
care medalie are revers.

Duminică, 20 aprilie. Prima
zi de Paște. Mi s-a spus că astă-

noapte a fost atâta lume la
biserica, că se baraseră străzile.
Ce plină de viață este această
înviare a spiritului religios.

Vineri, 9 mai. Mieșcuri a ve-
nit Horia Oprescu [critic și isto-
ric literar] să-i dau documente,
scrisori și date despre Panait
Istrati. I-am dat tot ce-am avut.
Sunt necesare pentru Acade-
mie. Mi-a propus să le vând,
dar am refuzat. Le împrumut,
dar nu le vând. Nimic din ce e
sufletesc nu se vinde.

Sâmbătă, 10 mai. Sărbă-
toare națională, altă dată.
Paradă, muzici, petreceri
populare. Astăzi, o zi ca toate
celelalte. Dacă n-aș fi scris-o
aici, nici nu mi-aș fi amintit de

însemnătatea ei de altădată. Totul se uită. Uitarea e marea binefacere pentru omenire.

A venit H.O. de mi-a adus pozele împrumutate. E un om admirabil. Profesorul [George] Călinescu l-a rugat să vie să-mi facă un fișier la Academie. A trebuit să citească paginile [cuvânt incert] lui P[anait] I[strati] despre mine ca să știe că exist!

Joi, 15 mai. [La prânz, sunt fiica, Viorica, și nepoata, Catrina; se anunță și fiul, Florin]. Viorica, care e veșnic în nervi – și are de ce – l-a apostrofat cam vehement că de ce a venit în ultimul moment, că n-o să ajungă mâncarea. L-am auzit pe Florin urlând de nu i-am recunoscut vocea. Am ieșit din camera mea și aflând cele întâmplate m-a podidit plânsul. O scenă între frați, o scenă între copiii mei, din cauza insuficienței mâncării.

Sâmbătă, 17 mai. Am terminat cărțile de la [nume indiscutabil], *Comoara împăratului Radovan*, de Iovan Ducici, fostul ambasador iugoslav la București. Este incontestabil o carte interesantă. Aș putea-o numi „Filosofie pe înțelesul tuturor”.

Sâmbătă, 2 august. [Se afla la Călimănești]. Am văzut noua hartă a R.P.R. În inima țării, pe frumoasa vale a Muresului, s-a creat o regiune autonomă maghiară, populația din această regiune fiind în majoritate maghiară. Așa a prevăzut noua noastră Constituție.

Suntem și noi odată inovatori. Să vedem ce țară ne va mai urma exemplul?!

Vineri, 15 august. Ziua mea! E a 72-a sărbătoare a numelui meu [din botez, Maria]. Cea de azi a fost cea mai săracă și cea mai simplă. Fiindcă n-am putut-o face altfel, am considerat-o drept inexistentă.

Am fost la bisericuța din Ostrov. Am stat afară. Lume enorm de multă. Când am ajuns, se cânta *Crezul* și am avut o impresionantă privilegie. Femei cu fote și marama și cele mai tinere cu rochii de stambă. Ședeau în genunchi pe pământul din curtea bisericii. Înăuntru nu se putea intra. Poate Dumnezeu n-o lăsa să piară neamul nostru!

Duminică, 24 august. Am fost cu d-na Botea la biserică în Ostrov și, pe urmă, la meeting. A deschis ședința președintele Sfatului Popular, pe urmă a urmat un tov[arăș] de la raion care a făcut un amplu expozeu al activității partidului muncitoresc până astăzi. Asta a ținut cam vreo oră jumătate.

Din fericire, soarele intrase în nori, că astfel muream de insolație.

Joi, 4 septembrie. [Din nou la București] un sfârșit de noapte plin de groază.

A pus cineva ochii pe casa noastră și vrea să ne-o ia. Dar cum or să se preteze forurile superioare de resort la mașinațiile unui ins oarecare, numai fiindcă acestuia îi place să stea în casa noastră. Dar casa asta este a noastră, numai fiindcă am muncit 50 și ceva de ani ca să avem unde ne adăposti bătrânețele.

Și acum, bolnavi prăpădiți și în pragul morții, vor să ne

arunce pe drumuri. Asta este dreptate?

A venit Lucica să mă vadă. E consternată.

La 5 am plecat din casa mea, în care am trăit zile bune și rele. Cei din casă plângeau, toți, care-mi susținuseră paza de atâta vreme afară de Maria [femeie de serviciu], și pe al cărei fiu l-am ocrotit și l-am îmbrăcat și l-am susținut pe lângă noi mereu și m-am purtat cu el ca cu un copil al meu. Eram deznădăjduită. Am avut o groaznică criză de nervi.

Joi, 10 septembrie. Astăzi, pe seară, am venit acasă [revenea după 5 zile, reușind să obțină anularea deciziei de evacuare]. Sunt bucuroasă că mă găsesc aici în casa mea, unde mai sunt încă stăpână, unde nu mă simt o tolerată, ba și mai mult, o intrusă.

Foarte dezagreabile persoanele de acolo și surprinzător de rău crescute. Sau, mai bine zis: cu totul departe de cea mai elementară creștere, mahala în plin, sub o poșghită de un fel de civilizație. Subțire și fragilă ca coaja de ceapă.

Luni, 23 septembrie. E vorba ca mâine să plece și frigiderul din casă. Cu cât drag și-a cumpărat [Florin] lucrurile pentru înjghebarea unui cămin care să dureze și acum le dă unul câte unul, fără nădejde de-a mai reveni. Și asta mereu pentru pâinea cea de toate zilele. Amară pâine și scump plătită!

Joi, 16 octombrie. N-am putut dormi decât către ziua. Mi s-a spus aseară că au fost

La podul Izvor; palatul fostei Ligi Culturale, sediu, în 1952, al Institutului de Artă Teatrală „I.L. Caragiale”

executați trei ingineri condamnați în ultimul proces [nu cunosc detalii – n.l.]. Și am fost așa de tulburată că n-am putut adormi. Trei vieți în plină forță, distruse din voința oamenilor.

Duminică, 26 octombrie. Un eveniment în viața mea: am ieșit de acasă, am mers câțiva pași pe jos și pe urmă cu autobuzul. Parcă oamenii vin din altă planetă. Busculada din autobuz mă mira și mă supăra, ca și cum aș fi fost un locuitor din Lună. Hotărât lucru, nu-mi mai place mulțimea, graba și obiceiurile ei necivilizate.

[Participă la botezul unui băiat, Șerbănel, al unor prieteni. După slujbă, acasă la părinții copilului.]

La un moment dat s-a apropiat Ion Zamfirescu, filosoful, ale cărui articole le savuram altădată în *Semnalul*. S-a așezat pe un scaun lângă mine și am stat de vorbă până s-a servit masa. A fost și agreabil și interesant. Am

vorbit mult despre o cunoștință comună.

Marți, 4 noiembrie. Lucica ar dori să cumpere o rochie sau două și i-am arătat toaletele mele de seară dintre anii 1930 și 1944. A îmbrăcat vreo două din ele și, deși mai mică de statură ca mine și mai plinuță,

pe atunci, care mi-a strâns mâna și mi-a spus că „nu se aștepta ca o fetiță așa de micuță, aproape un copil să aibă așa de remarcabile aptitudini pentru știința atât de adâncă a gândirii”.

Luni, 17 noiembrie. Citesc *Miron Costin*, 2 volume, foarte bine și documentat scrise, de Dumitru Almaș. Ce tristă istorie are țara asta, a noastră, care e atât de bogată și care ar fi putut fi atât de fericită. Dar „schimbarea domnilor, bucuria nebulilor!”

Miercuri, 26 noiembrie. De dimineață au venit doi tineri de la Comitetul de Artă ca să le dau camera pe care o am liberă.

Spectacol în cinstea Congresului Sindicatelor

o aranjau destul de bine. Această expoziție de toalete scoase din mormântul cuferelor m-a înțors brusc în trecut și iar o jale sfâșietoare mi-a năpădit sufletul.

Sâmbătă, 8 noiembrie. Sfinții Mihail și Gavril. Arhanghelii care ne vor lua sufletele. Ce fărămă de suflet va mai rămâne în noi!

Grație înțelegerii mele pentru filosofie, am fost fericită la examenul de fine de an de Take Ionescu, ministru tânăr

Jocuri de iarnă

Le-am arătat adevărul de la Uniune [a Scriitorilor] că am dreptul la o cameră în plus și ne-am despărțit ca cei mai buni prieteni. Oamenii înțeleg când știi cum să le vorbești și nu pot fi căinoși cu acei cari sunt politicoși cu ei.

(Continuare în p. 93)

PIATRA DESTINULUI

Până în anul 1296, toți regii Scoției au fost încoronați în capitala regatului, Scone, pe un bloc de piatră considerat sacru, simbol al determinării scoțienilor că „atâta timp cât doar o sută de persoane vor rămâne vii dintre noi, să nu ne supunem în nici o condiție dominației engleze. Și vom face acest lucru nu pentru glorie, nu pentru bogăție și nici pentru preamărire, ci pentru libertate și numai pentru ea, la care nici un om onest nu renunță decât odată cu viața sa“.

(Declarația de la Arbroath)

Dr. ANNA ȚA BUDURA

Deși Scoția face parte integrantă din Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord totuși pe hărțile Marii Britanii, granițele ei istorice sunt marcate: o linie pornește din est, de la gurile râului Tweed, și ajunge în vest, la golful Solway. La nord de ea trăiește un popor mândru și dărz, conștient de obârșia lui distinctă, locuind întinderi muntoase, cu un climat aspru și aparent neospitalier. La 1 mai 1707, Anglia și Scoția se uneau sub numele de Marea Britanie, după o lungă istorie de ocupații engleze și revolte scoțiene. Asistăm astăzi la nașterea unei mișcări de independență națională, ale cărei origini se află în trecutul istoric al Scoției.

Scoțienii sunt descendenții celor mai vechi populații ale insulei britanice, cunoscute sub numele generic de „iberi“. Ele au venit din Europa, după toate probabilitățile, din regiunea Mediteranei.

Începând din secolul VI î.e.n., în insula britanică a sosit, în valuri succesive, aripa nordică a populațiilor celte, care se așezaseră în nordul Franței, în valea Padului, în Spania și Balcani. Iată cum descrie momentul un document scoțian din anul 1330, *Declarația de la Arbroath*: „Noi știm din cronici și cărți străvechi că ei

[strămoșii] au venit din Scitia cea Mare, pe Marea Tireniană, prin coloanele lui Hercule, că au locuit un timp îndelungat în Spania, printre triburi sălbatice, dar niciunde nu au putut fi supuși de nici o rasă, oricât de barbară ar fi fost ea. De acolo au sosit în patria lor din vest, unde trăiesc și astăzi.“

Nesupuși de nici o rasă

Între anii 43 și 410 e.n., în perioada cuceririi romane a insulei britanice, au existat numeroase încercări de extin-

dere a romanilor și în Scoția. Toate s-au soldat însă cu înfrângeri și mari pierderi. Ca urmare, în anul 123, împăratul Hadrian a ordonat construirea unui zid de apărare de la gurile râului Tyne până la golful Solway. (*Magazin istoric*, nr.1/1999)

În secolul V, ca urmare a întetirii incursiunilor triburilor germanice ale saxonilor, anglilor și iuților, triburile celtice au fost depedate de teritoriile lor agricole și forțate să se deplaseze spre nordul insulei. 100 de ani mai târziu aceste triburi de războinici cuceresc

insula britanică – cu excepția Scoției și Galiei – și formează numeroase state și regate. În anul 400, pe teritoriul Scoției pictii, locuitorii ei cei mai vechi, creează regatul Pictavia, pe tronul căruia se succed 46 de suverani până în anul 848. Peste aproape 50 de ani se consensuează domnia primului rege al regatului Dal Riata (Dalriada), format de scoțieni pe malul răsăritean al Irlandei (numită și Scoția Mare) și coastele vestice ale Scoției de azi. În 848, sub sceptrul regelui Kenneth Mac Alpin, cele două regate se unesc, luând naștere regatul pictilor și scoțienilor, ce va exista până în anul 1371. În documentul amintit mai sus semnatarii afirmă: „În regatul lor [al scoțienilor] au domnit 113 regi, linia lor de descendență nefiind întreruptă de nici un singur domnitor străin.” Toți acești suverani au fost încoronați pe un bloc de piatră sacru, simbol al libertății, denumită Lia Fail, în limba galică, adică Piatra Destinului.

Liniștea dinaintea anului umilinței

La fel ca orice relicvă-simbol Piatra Destinului are le-

genda sa. Se spune că ea ar fi piatră amintită în Geneza Vechiului Testament, pe care Iacob „a pus-o căpătâi și s-a culcat în locul acela. Și a visat o scară rezemată de pământ, al cărei vârf ajunge până la cer. Îngerii lui Dumnezeu se suiau și pogorau pe scara aceea”. După ce s-a trezit Iacob „a pus-o stâlp de aducere aminte și a turnat untdelemn pe vârful ei și a dat locului numele Betel – casa lui Dumnezeu”.

Mai târziu, piatră a părăsit tărâmul plaiurilor mitice ale Bibliei. O altă versiune spune că Piatra Regală, o bucată de marmură neagră, a ajuns la curtea faraonului egiptean. De aici, după nunta prințesei egiptene Scota cu prințul grec Gathelus (Gaythelus sau Gallo), a pornit în lungă sa călătorie: a străbătut Marea Mediterană, a poposit în Spania, apoi a ajuns în Irlanda, debarcând în mijlocul tribului erse.

Conform altor surse, Piatra Destinului, de culoare albastru-purpuriu cu strițiuni roșii, a fost adusă în Irlanda, împreună cu fiica regelui Zedekiah, Tamar „Teia” Tephi, de Ieremia și a fost plasată pe Muntele Tara. De-a lungul secolelor, piatră a servit drept tron, ultimul rege irlandez uns

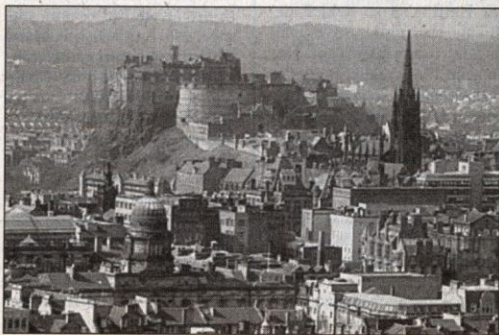
pe ea fiind Muirheartach, fiul lui Erc.

Pentru a-și legitima acțiunea, întemeietorul regatului celtic Dalriada, Fergus Mor Mac Erc, a obținut Piatra Destinului (Lia Fail) de la fratele său și, după un popas în insula sacră a druidilor, Iona (Innis Nan Druidhneah), a plasat-o în cetatea Dunadd, aflată în vârful unui deal, în vestul Scoției. Aici, în cadrul unor ceremonii austere, erau încoronați regii scoțieni (nume ce derivă din cel al prințesei egiptene Scota). Regele se așeza pe acest bloc de piatră și pune a piciorul într-o adâncitură a stâncii, în care șefii claturilor sosiți pentru ceremonie își goleau pământul adus în cizme din zonele locuite de ei. Apoi piatră a fost mutată la Dunstaffnage, unde „au fost încoronați, au domnit și au fost înmormântați următorii 40 de regi” ai scoțienilor.

După ce Kenneth MacAlpin, regele Dalriadei, a unit regatul

Piatra Destinului la întoarcerea în Scoția, și Edinburgh Castle, locul unde se află acum

său cu cel al pictilor, în anul 843, el a fost încoronat pe Piatra Destinului ca rege al Regatului unit al pictilor și al scoțienilor. Curând el întemeia, la Scone (unde obținuse victoria finală asupra pictilor), un sanctuar pentru păstrarea Pietrei. Aici, în fața altarului Abăției de la Scone, și-a găsit liniștea, pentru următorii 400 de ani, acest simbol mult

venerat al națiunii scoțiene, fiind folosit, până în 1296, cu ocazia ceremoniilor de încoronare a tuturor regilor scoțieni.

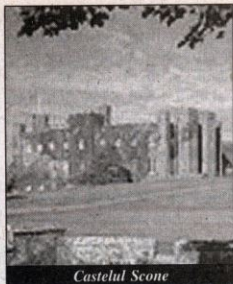
Azi, în locul vechii abații, distrusă în anul 1559, în timpul Reformei, se află o capelă, pentru a aminti că acolo se găsea Piatra Destinului și că acolo prezidau regii Scoției parlamentele lor. Dar de ce a fost nevoie de acest monument și ce se întâmplase în acel an 1296, considerat de scoțieni anul umilinței lor?

Moartea micuței prințese

Tragedia a început din momentul în care Alexandru III al Scoției (1249-1286) a murit fără urmaș pe linie bărbătească. Regenții scoțieni au hotărât să continue uniunea dinastică cu Anglia și au propus ca mica prințesă a fiicei regelui Alexandru III și a regelui Norvegiei Eric să fie dată în căsătorie prințului moștenitor al regelui Angliei, Eduard I. Înțelegerea prevedea respectarea independenței Scoției, a legilor, precum și a deciziilor Parlamentului ei.

Dar cum cele mai bune aranjamente la masa tratativelor pot fi anulate de evenimente neașteptate, micuța prințesă, de doar 7 ani, a murit în drum spre Scoția și tronul vacant a devenit mărul discordiei. Dintre cei 13 pretendenți la tron doi aveau cele mai mari șanse: John de Balliol și Robert de Brus sau Bruce, ambii descendenți pe linia feminină a celui mai tânăr fiu al regelui David I cel Sfânt (1124-1153).

Ludovic Kennedy, în lucrarea sa despre trecutul și prezentul Scoției, publicată în 1995, subliniază că „scoțienii erau mereu înclinați spre nai-vitate în relațiile lor cu englezii, acest fapt ieșind cel mai bine

Castelul Scone

în evidență în demersul episcopului diocesei Sfântul Andrei, când l-a invitat pe Eduard I (cumnatul regelui Alexandru III) să decidă căruia dintre cei doi pretendenți să i se ofere coroana Scoției“.

Într-adevăr, acum, din perspectiva secolelor ce s-au scurs de la acea decizie, ar fi existat suficiente indicii care să-i avertizeze pe membrii Consiliului de Regență despre intențiile lui Eduard I de a încorpora Scoția regatului său. Alegerea a căzut asupra lui Balliol. În anul 1292, acesta a fost încoronat și a rămas în istorie ca ultimul rege al scoțienilor uns ca suveran pe Piatra sacră a Destinului.

Dar condițiile umilitoare impuse odată cu propunerea lui Eduard I au determinat soborul nobililor scoțieni să le refuze, iar Balliol să se dezică de alianța cu Anglia. Suveranul englez a recurs la forța armelor. În scurt timp, regele Balliol a fost obligat să se predea. El a fost închis în Turnul Londrei, urmând să fie judecat pentru înaltă trădare. Pentru a-și desăvârși victoria asupra scoțienilor, Eduard I a dispus, în 1296, ridicarea insemnelor regale și a Pietrei Destinului. Acestea au fost duse la Londra și depuse în abația Westminster. Pentru a marca unificarea insulei britanice sub un singur sceptru,

regele Eduard I a ordonat confecționarea unui jilt de stejar, în care să fie încastrată Piatra Destinului.

Răpită de la Westminster Abbey

Scoțienii nu au înțeles însă să se lase bătuti și, timp de 30 ani, sub stindardul unor eroi deveniți legendari, ca William Wallace și Robert Bruce, au luptat pentru recucerirea independenței lor de stat și a simbolului acesteia, Piatra Destinului. Până la urmă, în condițiile ruinei economice a țării, în anul 1328, Anglia s-a văzut nevoită să semneze Tratatul de la Northampton, în care a fost recunoscută independența Scoției, legitimitatea regelui Bruce și a fost promisă returnarea Pietrei Destinului. Tratatul a fost garantat de căsătoria dinastică dintre fiica regelui Eduard II și fiul regelui Robert Bruce I, David. Actul regal, în care s-a arătat că „s-a căzut de acord ca piatra pe care regii Scoției ședeau în momentul încoronării lor, care acum se afla în grija noastră, să fie trimisă în Scoția“, nu a fost însă pus în aplicare și Lia Fail a rămas tot la Westminster Abbey, în jiltul de încoronare. În următorii 700 de ani, toți suveranii Angliei și ai Marii Britanii vor fi unși ca suverani pe acest jilt, ultima fiind actuala regină, Elisabeta II.

O singură dată s-a întors Piatra de la Scone în Scoția. În noaptea de Crăciun a anului 1950. Atunci, un grup de tineri scoțieni (Ian Hamilton, Kay Matheson, Gavin Veron și Alan Stuart), idealști și entuziaști, animați de dorința patriotică să împlinească visul de secole al neamului lor, au forțat ușa catedralei Westminster, ce

conduce spre Colțul Poeților, au reușit să disloce piatra din jilțul de încoronare și, după multe peripeții, au transportat-o în Scoția.

Dispariția Pietrei Destinului a zguduit întreaga Anglie și a declanșat cea mai intensă acțiune a poliției întreprinsă vreodată. Timp de 107 zile, autoritățile au căutat-o zadarnic. Apoi, au primit o comunicare că o pot recupera din sanctuarul abăției Arbroath. Tinerii au lăsat-o acolo, învelită în steagul scoțian, încredințată că și-au îndeplinit misiunea și că au transmis populației starea de spirit a scoțienilor.

La data de 12 aprilie 1951, Lia Fail a luat din nou drumul Londrei, sub pază strânică.

Unul dintre participanții la acțiunea de „răpire” a mărtu-

risit pe patul de moarte că în acele luni cât piatra s-a aflat în Scoția, zidarul Baillie Robert Gray a confecționat o copie a acesteia. De aici concluzia: cea returnată la Westminster Abbey, este un fals, așa cum – de altfel – și cea furată de tineri se presupune a fi una contrafăcută. În popor a circulat mereu legenda că starețul Thomas al abăției Scone, intuind intențiile regelui Eduard I, a ascuns adevărata piesă, care era una dintr-o rocă nobilă și artistic sculptată, și i-a înmănat emisarului regal o copie de gresie cioplită în grabă drept Piatra Destinului.

La începutul secolului al XIX-lea au circulat știri despre descoperirea adevăratei pietre undeva în ruinele castelului lui Macbeth din apropierea așe-

zării Scone, dar ele nu au fost ulterior confirmate.

În anul 1996, cu ocazia celei de a 700-a aniversări a actului regelui Eduard I, Piatra Destinului a fost returnată cu pompă și cu cele mai stricte măsuri de securitate, în Scoția. Acum se află în palatul Edinburgh, alături de însemnele regale, pe care suveranii scoțieni le purtau cu ocazia încoronării.

La Westminster Abbey, jilțul încoronării a rămas văduvit de piesa pentru care a fost făurit în anul 1301. Unul dintre slujitorii catedralei îmi spunea, vădit afectat, că „de acum înainte nici un rege al Marii Britanii nu va mai putea fi încoronat pe acest jilț dacă scoțienii nu vor fi de acord să ne împrumute Piatra de la Scone, pentru această ocazie”. ■

AIDA VRIONI

(Urmare din p. 89)

1953

16 ianuarie. La fereastra de la etajul I al blocului de alături este lumină. Se vede aprinsă o lumină palidă, ascunsă sub un mare abatour galben sau mov. E camera lui Ion Marin Sadoveanu [prozator, 1893-1964, fost director al Teatrului Național din București]. L-am văzut și ieri și azi, dezghețând fereastra. M-am bucurat de această vecinătate.

Se vede că se petrec în subconștientul nostru procese de care nu ne dăm seama. N-am fost niciodată prieteni. Între noi n-au fost decât relații politicoase, ca între doi confrăți care se întâmplau să fie și oameni civilizați.

Miercuri, 18 februarie. Zi rea, care poate să ne aducă mari necazuri. Seara a venit un ofi-

ter de miliție, cu o invitație pentru Florin să se prezinte mâine la 9 la Prefectura Poliției, pentru a da informații. Este formula tipică.

Florinel nu era acasă. M-am ținut cât am putut, fiindcă tăticu se făcuse alb ca varul, cu ochii injectați și mi-era teamă că cade trăsnit.

Joi, 19 februarie. [Se întoarce fiul de la miliție.] Era obosit și abătut. Îl interogase 4 ore și jumătate. [La interogatoriu – nu se precizează ce anume declarații i s-au solicitat – este acuzat că minte.] „Minte?” Pe ce se bazează ca să-l faci mincinos? L-au prins că falsifică adevărul? Așa se poartă cei de la Securitate cu acei pe care-i invită acolo ca informatori?

Știam că tot aparatul de stat are ordinul de la partid să se poarte foarte frumos cu oamenii, indiferent de ce condiție ar fi.

Așa se construiește socialismul?

Miercuri, 25 februarie. Azi am primit o veste care m-a întristat profund. A murit Mihai Popescu [născut în 1909], cel mai talentat artist tânăr al teatrului românesc.

A fost coleg cu Viorica la Conservator, aici și la Viena.

Joi, 26 februarie. Azi l-a înmormântat pe Mihai Popescu.

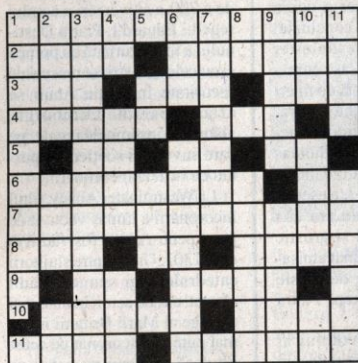
Pus pe catafalc în micul hall al Teatrului Comedia [acum Odeon] n-a avut comemorarea la care avea dreptul marele său talent și jertfa lui pe altarul teatrului.

Lucrul a fost văzut și înfierat de consilierul sovietic. Aceia știu să cinstească talentul.

Închidem aici jurnalul Aidei Vrioni. Prin intermediul lui, cititorii au putut lua cunoștință de felul cum trăiau mulți bucu-reșteni, în urmă cu cincizeci de ani, confrunțați cu o lume în schimbare. ■

Selectie de
Ioan LĂCUTĂ

CU CLIO PRIN STAȚIUNI

ORIZONTAL: 1) Liman fluvio-marin cu apă sărată și nămol terapeutic ale căror efecte în tratarea afecțiunilor reumatice au fost descoperite în urmă cu 200-300 de ani când, un turc bătrân și reumatic, pe nume Tekir, a intrat în apa ghiolului de mai multe ori după calul său care se vârase să se răcorească, și a constatat că-și putea mișca mai ușor picioarele anchilozate. 2) Pictor român care a vizitat stațiunea Balta Albă și a realizat aici o gravură care reprezintă oameni făcând baie în lac și ungându-se cu nămol (Theodor; 1831-1891) – Stațiune vâlceană de pe valea râului Hința, ale cărei ape minerale, conform hrisoavelor, erau cunoscute încă de pe vremea voievodului Radu cel Mare (1495-1508). 3) Zgomot caracteristic al respirației în afecțiunile bronhiilor sau ale alveolelor pulmonare – Tintă – Fular. 4) Voievod român care a domnit, pe rând, în Moldova și în Țara Românească și, printr-un hrisov din 6 noiembrie 1851, a donat „localul băilor cu pădurile împrejmuitoare, izvoarele minerale, băile și acareturile“ Euforiei Spitalelor „Sf. Spiridon“ din Iași (Grigore II) – Iași, în piesele lui Vasile Alecsandri. 5) Marin Olteanu – În vest! – Stau moț, în frunte! 6) Clucer român pe terenul căruia se aflau apele tămăduitoare menționate într-un hrisov din 1760, tot el fiind și constructorul primelor camere de băi pe aceste locuri, care vor deveni peste timp, cunoscuta stațiune Olănești (Toma) – În vară! 7) Mare familie de boieri și cărturari, deținătoare a unei întinse moșii pe Valea Prahovei, locul unde se află astăzi, printre multe alte locuri pitorești, cunoscutele

stațiuni Sinaia și Slănic Prahova. 8) Nord-Nord-Est – În grup! – Rezervație în sud-vestul Republicii Coreea de Sud. 9) Sandu Băleanu – Remediul ce se poate afla și în cura de ape minerale. 10) ...de Vale, cunoscută stațiune situată pe versantul vestic al Munților Bihor, profilată pe tratamentul nevrozei astenice și al afecțiunilor endocrine – Boală în stomatologie datorită unor proteze dentare. 11) Suprafețe – Domn al Țării Românești care, în anul 1543, a ctitorit pe Valea Oltului, la Cozia, o bolniță unde se puteau îngriji suferinzii veniți să se trateze cu apele minerale din zonă (Radu; 1535-1545).

VERTICAL: 1) Salină situată la poalele Munților Oituz, al cărui cămăraș, Mihalachi Spiridon, în timpul vânării unui cerb, a descoperit primul izvor cu apă tămăduitoare din stațiunea Slănic Moldova (două cuv.). 2) Templu reconstituit, situat pe partea de est a străzii procesiunilor, din anticul Babilon – Holdă de cereale – Sorin Rădulescu. 3) Localitate balneoclimaterică de pe Valea Oltului, cunoscută de pe vremea romanilor, izvoarele termale din apropierea ei, de la Bivolari, constituind sursa de alimentare cu apă a băilor de la Arutella. 4) Hain, fără inimă! – Socoteală scrisă sub formă de balanță contabilă – Cufundarea corpului în apă cu scop curativ (pl.). 5) În cetate! – Iar (inv.). 6) Siglă pentru „Republica de Guineea Ecuatorială“ – Zeul tămăduirii și patronul medicinei la romani, căruia i-au fost închinat multe inscripții de mulțumire de către romanii care și-au tratat afecțiunile în cunoscuta stațiune Mehadia (Ad Mediam). 7) Om politic român care în urma vizitei făcute în stațiunea balneoclimaterică de la Căciulata, în 1854, a luat măsurile ce se impuneau pentru protejarea apelor minerale de inundațiile Oltului (Alexandru). 8) Horia Vășilescu – Întrebuințați în mod curent. 9) Împărat al Austriei care, la Târgul Internațional de la Viena, din 1873, a acordat apei minerale din stațiunea Borsec, medalia de aur (Francisc; 1848-1916) – Amerindian din America de Sud. 10) Ceas – Leziune, plagă – Bluze populare. 11) Complex de lacuri glaciare în Munții Rodnei – Proveniența unor stațiuni balneoclimaterice cum ar fi Geoagiu, Mehadia, Govora, Călimănești, Herculane etc., care se bucură de o mare apreciere și astăzi (pl.).

Dicționar: RAL, ESI, UNAM, LAIN, EMAH.

Gheorghe BRAȘOVEANU

DIALOG CU CITITORII

NOUTĂȚI DIN COTROCENI

A apărut primul număr al publicației cu acest titlu, editat de filialele „Marin Preda” și „Elena Văcărescu” ale Bibliotecii Municipale „Mihail Sadoveanu”, supliment al revistei Biblioteca Bucureștilor.

În cuprins – informații despre Cotroceni de odinioară, citate din scriitorii români și străini, recomandări de recente apariții editoriale.

Și un apel pentru rezidenții fostei biserici din curtea Palatului Cotroceni, ctitorie din 1679 a lui Șerban Cantacuzino. Locașul a fost demolat în anul 1984. Un grup de specialiști, sprijiniți de forurile bisericești, au reușit să fotografieze, în detaliu, întreg ansamblul, au inventariat și depozitat la mănăstirea Cernica materialul de valoare, pietrele tombale, inscripțiile, portalul, iar la Muzeul Național de Artă s-au depus 80 de metri de pictură murală.

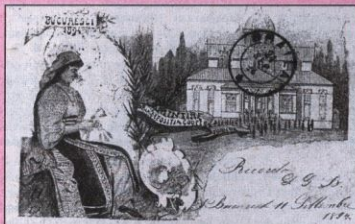
REVISTĂ ȘCOLARĂ

Grupul Școlar Industrial nr. 19, din București, a tipărit primul număr, ianuarie-iunie, al revistei Lumina, – fondator și redactor NICOLAE PARASCHIV –, cu articole de istorie, literatură, citate din scriitorii s.a.

Între altele, dr. Gheorghe Poenaru-Bordea, de la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” al Academiei Române, prezintă descoperiri monetare în România din anii 1994-1996, iar elevul Bogdan V. Iftimie evocă personalitatea lui Antim Ivireanu, de la a cărui moarte se împlinesc 285 de ani.

CĂRȚI POȘTALE ILUSTRATE

Colaboratorul nostru dl. VALERIU AVRAMESCU, din Constanța, ne semnaleză o carte poștală ilustrată (în imaginea de mai jos) din 1894. Semnificația ei este relevată de ștampila poștală: 24 septembrie 1894. După acest indiciu, ar fi cea mai veche

ilustrată românească, anterioară alteia, din București, datată 28 noiembrie 1894.

Ambele au fost publicate în reviste de specialitate – prima în Filatelica, nr. 2/2000, iar a doua în Magazin de filatelie, cartofilie și numismatică, tipărit de Asociația filateliștilor „Tomis” din Constanța.

IGNORÂND RISCUL

DL. NICOLAE GOLGOJAN, din com. Darova, jud. Timiș, ne-a trimis o scrisoare foarte interesantă, din care am desprins un scurt pasaj în care relatează cum îi ajută pe deținuții de la Canal. Acum 50 ani, lucram într-un cordon de deținuți, acei nefericiți de atunci.

Multora le aduceam o pâine și un pachet de țigări, pe care le puneam sub o piatră și, printr-un semn discret, le dădeam de veste. Îi primeam cum înfulecau lacomi și pe ascuns.

Pentru unul, chiar am corespundat cu familia sa, prin adresa mea,

ignorând riscul la care mă expuneam.

DIN PRIETENIE

Domnișoara RALUCA CIOBOTARU, din Iași, ne-a trimis un album cu imagini și scurte prezentări ale unor mănăstiri din Moldova și Muntenia: Agapia, Aroneanu, Căldărușani,

Cetățuia, Dragomirna, Frumoasa, Galata, Golia, Govora, Hlincea, Humor, Hurez, Neamț, Probota, Putna, Sf. Sava, Secu, Sihăstria, Sucevița, Trei Ierarhi, Voroneț.

Iată și explicația alcătuirii albumului: Deoarece îmi plac foarte mult mănăstirile și tot ce țin de acestea, m-am decis să fac acest lucru. De fapt, toată

povestea a început în momentul când a trebuit să le cumpăr cadouri prietenilor mei. Atunci m-am decis că puțină originalitate nu ar strica.

Vă dăruiesc, aşadar, acest cadou făcut de mine, cu toate urările de bine.

Mulțumim pentru dar și, mai ales, pentru prietenia mărită atât de frumos.

CERERI ȘI OFERTE

IOAN BĂCILĂ, str. Lutului, nr. 58, Sibiu, telefon 069.221.66.73, oferă colecția completă.

MARCEL CRISTU, telefon 223.22.26, București, oferă colecția completă.

VALENTINA ZAMFIRESCU, str. Barajul Bistriței, nr. 11, bl. M.23, ap. 94, București, oferă colecția 1969-1976; 1978.

COSTIN PANAITESCU, str. Dragoș Mladinovici, nr. 3, bl. R15, ap. 58, București, oferă colecția 1967-1998.

MARIA IACOB, telefon 687.63.21, București, oferă colecția completă.

CONTENTS (Romanian History) I. Negruzzi Stephen the Great and Michael the Brave – Mythes exploited by Politicians ● C. Xenii I.I.C. Brătianu ● I. Calafeteanu An Argue between Nicolae Titulescu and Take Ionescu ● N. Constantine Recollections of a Diplomat (IV) ● L.-A. Pop 1204 – When the Huntington Line was drawn ● P. Otu 1937. The Mistake of the Czech Ministry in Bucharest ● C. Muresanu The „Transylvanian School” ● D. Preda Chistes with Ceausescu in the Archives of the State Department ● M.-D. Tirnă The Goods of the Crown and of the Royal Family inventoried in 1948 ● C. Troncotă The „Postwar Emigration kept under Surveillance by the Secret Service” ● M. Radnev Talking with Victor Eftimiu about Theatre ● N.D. Ion The Palace of the Mihail Family ● Gh. I. Bodea O. Goga: the Adventures of a Trip to Paris ● G. Filitti 1946. Micaela Catargi Correspondent in Paris ● A.-A. Spănu 1914-1916. German and Austrian Spies in Romania ● C. Bem, T. Popa Archaeological Discoveries along the Neajlov Valley ● A. Vroni Diary of a Writer (IV)

SOMMAIRE (Histoire roumaine) I. Negruzzi Ștefan le Grand et Mihai le Brave – mythes exploités par les hommes politiques ● C. Xenii I.I.C. Brătianu ● I. Calafeteanu Dispute épistolaire N. Titulescu – Take Ionescu ● N. Constantine Les mémoires d'un diplomate (IV) ● L.-A. Pop 1204. L'instant où fu tracée la ligne Huntington ● P. Otu 1937. La gaffe du ministre tchèque en Bucarest ● C. Muresanu Școala Ardeleană – L'école Transylvainne ● D. Preda Anecdotes avec Ceaușescu dans les archives du Département américain d'Etat ● M.-D. Tirnă Les biens de la Couronne et de la famille royale dans les inventaires faits en 1948 ● C. Troncotă L'émigration d'après-guerre à l'attention des services secrets ● M. Radnev Entretiens sur le théâtre avec Victor Eftimiu ● N.D. Ion L'hôtel particulier de la famille Mihail ● Gh. I. Bodea O. Goga – voyage aventureux à Paris ● G. Filitti 1946. Micaela Catargi, envoyé spécial à Paris ● A.-A. Spănu 1914-1916 Espions autrichiens et allemands en Roumanie ● C. Bem, T. Popa Découvertes archéologiques dans la vallée du Neajlov ● A. Vroni Journal d'une femme-écrivain (IV)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) И. Негруzzi Стефан Великий и Михай Храбрый – мифы, служанки политике ● К. Ксении И.И.К. Брătianу ● И. Калфетейну Письменное объяснение: Титулеску-Таке Ионеску ● Н. Константиниде Вспоминания дипломата (IV) ● Л.А. Поп 1204 г. Тогда была нарисована линия Хантингтона ● П. Оту 1937 г. Промах министра Чехии в Бухаресте ● К. Мурешану Ардельская Школа ● Д. Прела Анекдоты о Чаушеску в архивах Государственного Департамента ● М.-Д. Тирнă Имущество короны и королевской семьи, подлежащее описи в 1948 г. ● С. Тронкотă Секретные службы по следам послевоенной эмиграции ● Н.Д. Ион Помещичья усадьба рода Михай ● Г.И. Бода О. Гого. Приключения путешественника в Париже ● Г. Филиitti 1946 г. Микаела Катарджи передает из Парижа ● А.А. Спăну 1914-1916 гг. Австрийские и германские шпионы в Румынии ● М. Раднев О театре, беседа с Виктором Эфтимью ● К. Бем, Т. Попа Археологические раскопки в долине Неаглова ● А. Врони Дневник писательницы (IV)

INHALT (Rumänische Geschichte) I. Negruzzi Ștefan der Grosse und Mihai der Tapfere – zwei von Politiker ausbeutete Mythos ● C. Xenii I.I.C. Brătianu ● I. Calafeteanu Schriftliche Auseinandersetzung zwischen N. Titulescu und Take Ionescu ● N. Constantine Erinnerungen eines Diplomaten (IV) ● L.-A. Pop 1204. Das Jahr wenn die Linie Huntington gezogen wurde ● P. Otu 1937. Eine Dummheit des tschechischen Minister in Bukarest ● C. Muresanu Die „Transylvanische Schule” ● D. Preda Witze über Ceaușescu in der Archiv des Staats Department ● M.-D. Tirnă Die Güter der Krone und der königlichen Familie, in 1948 inventariert ● C. Troncotă Die Nachkriegs Emigration von den Geheimen Dienste verfolgt ● M. Radnev Mit Victor Eftimiu über Theater ● N.D. Ion Der Palast der Familie Mihail ● Gh. I. Bodea O. Goga: Eine abenteuerliche Pariser Reise ● G. Filitti 1946. Micaela Catargi meldet aus Paris ● A.-A. Spănu 1914-1916. Österreichische und Deutsche Spione in Rumänien ● C. Bem, T. Popa Archeologische Entdeckungen in den Neajlov-Tal ● A. Vroni Tagebuch einer Schriftstellerin (IV)

SUMARIO (Historia rumana) I. Negruzzi Esteban el Grande y Miguel el Valiente – mitos aprovechados por los políticos ● C. Xenii I.I.C. Brătianu ● I. Calafeteanu Disputa epistolar entre Nicolae Titulescu y Take Ionescu ● N. Constantine Los recuerdos de un diplomata (IV) ● L.-A. Pop 1204. En aquel entonces se ha trazado la línea Huntington ● P. Otu 1937. El ministro de Chequia en Bucarest ha metido la pata ● C. Muresanu „La Escuela de Ardeal” ● D. Preda Chistes sobre Ceausescu en los Archivos del Departamento de Estado ● M.-D. Tirnă Los bienes de la Corona y de la familia real inventariados en 1948 ● C. Troncotă La emigración postbélica perseguida por los servicios secretos ● M. Radnev Charla con Victor Eftimiu sobre el teatro ● N.D. Ion El palacio de la familia Mihail ● Gh. I. Bodea O. Goga – las aventuras de un viaje a París ● G. Filitti 1946. Micaela Catargi transmite desde París ● A.-A. Spănu 1914-1916. Espías austríacos y alemanes en Rumanía ● C. Bem, T. Popa Descubrimientos arqueológicos en el valle del Neajlov ● A. Vroni El diario de una escritora (IV)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile P.T.T.R., factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție.

ABONNEMENTS: S.C. RODIPET S.A., P.O. BOX 33-57
FAX +40-1-222.64.07 sau 222.64.39
Piața Presei Libere, nr. 1,
Sector 1, București, România
Abonamentul pe un an – 80 dolari U.S.A. (țări europene);
90 dolari U.S.A. (țări extraeuropene)

Tiparul executat la Compania Națională a Imprimeriilor „Coresi” S.A. – București

ISSN 0541-881X

Lei 11 000

